

Н. М. АНТАНОВІЧ
Н. У. АНТОНАВА

Дыктанты і спісванні па беларускай мове

2—4
класы

+ ГРАМАТЫЧНЫЯ
ЗАДАННІ

Н. М. Антановіч, Н. У. Антонова

Дыктанты і спісванні па беларускай мове

**2—4
класы**

4-е выданне, перагледжанае

Мінск
“Пачатковая школа”
2018

УДК 373.3.016:811.161.3

ББК 74.268.1Бен

A72

Антановіч, Н. М.

A72 Дыктанты і спісванні па беларускай мове : 2—4 кл. / Н. М. Антановіч, Н. У. Антонова. — 4-е выд., перагледж. — Мінск : Пачатковая школа, 2018. — 144 с.

ISBN 978-985-565-578-8.

У зборнік уключаны тэксты для спісванняў і дыктантаў розных відаў (папераджальных, тлумачальных, творчых, свабодных). Яны размеркаваны па тэмах і гадах навучання і могуць быць выкарыстаны як на ўроках беларускай мовы, так і на дадатковых занятках у пазаўрочны час. Тэксты прыдатныя для праверкі ведаў дзяцей у хатніх умовах. Да дыктантаў распрацаваны заданні, якія дапамогуць паўтарыць і замацаваць прайдзенае. Для кожнага класа з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання прапануюцца кантрольныя спісванні і дыктанты.

Адрасуецца настаўнікам пачатковых класаў і бацькам.

УДК 373.3.016:811.161.3

ББК 74.268.1Бен

Вучэбнае выданне

Антановіч Наталля Міхайлаўна

Антонова Надзея Уладзіславаўна

ДЫКТАНТЫ І СПІСВАННІ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

2—4 класы

4-е выданне, перагледжанае

Рэдактар *Г. М. Федаровіч*. Афармленне вокладкі *П. В. Гарадцова*
Вёрстка *А. А. Ракавай*. Карэктары *Г. В. Жураўлёва, В. У. Бандаровіч*

Падпісана ў друк 13.09.2018. Формат 60×90 $\frac{16}{16}$. Папера афсетная. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 9. Ул.-выд. арк. 4,47. Тыраж 3000 экз. Заказ 999.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства “Выдавецтва “Пачатковая школа”.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/50 ад 08.10.2013.

Вул. Фабрыцыуса, 5, каб. 201, 220007, г. Мінск. Тэл. 285-37-44. Тэл./факс 233-99-34.
www.p-shkola.by; e-mail: psh@p-shkola.by

Адкрытае акцыянернае таварыства “Транстэкс”.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 2/37 ад 29.01.2014.

Вул. Чапаева, 5, 220034, г. Мінск.

ISBN 978-985-565-578-8

© Антановіч Н. М., Антонова Н. У., 2014

© Антановіч Н. М., Антонова Н. У., 2018,
са змяненнямі

© Афармленне. Рэспубліканскае ўнітарнае
прадпрыемства “Выдавецтва “Пачатковая
школа”, 2018

Ад аўтараў

Спісванне і дыктант з’яўляюцца традыцыйнымі сродкамі фарміравання пісьменнасці вучняў пачатковых класаў. Гэтыя пісьмовыя работы выконваюць навучальную функцыю, а таксама выкарыстоўваюцца ў якасці відаў кантролю арфаграфічных і пунктуацыйных уменняў і навыкаў вучняў. Таму ў дапаможніку пададзены як навучальныя, так і кантрольныя спісванні і дыктанты. Пасля кантрольных дыктантаў для III і IV класаў (II паўгоддзе) змешчаны граматычныя заданні.

Каб разнастаіць працэс навучання, рэалізаваць развіццёвую функцыю такіх, на першы погляд, “сумных” заняткаў, як спісванне ці пісьмо пад дыктоўку, у дапаможніку прапануюцца дыктанты розных відаў: выбарачныя, творчыя, размеркавальныя, тлумачальныя, папярэдзальныя і інш.

У якасці тэкстаў для запісу адабраны апісанні цікавых і займальных гісторый, жыццёвых падзей, з’яў прыроды, якія падабаюцца дзецям. Першакрыніцамі сталі творы майстроў мастацкага слова — вядомых беларускіх паэтаў і празаікаў. З улікам узроставых асаблівасцей вучняў выкарыстаны загадкі, скарагаворкі, прыказкі і прымаўкі.

Матэрыял згрупаваны па гадах навучання і раздзелах вучэбнай праграмы. Гэта дае магчымасць дадаткова папрацаваць над бягучай тэмай па беларускай мове альбо паўтарыць вывучаны, але недастаткова засвоены матэрыял.

Усе віды практыкаванняў, у аснову якіх пакладзены тэкст, маюць найбольшыя магчымасці для замацавання моўных ведаў, уменняў і навыкаў. Таму да тэкстаў, прызначаных для запісу, распрацаваны тры дадатковыя заданні. Адно з заданняў дае магчымасць замацаваць матэрыял, які вывучаецца на ўроку. Другое звязана з актуалізацыяй ведаў па папярэднім тэме. І апошняе дапамагае ўзнавіць раней набытыя веды, уменні і навыкі. Усе заданні распрацаваны з улікам навучальнага матэрыялу, які дзеці павінны ведаць на той момант, калі вывучаецца адпаведная тэма. Выкананне дадатковых заданняў не з’яўляецца абавязковым. Па жаданні дарослых можна выканаць іх часткова.

Пры выкарыстанні дапаможніка дома бацькі лёгка сарыентуюцца ў выбары матэрыялу. Дастаткова знайсці адпаведны клас і тэму, якая вывучаецца. Яе можна вызначыць па падручніку. З прапанаваных да гэтай тэмы заданняў выбіраецца тое, што ўлічвае наяўны для заняткаў час выканання, стан дзіцяці, навучальныя задачы. Пры выкананні любога задання неабходна разабрацца са значэннем усіх не зразумелых дзецям слоў. Будзе выдатна, калі дзеці — вучні III і IV класаў — самі знойдуць словы ў тлумачальным ці перакладным слоўніку. Тэксты з большай колькасцю слоў лепш прапанаваць вучням устаноў адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання.

Для таго каб заняткі былі паспяховымі, прынеслі задавальненне і дзецям, і дарослым, раім адмовіцца ад выкарыстання адзнак ці іх аналагаў. Важна праводзіць толькі змястоўны, а не колькасны (!) аналіз дапушчаных памылак.

Дазволім сабе некалькі рэкамендацый, як падрыхтаваць вучня, каб ён зрабіў менш памылак. Перад пачаткам заняткаў паразмаўляйце з дзіцём на беларускай мове. Запытайцеся, што яно вывучае цяпер на ўроках беларускай мовы. Абмяркуйце неабходнасць вывучэння гэтай тэмы для авалодання мовай. Пасля таго як заданне выбрана, заінтрыгуйце дзіця цікавым паведамленнем тэмы тэксту. Напрыклад: *ці бываюць баравікі ў хусцінках?* Адказ на гэтае пытанне вучань атрымае з тэксту дыктанта.

Падчас папярэдняй працы абавязкова запытайцеся пра незразумелыя словы і выразы, патлумачце іх значэнне. Шмат памылак вучні робяць менавіта таму, што не разумеюць значэння слоў. Пра тое, што дзіця асэнсоўвае змест тэксту, можна дакладна даведацца з яго адказаў на пытанні па творы. Запіс тэксту без яго дакладнага разумення не мае сэнсу з пункту погляду навучання беларускай мове, таму што арфаграфічны навык не з'яўляецца самадастатковым. Гэта толькі прыступка на шляху да мэты навучання — авалодання беларускай мовай. Неабходна з паразуменнем ставіцца да дзіцячых магчымасцей, добраазычліва падказваць і кіраваць дзейнасцю вучняў у працэсе выканання заданняў. Плённасць працы ў значнай ступені залежыць ад атмасферы, створанай падчас заняткаў.

Рэгулярная навучальная праца з выкарыстаннем дапаможніка паспрыяе фарміраванню арфаграфічных уменняў і навыкаў вучняў, замацаванню іх моўных ведаў, уменняў і навыкаў, пашырэнню і ўзбагачэнню слоўнікавага запasu, дасць імпульс развіццю іх беларускага маўлення.

Для станоўчага выніку заняткаў па дапаможніку раім прытрымлівацца паслядоўнасці працы ў адпаведнасці з метадыкай.

Метадыка правядзення спісвання

Спісванне як від работы прадугледжвае запіс вучнямі тэксту з друкаванага ці рукапіснага ўзору.

Пры правядзенні спісвання неабходна прытрымлівацца наступнай паслядоўнасці дзеянняў:

1. Вучань чытае тэкст. Запытваецца пра незразумелыя словы і выразы. Настаўнік (ці бацька, маці) задае пытанні на ўсведамленне зместу тэксту.

2. Вучань чытае сказ, называе вядомыя арфаграмы (пажадана потым іх падкрэсліваць).

3. Вучань паўтарае сказ па памяці.

4. Вучань запісвае сказ, прагаворваючы ў час запісу кожнае слова.

5. Вучань робіць самаправерку. Потым кожнае напісанае слова звярае з узорам.

Па гэтым алгарытме адбываецца праца з кожным сказам.

Методыка правядзення пісьма па памяці

У метадычным сэнсе пісьмо па памяці займае прамежкавае становішча паміж спісваннем і папераджальным дыктантам. Акрамя арфаграфічнай падрыхтоўкі яно трэніруе зрокавую памяць вучняў.

Паслядоўнасць дзеянняў

1. Вучань чытае тэкст. Запытваецца пра незразумелыя словы і выразы. Адказвае на пытанні дарослага па змесце тэксту.

2. Вучань чытае тэкст, называе вядомыя арфаграмы (пажадана потым іх падкрэсліваць).

3. Вучань вучыць тэкст на памяць.

4. Вучань запісвае тэкст і робіць самаправерку свайго запісу.

5. Вучань робіць праверку: звярае кожнае напісанае слова з узорам.

Віды дыктантаў і методыка іх правядзення

У дапаможніку прапануюцца розныя віды навучальных дыктантаў: папераджальны, тлумачальны, выбарачны, размеркавальны, свабодны, творчы.

Папераджальны дыктант выкарыстоўваецца на першапачатковым этапе вывучэння пэўных тэм або калі навучальны матэрыял доўгі час не паўтараўся.

Паслядоўнасць дзеянняў

1. Дарослы чытае тэкст поўнасю для азнаямлення вучняў з яго зместам, пасля адказвае на іх пытанні пра незразумелыя словы і выразы.

2. Дарослы чытае тэкст па сказах. Перад запісам кожнага слова ў сказе вучань тлумачыць яго напісанне.

3. Пасля запісу тэксту вучні выконваюць самаправерку.

Тлумачальны дыктант праводзіцца з мэтай замацавання і паўтарэння вывучанага матэрыялу.

Паслядоўнасць дзеянняў

1. Дарослы чытае тэкст поўнасю для азнаямлення вучняў з яго зместам, пасля адказвае на іх пытанні пра незразумелыя словы і выразы.

2. Тэкст чытаецца і запісваецца па сказах.

3. Пасля запісу кожнага сказа вучні вусна тлумачаць арфаграмы. Тлумачэнне арфаграм можа быць праведзена і пасля запісу ўсяго тэксту. У такім выпадку пажадана, каб у час запісу асобных сказаў вучні падкрэслівалі арфаграмы.

Выбарачны дыктант выкарыстоўваецца з мэтай развіцця арфаграфічнай пільнасці, фарміравання ўменняў аналізаваць словы, сказы, тэкст да запісу, знаходзіць пэўныя моўныя з'явы.

Гэты від дыктанта прадугледжвае запіс не ўсяго тэксту, а асобных слоў, спалучэнняў слоў, сказаў.

Паслядоўнасць дзеянняў

1. Дарослы чытае сказы (тэкст) поўнасцю, пасля адказвае на пытанні вучняў пра незразумелыя словы і выразы.

2. Дарослы тлумачыць заданне, якое неабходна выканаць падчас запісу пад дыктоўку.

3. Вучні запісваюць словы, спалучэнні слоў, сказы пад дыктоўку ў адпаведнасці з прапанаваным заданнем.

4. Пасля выканання задання вучні робяць самаправерку.

Размеркавальны дыктант з'яўляецца разнавіднасцю выбарачнага дыктанта. Ён прадугледжвае выбар пэўных слоў з тэксту і іх групойку або групойку асобных слоў, якія прапануюцца для запісу пад дыктоўку.

Паслядоўнасць дзеянняў

1. Дарослы чытае тэкст для агульнага ўспрымання (калі прапануецца тэкст).

2. Дарослы тлумачыць заданне, якое неабходна выканаць падчас запісу пад дыктоўку.

3. Дарослы чытае тэкст (сказы, словы). Вучні выбіраюць пэўныя словы і групуюць іх у адпаведнасці з прапанаваным заданнем.

4. Вучні выконваюць самаправерку.

Свабодны дыктант забяспечвае замацаванне ўмення пісаць словы з раней вывучанымі арфаграфамі, садзейнічае развіццю звязнага маўлення дзяцей.

Паслядоўнасць дзеянняў

1. Дарослы чытае тэкст поўнасцю для агульнага ўспрымання, пасля адказвае на пытанні вучняў пра незразумелыя словы і выразы.

2. Дарослы чытае тэкст па частках — па 3—4 сказы. Кожная з вылучаных частак запісваецца пасля паўторнага прачытання. Вучань запісвае кожную частку па памяці, пераказвае, што запомніў.

3. Вучань робіць самаправерку запісанага тэксту.

Творчы дыктант дазваляе выпрацаваць навык прымянення канкрэтных правілаў, а таксама замацаваць раней вывучаны матэрыял, садзейнічае развіццю граматычнага ладу маўлення, узбагачэнню слоўнікавага запасу дзяцей.

Паслядоўнасць дзеянняў

1. Дарослы чытае ўвесь тэкст, пасля адказвае на пытанні вучняў пра незразумелыя словы і выразы.
2. Дарослы тлумачыць заданне, якое неабходна выканаць падчас запісу тэксту пад дыктоўку.
3. У час запісу тэксту пад дыктоўку вучань па заданні дарослага дапаўняе яго пэўнымі словамі, змяняе граматычную катэгорыю слоў і да т. п.
4. Пасля запісу ўсяго тэксту вучань ажыццяўляе самаправерку.

Кантрольны дыктант

Перад напісаннем кантрольнага дыктанта звяртаецца ўвага вучняў на напісанне слова (слоў) з невывучанымі арфаграмамі (калі такія сустракаюцца ў тэксце). У час запісу тэксту гэтыя словы (словы) павінны быць перад вачыма дзяцей (запісана на дошцы). Пра пастаноўку знакаў прыпынку, якія яшчэ не вывучаліся, трэба папярэдзіць падчас запісу пэўнага сказа.

Паслядоўнасць дзеянняў

1. Настаўнік выразна чытае ўвесь тэкст. Вучні ўважліва слухаюць і асэнсоўваюць яго змест.
 2. Настаўнік адказвае на пытанні вучняў пра незразумелыя словы і выразы.
 3. Настаўнік чытае тэкст па асобных сказах. Кожны сказ чытаецца два разы: першы раз — для ўспрымання, другі — для запісу. У тым выпадку, калі сказ складаны для ўспрымання або ўскладнены аднароднымі членамі, ён можа быць прачытаны па частках. Вучні запісваюць сказ толькі пасля таго, як настаўнік закончыў яго чытаць.
- Дыктаваць тэкст неабходна з захаваннем арфаэпічных нормаў, без паказак, захоўваць роўны тэмп чытання.
4. Пасля запісу ўсіх сказаў настаўнік чытае тэкст яшчэ раз поўнацю з працяглымі паўзамі паміж сказамі. Вучні ў час паўзаў выконваюць самаправерку.

Пры выкананні граматычных заданняў настаўнік чытае і каменціруе запісаныя на дошцы заданні для кожнага варыянта. Затым вучні самастойна выконваюць іх. Пасля выканання граматычных заданняў кожны вучань робіць самаправерку.

II КЛАС

УСТУПНЫ МОЎНЫ КУРС для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання

Гук [i], літары І, і

Спісванне з дадатковым заданнем

- Прачытайце сказ. Назавіце колькасць слоў у ім. Спішыце сказ, замест пропускаў пішыце літару і ці І. Праверце напісанае, падкрэсліце ў словах літару і.

Каля дарог расце кал на.

ван на набрал мал н.

У ял на гал нк з голкам .

Аналагічна працаваць з кожным сказам.

Запіс слоў пад дыктоўку

- Паслухайце словы. Пасля якога гука ідзе гук [i]? Запішыце словы пад дыктоўку. Праверце запісаныя словы, перачытаўшы іх, падкрэсліце ў словах літару і.

Зіма, кіно, ліса, піла, мір, коні, сані, рукі.

- Паслухайце словы. Што абазначаюць гэтыя словы? З якой літары іх трэба пісаць? Запішыце словы пад дыктоўку. Праверце запісанае. Падкрэсліце літару і і вялікую літару ў пачатку слова.

Іван, Іна, Міша, Ліля, Аліса, Віка, Ліза.

Выбарачны дыктант

- Паслухайце верш. Назавіце ягады, пра якія гаворыцца ў вершы. Запішыце назвы ягад. Падкрэсліце ў запісаных словах літару і.

Абапал дарогі
красуюць дары:
суніцы, маліны, чарніцы —
бяры!

М. Мятліцкі

- Паслухайце тэкст. Адкажыце на пытанні:
 - Пра каго гаворыцца ў тэксце?
 - Чаму Іру назвалі мамай памочніцай?

Памочніца

У Іры іголка з ніткай. Дзяўчынка прышывае гузік на паліто.
Яна мама памочніца.

Успрыманне вучнямі на слых кожнага сказа з мэтай вылучэння слоў з гукам [i]. Пасля выбару слоў з гукам [i] запіс гэтых слоў пад дыктоўку.

Апостраф

Спісванне з дадатковым заданнем

- Прачытайце і адгадайце загадку. Спішыце яе. Праверце напісанае. Падкрэсліце літары, паміж якімі стаіць апостраф.

Не есць, не п'е, а ходзіць і б'е.

З народнага

- Спішыце прыказкі. Праверце напісанае. Падкрэсліце словы з апострафам.

Па пер'і птушку пазнаюць.

І ў вераб'я свая сям'я.

На бязрыб'і і рак рыба.

Выбарачнае спісванне

- Выберыце і запішыце словы з апострафам.

Каля пад'езда стаіць машына. Яна пад'ехала нядаўна.
Сям'я прыехала з адпачынку. Тата чытае аб'яву. Дзеці кінুলі
вераб'ям крошкі. Усіх радуе добрае надвор'е.

- Прачытайце верш. Запішыце словы з апострафам.

Вось апостраф. Гэта — знак.

Вельмі важны ён аднак.

З'езд, пад'езд — напішам проста,

Калі ўспомнім пра апостраф.

А. Вольскі

Гукі [г], [г’], літары Г, г

Запіс слоў пад дыктоўку

- Запішыце словы пад дыктоўку. Падкрэсліце літару г.

Гай, гол, гімн, горн, гоман, гумка.

Выбарачны дыктант

- Паслухайце словы, падбярыце да іх абагульняльныя словы. Выберице словы з гукам [г] і запішыце іх. Падкрэсліце літары г, і.

Барабан, дуда, гітара, жалейка, гуслі.

Часопіс, газета, паштоўка, ліст.

Вецер, гром, маланка, завіруха.

Вішня, яблык, персік, груша, агрэст.

Аналагічна працаваць са словамі кожнага раду.

- Паслухайце скарагаворку. Выберице словы з мяккім гукам [г’], запішыце іх.

Сябруе Гена
з гігіенай,
бо чысціня
у Гены —
у генах.

У. Мазго

Творчы дыктант

- Згадайцеся пра словы па іх пачатку. Запішыце словы пад дыктоўку, падкрэсліце літару г.

Гал.. (ка), глі.. (на), гра.. (ніт), гірлян.. (да),
газе.. (та), гіта.. (ра).

Гук [ч], літары Ч, ч. Спалучэнне гукаў [шч]

Спісванне з дадатковым заданнем

- Прачытайце скарагаворку. Навучыцеся яе правільна вымаўляць. Спішыце. Праверце напісанае. Падкрэсліце літару ч.

У Веранікі чырвоныя чаравікі.

А. Клышка

- Прачытайце скорагаворку. Спішыце. Падкрэсліце спалучэнне літар **шч**.

Шчаслівая, руплівая
шчыгліха
частавала слівамі
шчыгла і шчыгल्या.

Паводле М. Пазнякова

Запіс слоў пад дыктоўку

- Перакладзіце словы на беларускую мову і запішыце іх пад дыктоўку.

Чайник (*чайнік*), борщ (*боршч*), ключик (*ключык*),
мячик (*мячык*), лещ (*лешч*), чайка (*чайка*),
бочка (*бочка*), чистая (*чыстая*).

- Запішыце словы пад дыктоўку.

Шчыліна, шчыгол, шчака, шчання, шчупак, пушча.

Выбарачны дыктант

- Паслухайце словы кожнага раду, выберыце словы з гукам [**ч**] і запішыце іх.

Назвы траў: чабор, гарлачык, верас.

Назвы рыб: шчупак, карп, карась.

Назвы птушак: бусел, чапля, шчыгол.

Назвы збожжа: ячмень, жыта, авёс.

Назвы насякомых: чмель, конік, пчала.

- Паслухайце скорагаворку. Выпішыце словы са спалучэннем гукаў [**шч**], падкрэсліце спалучэнне літар **шч**.

Над рэчкай — ляшчына
ў зялёным плашчы.
А ў рэчцы чародамі
плаваюць ляшчы.

Паводле І. Муравейкі

Гук [ў] і яго абазначэнне на пісьме

Спісванне з дадатковым заданнем

- Прачытайце. Спішыце толькі тыя словы, у якіх ёсць літара ў. Падкрэсліце ў разам з папярэдняй літарай.

Коўдра, лейка, жоўты, доўгі, слоўнік, бурак, леў, луг, лаўка.

- Спішыце сказы, падкрэсліце ў разам з папярэдняй літарай.

Аўтобус спыніўся на прыпынку.
 У клас увайшоў настаўнік.
 Заўтра Паўлік пойдзе да сяброўкі.
 На спартыўную пляцоўку паставілі вароты.
 Да шпакоўні прыляцеў шпак.

Выбарачны дыктант

- Паслухайце верш. Пра якую сталоўку распавядаецца ў ім? Назавіце і запішыце словы з гукам [ў]. Падкрэсліце ў разам з папярэдняй літарай.

Мы для птушак на зімоўку
 адчыняем зноў сталоўку.

У. Мазго

- Выберыце (на слых) і запішыце толькі беларускія словы. Падкрэсліце ў разам з папярэдняй літарай.

Правда, праўда, кроў, кровь, коровка, кароўка,
 лев, леў, павлін, паўлін, шёлк, шоўк.

Гук [ц'], літары Ц, ц

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце словы, падкрэсліце літару **ц** разам з наступнай літарай.
 Ніць, цела, цень, косці, вецер, цюфяк, цюльпан.
- Прачытайце і спішыце прыказку. Падкрэсліце літару, якая абазначае гук [ц'].
 Мірна жыць — шчаслівым быць.

Пісьмо па памяці

- Запішыце верш па памяці. Праверце. Падкрэсліце літару, якая абазначае гук [ц'].

Коцікі

На вярбе галінкі,
 на галінцы — коцікі,
 жоўценькія спінкі,
 жоўценькія хвосцікі.

А. Пысін

Выбарачны дыктант

- Паслухайце верш. Запішыце словы з гукам [ц’].

Вось бы зрабіць,
каб у розных дзяцей
радасць гасціла
даўжэй ды часцей.

А. Вольскі

Гук [р], літары Р, р

Спісванне з дадатковым заданнем

- Прачытайце і спішыце прыказку. Падкрэсліце літары, якія пішуцца пасля літары **р**.

Трэба нахіліцца, каб вады з крыніцы напіцца.

- Прачытайце і спішыце скорогаворку. Падкрэсліце літары, якія пішуцца пасля літары **р**.

У Ларысы і Валеры —
на ліпе арэлі.

М. Пазнякоў

Запіс слоў пад дыктоўку

- Перакладзіце словы на беларускую мову і запішыце іх.

Буря (*бура*), грим (*грым*), репа (*рэпа*),
рябина (*рабіна*), мел (*крэйда*).

Творчы дыктант

- Дадайце патрэбнае па сэнсе слова. Запішыце яго, падкрэсліце літару **р** разам з наступнай літарай.

На будоўлі працуе будаўнічая ... (*брыгада*).
За перамогу каманда атрымала памятныя ... (*прызы*).
Чырвоныя гронкі ягад на ... (*рабіне*).
Воўк — драпежны ... (*звер*).
Кніга, па якой дзеці вучацца чытаць, называецца ... (*буквар*).

Гук [дз'] і яго абазначэнне на пісьме

Спісванне з дадатковым заданнем

- Прачытайце прыказку. Спішыце. Падкрэсліце словы з гукам [дз'].
Рада з людзьмі ніколі не шкодзіць.
- Спішыце верш. Падкрэсліце спалучэнне літар дз разам з наступнай літарай.

Восень

Паляцела лета з птушкамі на поўдзень.
Ні травы, ні кветак, пуста ў агародзе.

С. Шушкевіч

Пісьмо па памяці

- Прачытайце скарагаворку. Запішыце яе па памяці. Падкрэсліце літары, якімі на пісьме перадаецца гук [дз'].

У садзе ў лістападзе апошні ліст ападзе.

В. Жуковіч

- Прачытайце скарагаворку. Запішыце яе па памяці.

Дзеці з дзедам дзень дзяньскі
лес садзілі ля ракі.

С. Шах

Выбарачны дыктант

- Адгадайце загадку. Выберыце (на слых) словы з гукам [дз'] і запішыце іх.

Ніколі не сядзіць,
не можа сам хадзіць,
але па полі ходзіць,
калі тры малыцы водзяць. (Аловак)

В. Жуковіч

Гук [дж] і яго абазначэнне на пісьме

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце. Падкрэсліце спалучэнне літар **дж**.

У шчодрай, шчырай восені —
багаты ўраджай.
У восені — запросіны:
прыходзь ці прыязджай.

В. Жуковіч

Запіс слоў пад дыктоўку

- Запішыце словы пад дыктоўку.

Джала, агароджа, саджанец, хаджу, гляджу, ваджу.

Выбарачны дыктант

- Выберыце (на слых) і запішыце словы з гукам [дж]. Падкрэсліце спалучэнне літар **дж** разам з наступнай літарай.

Вакол агарода стаіць агароджа.
У пчалы і чмяля ёсць джала.
Каб спячы булкі, патрэбны дрожджы.
На полі выспеў ураджай збожжа.

- Паслухайце верш. Выберыце і запішыце словы з гукам [дж]. Падкрэсліце спалучэнне літар **дж** разам з наступнай літарай.

Джэма
джэм салодкі ела,
а на джэмпер
пчолка села.

Пчолка
Джэму напужала:
паказала Джэме
джала.

У. Мазго

- Паслухайце верш. Выпішыце словы з гукам [дж]. Падкрэсліце спалучэнне літар **дж** разам з наступнай літарай.

Я гурочкам дагаджу,
я ўжо іх дагледжу:
дзе больш сонца — пасаджу,
смагу папярэджу.

С. Шах

ГУКІ І ЛІТАРЫ

Гукі і літары. Абазначэнне гукаў на пісьме літарамі

Запіс слоў пад дыктоўку

- Запішыце пары слоў. Падкрэсліце літары, якімі адрозніваюцца словы.

Бак — бок, лак — люк, ліпа — лапа, сын — сон.

- Перастаўце літары ў кожным слове так, каб атрымаліся новыя словы. Запішыце словы парамі.

Мара (рама, амар), сыр (рыс), марка (камар, рамка), арфа (фара).

Пісьмо па памяці

- Запішыце верш па памяці. Падлічыце колькасць гукаў і літар у словах *джала, іголка, пчолка*.

Джала ў пчолкі як іголка.
Не чапай мяне ты, пчолка!

А. Лапошыч

Папераджальны дыктант

- Запішыце пад дыктоўку. Падкрэсліце словы, у якіх літар больш, чым гукаў.

Гумка, конь, пліта, лейка, воўк, саджанец, дзень.

Выбарачны дыктант

- Выберыце (на слых) з кожнага верша і запішыце словы, якія адрозніваюцца адным гукам. Падкрэсліце літары, якімі адрозніваюцца словы.

У бычка баліць бачок:
адляжаў бачок бычок.

М. Чарняўскі

У гародзе цвіце мак,
пад карчом схаваўся рак.

Т. Тарасава

На траве блішчыць раса,
свішча вострая каса.

П. Сушко

Творчы дыктант

- Паслухайце тэкст. Дадайце словы, якіх у ім не хапае. Запішыце тэкст пад дыктоўку.

Мама чытала Юрку (*што?*) ... (кнігу). Яму вельмі спадабаліся (*што?*) ... (малюнкi). Хутка (*хто?*) ... (Юрка, хлопчык) сам прачытае кнігу. Ён ведае (*што?*) ... (літары).

Беларускі алфавіт

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце прыказкі, праверце напісанае. Падкрэсліце першую літару ў кожным слове. Пазначце паслядоўнасць слоў у алфавітным парадку лічбамі над кожным словам.

Разумны тата робіць сям'і свята.
Добрае дзіця думкі бацькоў згадвае.
Матчыны рукі заўсёды мяккія.

Выбарачнае спісванне

- Выпішыце назвы птушак у алфавітным парадку.

Галубок буркуе,
зяюля кукуе,
сарока стракоча,
а бацян клякоча.

В. Жуковіч

Запіс слоў пад дыктоўку

- Запішыце назвы месяцаў. Пазначце іх паслядоўнасць у алфавітным парадку лічбамі над словамі.

Май, ліпень, снежань, красавік, люты, жнівень, верасень.

Размеркавальны дыктант

- Запомніце назвы школьных прылад і запішыце іх у алфавітным парадку.

Я не забуду ніколі
сшыткі, пеналы, буквар,
першыя радасці ў школе,
першай настаўніцы твар.

С. Грахоўскі

Праваяпіс вялікай літары

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце верш. Падкрэсліце ў словах вялікую літару. Растлумачце напісанне вялікай літары.

Мая Айчына — поле, нівы,
над Нёманам зялёны гай,
прыгожы Брэст і Мінск шумлівы —
уся Беларусь ад краю ў край. (19 слоў)

П. Броўка

- Спішыце верш. Растлумачце, што абазначаюць выдзеленыя словы (назва вёскі, сорт яблыкаў, імя дзеда, садавіна). Чаму некаторыя з іх пішуцца з вялікай літары?

Тэлеграма

Паедзем у **Антон**аўку!
Паедзем па **антона**ўку!
Там у дзеда, у **Антон**а,
Ужо **выспелі антон**ы. (15 слоў)

А. Пісьмянкоў

Пісьмо па памяці

- Прачытайце верш. Назавіце імёны дзяцей, назвы краіны і рэк. Вывучыце і запішыце верш, праверце. Падкрэсліце і растлумачце напісанне вялікіх літар.

Габрынька і Габрусь
малююць Беларусь:
раку Дняпро і Сож
і дзетак басанож.

Д. Бічэль

Запіс слоў і сказаў пад дыктоўку

- Запішыце скорагаворкі пад дыктоўку.

У Соні і Сані санкі беглі самі.
Укусіла аса Асю.

А. Клышка

Размеркавальны дыктант

- Запішыце словы пад дыктоўку, размеркаваўшы іх у тры слупкі: назвы гарадоў, імёны людзей, назвы рэк.

Алена, Гомель, Мінск, Дняпро, Свіслач, Жлобін, Піна, Клецк, Вілейка, Ліда, Шчара, Максім, Мікіта, Нёман, Ніна.

Творчы дыктант

- Да скарочаных імёнаў падбярыце поўныя адпаведнікі. Запішыце словы парамі.

Ваня (*Іван*), Міша (*Міхаіл*), Лена (*Алена*).

Свабодны дыктант

- Паслухайце верш. Запішыце імёны дзяцей, якія вы запамнілі.

Колькі?

Я пайшоў у першы клас.
А са мной — Сяргей,
Тарас,
Клава,
Зіна,
Кім,
Пятрусь,
Каця,
Саша
і Кастусь.

М. Чарняўскі

Галосныя і зычныя гукі і іх абазначэнне на пісьме

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце словы, устаўляючы літары на месцы галосных гукаў, каб атрымаліся назвы звяроў. Пасля запісу слоў падкрэсліце літары, якія абазначаюць галосныя гукі.

Л_с_, з_бр, в_в_рк_, л_сь, р_сь, к_н_ц_, дз_к.

Тлумачальны дыктант

- Пасля запісу пад дыктоўку ў другім сказе падкрэсліце літары, якія абазначаюць галосныя гукі, а ў трэцім — літары, якія абазначаюць зычныя гукі.

Старая елка

За нашай хатай стаяла старая елка. Па яе галінах скакала вавёрка. Мы назіралі за ёй. (17 слоў)

Творчы дыктант

- Адгадайце загадкі. Запішыце адгадкі пад дыктоўку. У словах-адгадках падкрэсліце літары, якія абазначаюць галосныя (адной рыскай) і зычныя (дзвюма рыскамі) гукі.

Боты лёгка і шпоры,
сам заўсёды ў гуморы.
Заспявае — дзень прачнецца.
Хто такі ён? Як завецца? (Певень)

А. Прохараў

Дзік спакойна скуголіць,
паглядае ўвысь:
там стаілася між голля
у засадзе... (рысь).

В. Зуёнак

Над агнём
павесілі,
а ён смяецца
весела. (Чайнік)

І. Муравейка

Паўнюток гаршчочак
кашы салодкай.
Бяры малаточак
і еш у ахвотку. (Арэх)

І. Муравейка

Правіпіс слоў з літарай ў

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце, устаўляючы літару у ці ў.

Мой брат Па_лік — б_да_нік. Ён паб_дава_ шмат дамо_,
садо_ і школ. Я бы_ з ім на б_до_лі. (17 слоў)

Запіс слоў пад дыктоўку

- Запішыце словы.

Слоўнік, шчаўе, праўда, коўдра, лаўка, заўтра.

Пісьмо па памяці

- Прачытайце верш. Раствумачце, чаму ў адным выпадку слова *Леў* пішацца з вялікай літары, а ў другім — з маленькай. Запішыце па памяці. Падкрэсліце літару ў разам з папярэдняй літарай.

Быў у цырку Леў.
Спадабаўся хлопцу
на арэне леў.

Паводле М. Пазнякова

- Прачытайце і запішыце па памяці скарагаворку. Раствумачце правіпіс ў і напісанне вялікай літары.

Лоўка Леўка маляваў алоўкам.

А. Котава

Тлумачальны дыктант

У заапарку

У суботу мы былі ў Мінску. Там наведалі заапарк. Мне спадабаўся леў. Брату Уладу — воўк і куніца. (19 слоў)

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка. Звярнуць увагу на напісанне слова *заапарк*.

Размеркавальны дыктант

- Пры запісе пад дыктоўку размяркуйце словы ў два слупкі: у першы слупок словы з у, у другі — з ў.

Леў, казуля, воўк, зубр, павук, куніца, паўлін.

Выбарачны дыктант

- Запішыце назвы беларускіх гарадоў, у якіх ёсць гук [ў].
Слуцк, Заслаўе, Магілёў, Тураў, Пружаны, Шклоў, Добруш.

Творчы дыктант

- Пры запісе пад дыктоўку змяніце словы на ласкавыя, каб у іх з'явіўся гук [ў].

Сліва, трава, лава, галава.

Узор: певень — пеўнік.

- Пры запісе пад дыктоўку змяніце словы так, каб яны абазначалі некалькі прадметаў ці з'яў.

Певень (*пеўні*), лівень (*ліўні*), журавель (*жураўлі*),
бівень (*біўні*).

- Запішыце назвы прафесій.

Хто будзе дамы?

Хто вучыць дзяцей?

Хто працуе на пад'ёмным кране?

Хто даглядае кветкі ў садзе?

Хто лятае ў космас?

Склад. Падзел слоў на склады

Спісванне з дадатковым заданнем

- З ланцужка складоў утварыце 7 асобных слоў. Запішыце іх.

КА ЛІ НА РА КА РА СА ВА

- Спішыце тэкст. Пасля запісу тэксту падкрэсленыя словы падзяліце на склады рыскамі (|).

Добрая раніца

Устала сонейка. Асвятліла зямлю сваімі промнямі. Людзі казалі адно аднаму ветлівыя словы. Добрай раніцы! (16 слоў)

Запіс слоў і сказаў пад дыктоўку

- Запішыце словы пад дыктоўку. Падзяліце іх на склады рыскамі (|).

Рамонак, ружа, лілія, півоня, фіялка, астра.

- Запішыце скарагаворкі пад дыктоўку. Падзяліце словы на склады рыскамі (|).

Мыла мама мылам Мілу.
Пілаваў Піліп палена з ліп.

Пісьмо па памяці

- Пасля запісу падкрэсліце ў словах склады, якія рыфмуюцца.

Ці-ці-ці, дзе-дзе-дзе —
брат у армію ідзе.
Ці-ці-ці, жы-жы-жы —
добра ў арміі служы!

У. Паўлаў

Выбарачны дыктант

- Запішыце толькі двухскладовыя словы.
Лінейка, гумка, аловак, ручка, кніга, падручнік, парты.

Творчы дыктант

- Дадайце патрэбныя склады, каб атрымаліся словы. Запішыце ўтвораныя словы. Над кожным словам лічбай пазначце колькасць складоў.

Свойскія жывёлы: каро.. (ва), пе.. (вень), гу.. (сак).
Дзікія жывёлы: вавёр.. (ка), лі.. (са), ба.. (бёр).
Насякомыя: мур.. (шка), пча.. (ла), маты.. (лёк).

Перанос слоў

Спісванне з дадатковым заданнем

- Пры спісванні тэксту падзяліце выдзеленыя словы для пераносу рыскамі (-).

Мой дом

У нашым доме шмат **кватэр**. **Акрамя** пакояў у нас ёсць кухня і калідор. У маім **пакоі** чыста і цёпла. (21 слова)

- Спішыце тэкст. Пры спісванні рыскамі (-) падзяліце для пераносу словы з літарамі ў, й, дз, дж.

Дзень нараджэння

У Надзейкі дзень нараджэння. Да яе прыйшлі сяброўкі. Яны казалі дзяўчынцы добрыя словы і падарылі зайку. (18 слоў)

Запіс слоў пад дыктоўку

- Запішыце словы, падзяляючы іх рыскамі (-) на склады. Запішыце яшчэ раз гэтыя словы, падзяляючы іх рыскамі (-) для пераносу.

Кніга, ранец, аловак, фарбы.

- Запішыце толькі тыя словы, якія можна падзяліць для пераносу, і пазначце гэта рыскамі (-).

Цыбуля, морква, кавун, шчаўе, кмен, бульба.

- Пасля запісу пад дыктоўку падзяліце словы рыскамі (-) для пераносу.

Алоўкі, аўтобусы, заўвага, ватоўка.

Майка, лайка, гайка, лейка.

Альбом, лялька, школьнік, Вольга.

- Пры запісе сказаў пад дыктоўку словы падзяліце рыскамі (-) для пераносу.

Мікіта сабраў у ранец падручнікі і альбом. Надзейка ўзяла алоўкі і лінейку.

Выбарачны дыктант

- Паслухайце верш. Якія падарункі атрымаў хлопчык? Запішыце гэтыя словы, падзяляючы для пераносу.

Імяніны — гэта свята.

Надарылі мне багата:

маці — мяч футбольны, майку,

брат — пенал,

сястрычка — зайку.

Тата мой пасля работы

мне купіў у краме боты.

У. Мацвеенка

Свабодны дыктант

- Запішыце тыя словы з верша, якія вам запомніліся. Словы, якія магчыма, падзяліце для пераносу рыскамі (-).

Літары

Каб была між імі сварка

і сяброўства не было,

не пісалі б мы: “Даярка.

Дом. Настаўніца. Сяло”.

Літары жывуць у згодзе,
дружбакі яны заўжды.
Їх заменіш — і выходзяць
словы новыя тады.

П. Прануза

Націск

Спісванне з дадатковым заданнем

- Пры спісванні тэксту дапішыце патрэбныя літары. Пастаўце ў словах націск, падкрэсліце націскныя склады.

Галубы

На слупе ста_ць х_тка. Жыв_ць у ёй галуб_. Г_та прыг_жыя пт_шкі. Ян_ жыв_ць у г_радзе і ў вёсцы. Дз_ці іх к_рмяць. (22 словы)

Пісьмо па памяці

- Запішыце верш па памяці. Пастаўце націск у слове *крапіва*.

Крапіва́, крапіва́,
ты пякучая трава.
Ты такая злучка,
апякла мне ручкі.

А. Дзеружынскі

Запіс слоў пад дыктоўку

- Пасля запісу пастаўце ў словах націск, падкрэсліце націскныя склады.

Казачны замак, жалезны замок, прыгожая каса,
білетная каса.

Тлумачальны дыктант

- Пасля запісу тэксту пастаўце націск у словах і падкрэсліце націскны склад.

Ваня ўспомніў летнія канікулы. З татам ён ездзіў на рыбалку. У Вані быў удалы ўлоў. (15 слоў)

Выбарачны дыктант

- Выберыце (на слых) беларускія словы і запішыце іх. Пастаўце ў словах націск.

Высока — високо, маленький — маленькі,
журавель — журавль, крапіва — крапива,
восьмой — восьмы, спіна — спина.

Праваніс слоў з літарамі **о, э — а**

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце тэкст. Падкрэсліце літары **о, э, а** і растлумачце іх праваніс.

Хітрыя ягады

Хораша ў лесе. На паляне паспелі духмяныя суніцы. Гэта хітрыя ягады. Яны схаваліся пад лісцікі. Паспрабуй знайсці!
(19 слоў)

Запіс слоў і сказаў пад дыктоўку

- Пасля запісу слоў пастаўце ў іх націск.

Градок, малако, акно, горка, сталоўка, сарака.

- Запішыце толькі словы з літарай **а**.

Вада, дом, галава, столік, дачка, шоўк, раса, кот.

- Змяніце словы так, каб яны абазначалі адзін прадмет. Запішыце ўтвораныя словы.

Сосны (*сасна*), горы (*гара*), ногі (*нага*), норы (*нара*),
косы (*каса*), совы (*сава*).

Цэны (*цана*), стрэлы (*страла*), рэкі (*рака*), стрэхі (*страха*).

- Пасля запісу прымаўкі пастаўце ў словах націск.

У каровы малако на языку.

Папераджальны дыктант

Верасень

У верасні ночы халодныя. Раніцай на траве зіхацяць буйныя кроплі расы. Над балотамі вісіць густы туман. (17 слоў)

Паводле В. Вольскага

Тлумачальны дыктант

У лесе

Стаяць магутныя сосны і елкі. Паміж імі зараснікі чарніц.
А на самым нізе багаты мохавы дыван. (18 слоў)

Праваніс слоў з літарамі е, ё — я

Пісьмо па памяці

На вясёлы наш каток
з неба падае сняжок.

М. Пазнякоў

Забялела грэчка ў полі.
Загулі над грэчкай пчолы.

М. Пазнякоў

Запіс слоў і сказаў пад дыктоўку

- Пасля запісу слоў пастаўце ў іх націск. Назавіце першы склад перад націскам.

Певень, снегавік, вясна, зелень, смятана, бяляк,
пякарня, вясло.

Папярэдзальны дыктант

Сосны і елкі

Мы ў лясоčku. Тут елкі і сосны. Зімой сосны і елкі зялёныя. Ёлкі — гэта лісты сасны і елкі. (21 слова)

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Азярынка

Каля нашага дома — сажалка. Вясною вада прыбывае.
А вось у спякоту сажалка мялее. Землякопы паглыбілі яе.
Прыгожая атрымалася азярынка. (20 слоў)

Паводле М. Даніленкі

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Тлумачальны дыктант

Белая коўдра

Зямля доўга ляжала скамянелая ад холаду. Потым выпаў сняжок. Ён укрыў усё белай коўдрай. (16 слоў)

Паводле В. Хомчанкі

Паведаміць пра напісанне слова *ад*.

Хмары

Над зямлёй паплылі хмары. Яны сыпалі снег на палі і лясы. Снежныя дываны ляжалі на зямлі. Яны ратавалі ад маразоў карані раслін. (23 словы)

Паводле А. Масла

Выбарачны дыктант

- Запішыце словы, у якіх у першым складзе перад націскам замест літар *е, ё* трэба пісаць літару *я*.

Снягір, ляснік, вясёлка, снегіры, зямляк, леснікі, пяро, вясна.

Творчы дыктант

- Пры запісе пад дыктоўку змяніце словы так, каб яны абазначалі адзін прадмет.

Слёзы (*сляза*), сёстры (*сястра*), вёдры (*вядро*),
гнёзды (*гняздо*), вёслы (*вясло*), землі (*зямля*).

- Пры запісе пад дыктоўку змяніце словы так, каб яны гучалі ласкава.

Снег (*сняжок*), лён (*лянок*), мёд (*мядок*),
лес (*лясок*), пень (*пянёк*).

Абазначэнне на пісьме мяккасці зычных гукаў літарамі **е, ё, і, ю, я, ь** (мяккім знакам)

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце тэкст. У словах падкрэсліце літары, якія абазначаюць мяккасць зычных гукаў на пісьме.

Вясна

Наступіла чароўная вясна. Усё ажыло. Прыляцеў чмель.
На галінках паказаліся лісточкі. Стала цёпла і ўтульна. Дзеці
любяць сонейка. *(19 слоў)*

Запіс слоў і сказаў пад дыктоўку

- Пасля запісу падкрэсліце літары, якімі адрозніваюцца словы.
Вольга — Волга, сена — Сеня, выў — віў, мяла — мала.
- Пасля запісу падкрэсліце літары, якія абазначаюць мяккасць зычных гукаў на пісьме.

Вольга намалявала ў альбоме акунька.
Дзяўчынкі і хлопчыкі танцавалі польку.
Паліне купілі новую ляльку.
Маленькі Мікіта паехаў да бабулі.

Папераджальны дыктант

Вуліцы

У гарадах шмат вуліц. Яны ўпрыгожаны дрэвамі і кветкамі.
На дарогах шмат розных машын. Вуліцы названыя імёнамі
славутых землякоў. *(20 слоў)*

Тлумачальны дыктант

Раніца. У полі шмат снегу. Але ўжо чуваць вясну. Выйшаў
маленькі Ясь на двор. Весела яму. Свеціць сонца. Добра
вясной! *(20 слоў)*

Паводле Я. Коласа

Праваніс літар д — дз

Спісванне з дадатковым заданнем

- Пасля запісу тэксту падкрэсліце ў словах спалучэнне літар дз ра-
зам з наступнай літарай.

Вожык

Дзеці ў агародзе знайшлі вожыка. Яны прасілі пакінуць вожыка дома хоць на дзень. Але дзядуля не дазволіў. Каля калодзежа ён бачыў маленькіх важанятак. (24 словы)

Пісьмо па памяці

Яблыньку Надзя
садзіць у садзе.

А. Лойка

Воды студзень студзіць,
лёд ля студні будзе.

В. Жуковіч

Запіс слоў пад дыктоўку

- Запішыце словы. Растлумачце напісанне вялікай літары і спа-
лучэння літар дз.

Дзіма, Дзіна, Дзяніс, Надзя, Ядзя, Лідзія, Вадзім, Уладзік.

Папераджальны дыктант

На канікулах

На канікулах Дзіма ездзіў да дзядулі. Ён хадзіў з дзедам у лес. Там бачыў дзятлаў. Дзятлы дзяўблі дрэвы. Дзядуля паказаў Дзіму сляды дзіка. Дзіма падзякаваў дзеду за ад-
пачынак. (30 слоў)

Тлумачальны дыктант

Зімовы дзень

Была нядзеля. Стаяў сонечны дзень. Надзя і Дзяніс пай-
шлі на вуліцу. У садзе яны зляпілі снегавіка. Людзі дзівіліся
са снегавіка. Такі ён вясёлы! (25 слоў)

Размеркавальны дыктант

- Размяркуйце словы ў два слупкі: у першы слупок словы з гукам
[д], у другі — з гукам [дз’].

Гадзіна, дыня, барада, дзень, дзіва, дыван, дзік, гняздо, дзядзька.

Выбарачны дыктант

- Запішыце словы з гукам [дз’].

Вада, дзясятак, людзі, каманда, падзея, падзяка, гарады, панядзелак, поўдзень, студзень, тыдзень.

- Запішыце словы з гукам [дз’].

Гузік

У Надзі адарваўся гузік. Надзя прадзела нітку ў іголку. Пасля прыклала гузік да паліто. Укалола іголку ў дзірачку. Потым у другую. Надзя рабіла так, як гаварыла бабуля. Яна і не заўважыла, як прышыла гузік. Дзяўчынка падзякавала бабулі за навуку.

Паводле В. Хомчанкі

Творчы дыктант

- Пры запісе пад дыктоўку дапоўніце сказы патрэбнымі словамі.

У дзятла вострая ... (дзюба).

Сёмы дзень тыдня — гэта ... (нядзеля).

Пасля ўзыходу сонца будзе новы ... (дзень).

Вельмі любіць мядок ... (мядзведзь).

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Праваніс літар т — ц

Спісванне з дадатковым заданнем

- Пры спісванні выберыце патрэбную літару ў дужках, каб напісанае слова было правільным.

Цёплаю п(е/я)шчотай

Сонца і з(е/я)млі

Ціха каля плоту

Кветкі расцвілі.

М. Пазнякоў

Пісьмо па памяці

- Пасля запісу падкрэсліце літару, якой на пісьме перадаецца гук [ц’].

Відаць саву па палёце.

Запіс слоў пад дыктоўку

- Падкрэсліце літару, якой на пісьме перадаецца гук [ц’].
Каця, Косця, Насця, Ціма, Віця, Арцём, Сцяпан, Ціхан.

Папэраджальны дыктант

Каця і Ціма

У Каці ёсць брацік Ціма. Яму пяць гадоў. Каця любіць гуляць з Цімам. Каця і Ціма сябруюць. (20 слоў)

Лісточкі

Ціха ападалі жоўтыя лісточкі. Залацістым дываном ляжалі яны на зямлі. Наляцеў вецер. Узняў з зямлі лісточкі і пачаў кружыць. Закруціў іх і падняў высока. (25 слоў)

Паводле З. Верас

Тлумачальны дыктант

Цяпліца

Мама Тамары працуе ў цяпліцы. Там і зімой цёпла. На сцеляжах растуць агуркі з зялёнымі хвосцікамі. Тамара ходзіць у цяпліцу дапамагаць маці. (23 словы)

Паводле М. Даніленкі

Кармушка

Насця і Ціма павесілі кармушку. Кожны дзень дзеці нясуць сюды корм. Насця кладзе сала. Ціма сыпле зерне. Вераб’і і сініцы з радасцю ляцяць да кармушкі. (26 слоў)

Размеркавальны дыктант

- Размяркуйце (на слых) і запішыце словы ў два слупкі: у першы слупок словы з гукам [ц’], у другі — з гукам [т].

Тэлевізар, дзеці, газета, вецер, госьць, парта, касцюм, маці, балота, тэлефон.

Выбарачны дыктант

- Запішыце назвы лічбаў, у якіх ёсць гук [ц’].

Адзін, два, тры, чатыры, пяць, шэсць, сем, восем, дзевяць, дзесяць.

- Запішыце словы з гукам [ц’].

Кватэра, маляваць, цень, стаяць, дзяцел, талерка, цягнік, мясціна, люты, думаць.

Творчы дыктант

- Пры запісе слоў пад дыктоўку змяніце іх так, каб яны гучалі ласкава.

Куст (кусцік), ліст (лісцік), верталёт (верталёцік), самалёт (самалёцік), кот (коцік), мост (мосцік), рот (роцік), брат (брацік).

Праваніс слоў з зацвярдзелымі зычнымі гукамі

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце загадку, дапішыце адгадку.

Хвастатая, рухавая
заўжды занята справаю.
Грыбоў, арэхаў горкі
у дбайнае... (вавёркі).

Н. Галіноўская

Пісьмо па памяці

- Пасля запісу падкрэсліце літары, якія абазначаюць зацвярдзелыя зычныя гукі.

Назбіраў руплівы вожык
сыраежак поўны кошык.

П. Сушко

- Пасля запісу верша падкрэсліце літары, якія абазначаюць зацвярдзелыя зычныя гукі, і галосныя пасля іх.

Снягурка Марынка
лавіла сняжынкі.
Злічыць іх хацела,
аднак не паспела.

А. Зэкаў

- Пасля запісу скарагаворкі падкрэсліце літару **ч** разам з наступнай літарай.

Чарнеюць чорныя чарніцы,
нібы лясныя чараўніцы.

У. Мазго

Запіс слоў пад дыктоўку

Крэм, ручай, чалавек, джэм, жыта, рабіна, жэлё, кошык, сонца, часнок, жыхар, сустрэча, машына, сцэна, жэтон, вячэра, чарніцы, рыс, цырк, рэпа. (20 слоў)

Папераджальны дыктант

Пачатак вясны

Прыйшла ранняя вясна. Прыгрэла першае яркае сонейка. Пацяклі вясёлыя ручайкі. Дрэвы і кусты пазелянелі. Прыляцелі з выраю птушакі. (20 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Паведаміць пра напісанне слова *ранняя*.

Тлумачальны дыктант

Кастрычнік

Прыйшоў кастрычнік. Надвор'е пагоршылася. Неба стала шэрым. Амаль кожны дзень ідуць дажджы. Сонца свеціць рэдка. Вецер зрывае лісце з дрэў. (21 слова)

Паведаміць пра напісанне слова *рэдка*.

Ручай

Пад гарою скача звонкі ручай. У ім чыстая халодная вада. Як добра гарачым поўднем сядзець каля ручайка! (18 слоў)

Паводле Я. Коласа

Выбарачны дыктант

■ Запішыце словы з гукамі [ц].

Цукерка, сцэна, цюльпан, цыбуля, пацеркі, чысціня, цымбалы, дрэўца, бацькі, цукар, цырульня, раніца.

■ Запішыце словы з зацвярдзелымі зычнымі гукамі.

Навальніца

Пасля поўдня стала парыць. Потым захмарыла. Загрымеў гром. Неба паласавалі бліскавіцы. Трывожна зашумеў лес.

Зараўла навальніца. Лінуў дождж.

Праз гадзіну навальніца скончылася. Высока ў небе стала прыякаць сонца. Цяклі ручайкі. На вуліцы стаялі лужынкi вады.

Паводле Я. Галубовіча

Праваяпіс слоў з парнымі звонкімі і глухімі зычнымі гукамі ў канцы слоў і перад зычнымі

Спісванне з дадатковым заданнем

- Падбярыце правяральныя словы і выберыце патрэбную літару ў дужках. Спішыце тэкст. Падкрэсліце літары, якія правяралі.

Па зялёненькім лу(ж/ш)ку
лі(з/с)ка ры(б/п)ку ў фарту(ш/ж)ку
несла лісяня(д/т)кам
у лясную ха(д/т)ку.

П. Сушко

- Прачытайце словы, перастаўце іх па сэнсе. Запішыце выпраўлены верш.

На паляне вырас зуб,
а ў Наты баліць дуб.
З норкі пазірае мішка,
з вуляў мёд цягае мышка.

Т. Тарасова

Пісьмо па памяці

- Падкрэсліце літары, напісанне якіх трэба правяраць.

Зімой вясны чакае плуг.
Вясной касы чакае луг.
Чакае міска чарпака.
Чакае лыжка едака.

І. Муравейка

- Дапоўніце вершаваныя радкі словамі, каб атрымалася рыфма. Запішыце.

На смачны ...	Наступае Новы ...,
запасіў мяне	дзеці водзяць

Запіс слоў, спалучэнняў слоў, сказаў пад дыктоўку

- Пры запісе слоў называйце правяральныя словы.

Абед, абрус, агарод, арэх, бераг, білет, букет, верш, волас, гараж, гарбуз, гарох, дзед, жарт, запас, кабінет, колас, ліст, луг, мыш, парог, салдат, слуп, часопіс, хлеб. (25 слоў)

- Пасля запісу слоў падкрэсліце літары, напісанне якіх трэба правяраць.

Лыжка, мышка, маска, блізка, просьба, лапка, жабка, хустка, будка, дарожка, кармушка, пралеска, бярозка, трубка, загадка, цётка, кніжка, кошка, дзядзька, хатка, пасадка, кропка, бабка, нітка. *(24 словы)*

- Пры запісе слоў пад дыктоўку ў дужках пішыце правярочныя словы.

Смачны грыб, хварэць на грып, цікавая казка, каска будаўніка, драўляны плот, смачны плод, рыжы кот, лёгкі код, шырокі рот, знакаміты род.

- Пасля запісу прыказкі падкрэсліце літары, напісанне якіх трэба правяраць.

Беражы нос у вялікі мароз.

Папераджальны дыктант

Абед

Маці прыгатавала абед. Бацька нарэзаў хлеб. Брат паставіў міскі. Я разліла суп. У госці прыйшла суседка. Яна прынесла пірог. *(20 слоў)*

Тлумачальны дыктант

Агарод

Юля і Міша ездзяць у вёску. Яны даглядаюць агарод. У Юлі ёсць свая градка. Там растуць боб і гарох. Міша пасадзіў салодкую рэпку і радыску. *(26 слоў)*

Выбарачны дыктант

- Выберыце (на слых) словы з зычнымі гукамі, парнымі па звонкасці-глухасці, напісанне якіх трэба правяраць. Запішыце іх. Правярочныя словы пішыце ў дужках.

Дзе прабежка — там усмешка

Прыйдзе ранак,

мы — пад душ.

Не даймае

спёка й суш!

Перад тым у нас —

прабежка

лугам, полем,
лесу ўзмежкам.
Дзе прабежка —
там усмешка.
Бо на ўзмежку —
сыраежка.

Т. Мушынская

Творчы дыктант

- Пры запісе слоў дапоўніце сказы словамі з зычнымі гукамі, парнымі па звонкасці-глухасці, напісанне якіх трэба правяраць.

Выпаў першы бялюткі ... (*снег*). Стаіць моцны ... (*мароз*).
Усе ... (*сцежкі*) замецены. На бярозках мы павесілі ... (*кармушкі*). ... (*Птушкі*) прыляцелі да кармушак. Мы пачаставалі іх ... (*крошкамі*) хлеба. (*24 словы*)

Праваніс слоў з падоўжанымі зычнымі гукамі. Пэранос слоў з імі

Спісванне з дадатковым заданнем

- Пасля запісу верша словы з падоўжанымі зычнымі гукамі падзяліце рыскамі (|) для пераносу.

У вароны сёння
дзень нараджэння.
На сталё ў вароны
чай і пячэнне.

А. Бадак

Пісьмо па памяці

- Пасля запісу прыказак падкрэсліце ў словах літары, якія абазначаюць падоўжаныя гукі.

На хаценне ёсць цярпенне.
Якое пытанне, такое і апавяданне.
Добрая слава лепш за багацце.

Запіс слоў пад дыктоўку

- Пасля запісу слоў пастаўце ў іх націск.

Снеданне, каса, памяшканне, паўгоддзе, развітанне, паляванне, здзіўленне, аблічча, захапленне, дыханне.

- Пасля запісу слоў падзяліце іх для пераносу рыскамі (|).

Узлесе, суддзя, практыкаванне, вулей, пачуццё, чытанне, клас, вяселле, жаданне, беларускі, падарожжа, узвышша, маўчанне, субота, праграма.

- Пасля запісу слоў падкрэсліце літары, якія абазначаюць падоўжаныя зычныя гукі.

Стагоддзе, разводдзе, суддзя, бязлюддзе, меддзю.

Папераджальны дыктант

Задача

Наталля рашала задачу пра збожжа. Дзяўчынка хутка справілася з заданнем. Яна патлумачыла рашэнне задачы Таццяне. Спачатку яна рабіла складанне, потым адніманне. (22 словы)

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Спатканне з аланем

У пушчы мне давялося ўбачыць жывога аланя. Пасля доўгіх блуканняў я сеў пад дрэва. Вакол панавала цішыня. Раптам хруснула галлё. Я ўзняў галаву. Гэта быў алень. (29 слоў)

Паводле В. Вольскага

Тлумачальны дыктант

Абуджэнне

Жыццё абуджаецца пасля зімовага сну. Наваколле напайняецца чароўным водарам. Птушкі будуць жыллё. Яны збіраюць сучча і ламачча для гнёздаў. (20 слоў)

Паведаміць пра напісанне слова *абуджаецца*.

Дзень нараджэння

У Наталлі сёння дзень нараджэння. Яна апранула новую сукенку. Дзяўчынка чакае гасцей. Яна пачастуе іх пячэннем з варэннем. (20 слоў)

Паводка

На Палессі пачалася паводка. Вада прыйшла ўжо на ўзлесе. На лясных прасеках — разводдзе і бездарожжа.

Затоплена ралля. У блакітным паднябессі спявае жаўрук.
Для людзей падарожжа ў гэты час небяспечнае. (30 слоў)

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Выбарачны дыктант

- Запішыце словы з падоўжанымі зычнымі гукамі. Падзяліце словы рыскамі (|) для пераносу.

Калоссе, вышыня, сучча, карані, крыло, колас, узвышша,
сучок, узлесе, ранне, узлесак, ранак, карэнне, крылле.

- Запішыце словы з падоўжанымі зычнымі гукамі. Падкрэсліце літары, якімі на пісьме перадаюцца падоўжаныя зычныя гукі.

Вясна

Вясна гаспадарыць,	і лесу, і лугу,
як рупная маці:	і саду адзенне.
яна шые полю	Нясе ў наваколле
зялёнае плацце	красу абнаўлення.

А. Дзеружынскі

- Запішыце словы з падоўжанымі зычнымі гукамі.

Адна сям'я шпакоў знішчае за дзень каля чатырохсот
шкодных садовых слімакоў.

Вялікае значэнне мае і тое, што птушкі разносяць насенне дрэў і раслін. Гэтым яны дапамагаюць росту і развіццю лясоў.

Трэба будаваць жыллё для птушак. Не даваць нікому разбураць гнёзды і крыўдзіць птушанят.

Паводле В. Вольскага

- Запішыце словы з падоўжанымі зычнымі гукамі.

У маі

Вечарам панавала зацішша. Ноччу лінуў дождж. Ён ішоў амаль цэлы тыдзень. Утварылася разводдзе.

Хутка насталі цёплыя майскія дні. Сонечнае праменне сагравала зямлю. Зацвілі суквецці чаромхі. На голлі дрэў з'явілася лісце. З вулляў да кветак паляцелі пчолы. Усё ў наваколлі красавала.

Паводле Я. Галубовіча

Творчы дыктант

- Пры запісе выберыце слова, якім трэба дапоўніць сказ.
На паляне стаялі пчаліныя ... (*вулей, вуллі*).
У полі ад ветру калыхалася спелае ... (*колас, калоссе*).
Перад пасевам з палёў прыбралі небяспечнае ... (*камяні, каменне*).
У лесе можна знайсці лекавае ... (*корань, карэнне*).

Праваніс слоў з раздзяляльнымі знакамі — апострафам (') і мяккім знакам (ь).

Перанос слоў з імі

Спісванне з дадатковым заданнем

- Пасля запісу тэксту словы з апострафам падзяліце рыскамі (|) для пераносу.

Вераб'і зляцеліся на лужыну. Яны прагна п'юць. Маленькі верабейка б'е крыльцамі па вадзе. Сур'ёзная вераб'іха паглядае па баках. У спякотнае надвор'е птушкі пакутуюць ад смагі. (*25 слоў*)

Пісьмо па памяці

- Пасля запісу прыказак падкрэсліце словы з апострафам.
Як зварыш, так і з'ясі.
Прыгожая птушка пер'ем, а чалавек — вучэннем.

Запіс слоў пад дыктоўку

- Пасля запісу слоў падкрэсліце літары, паміж якімі пішуцца раздзяляльныя знакі.

Мар'яна, Ульяна, Дар'я, Лук'ян, Ілья, Мар'я, Юльяна.

- Пасля запісу слоў падзяліце іх рыскамі (|) для пераносу.
Надвор'е, сузор'е, аб'ява, сям'я, пад'ём, п'юць, з'явіўся, пад'ём, бар'ер, пер'е, п'еса, б'ецца, аб'ём, бур'ян, п'яўка.
- Пасля запісу слоў над імі лічбай укажыце колькасць складоў.
Льецца, мадэльер, мільянер, атэльє, медальён, паштальён, мільён, брыльянт.

Папераджальны дыктант

У дарозе

Усёй сям’ёй мы ехалі да бабулі ў Мар’іну Горку. Па дарозе дзядзька Ілья Васільевіч убачыў аб’яву. Ішоў рамонт дарогі. Нам давялося паехаць у аб’езд. Мы з’ехалі з шашы. Далей паехалі праз лес. (34 словы)

Паведаміць пра напісанне назвы *Мар’іна Горка*.

Пугач

Пугач — вялікі начны птах. Ён знішчае грызуноў. Цела яго пакрыта пер’ем. Гэта птушка жыве ў беларускіх лясах. (18 слоў)

Паводле В. Вольскага

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

На пашы

На поплаве пасецца статак. Пастух дзед Герасім аб’язджае яго на Варанку. Пярэстыя каровы скубуць траву і п’юць ваду. (20 слоў)

Паводле М. Герчыка

Тлумачальны дыктант

Дажджлівае надвор’е

Надвор’е рэзка пагоршылася. З самай раніцы лье дождж. З’явіліся лужы. Вераб’і п’юць ваду з лужын. Пер’е ў вераб’ёў мокрае. (21 слова)

У грыбы

З самай раніцы лье дождж. Але вось ён і перастаў. Пасля дажджу Ульяна і Ілья пайшлі ў грыбы. Яны назбіралі шампінёнаў. Бабка Мар’я зварыла смачны суп. (28 слоў)

Размеркавальны дыктант

- Размяркуйце (на слых) словы і запішыце ў два слупкі: у першы слупок словы з раздзяляльным мяккім знакам, у другі — з апострафам.

Бур’ян, мільён, медальён, аб’ява, шампінён, камп’ютар, калё, кап’ё.

- Размяркуйце (на слых) словы і запішыце ў два слупкі: у першы слупок словы з раздзяляльным мяккім знакам, у другі — з мяккім знакам, паказчыкам мяккасці.

Медаль, долька, кропелька, мільярд, Ульяна, полька, бутэлька, павільён, медальён.

- Размяркуйце (на слых) словы і запішыце ў два слупкі: у першы слупок словы з раздзяляльным мяккім знакам, у другі — з падоўжанымі зычнымі.

Вяселле, пашталён, батальён, наваселле, крылле, атэльє, кальє.

Выбарачны дыктант

- Запішыце словы, у якіх трэба пісаць апостраф.

Сям'я, верабей, семя, купэ, аб'езд, пяро, насенне, вераб'і, пер'е, абед, куп'ё.

- Запішыце словы з раздзяляльным мяккім знакам.

Гульня, парцьеры, грыльяж, атэльє, лялька, канькі, більярд, кампаньён, вальєра, вільгаць, пашталён.

Творчы дыктант

- Пры запісе дапаўняйце сказы патрэбнымі словамі з раздзяляльнымі знакамі.

У нас дружная ... (сям'я).
 Стаіць сонечнае ... (надвор'е).
 На будоўлі працуе ... (пад'ёмны) кран.
 У паўліна прыгожае ... (пер'е).

- Запішыце адным словам.

Спартыўны снарад з дрэўка і вастрыя для кідання.
 (Кап'ё)
 Мама, тата і іх дзеці. (Сям'я)
 Месца, дзе здабываюць пясок. (Кар'ер)
 Некалькі зорак на небе. (Сузор'е)
 Высокае старое пустазелле. (Бур'ян)
 Электроннае прыстасаванне для апрацоўкі інфармацыі. (Камп'ютар)

СЛОВА

Словы, якія абазначаюць прадметы

Спісванне з дадатковым заданнем

- Пры спісванні ўстаўляйце патрэбныя літары. Падкрэсліце словы, якія абазначаюць прадметы, адной рыскай.

Пад страхой дома ж..вуць ласта..кі. У іх шмат клопату.
В..сной яны будуць гн..здо і выводзяць птушанят. Увосень
птушкі л..цяць у вырай. (21 слова)

Паведаміць пра злітнае напісанне слова *ўвосень*.

Пісьмо па памяці

- Пасля запісу назавіце словы, якія абазначаюць прадметы. Падкрэсліце слова, якое адказвае на пытанне *хто?*

З рання да змяркання
пчолка залатая
лётае па кветках
ды мядок збірае.
Я. Журба

Папераджальны дыктант

- Пасля запісу вусна пастаўце пытанні да слоў, якія абазначаюць прадметы.

Клёнікі

Пеця высакаў кустоўе каля плота. Ён заўважыў два маладзенькія клёнікі. Пеця акуратна высек вакол іх кусты. Клёнікі пацягнулі да сонца галінкі. Яны зашапацелі лісцікамі. (25 слоў)

Паводле М. Слівы

- Запішыце тэкст. Падкрэсліце словы, якія абазначаюць прадметы. Назавіце словы, якія абазначаюць прадмет і адказваюць на пытанне *хто?*

Успамін пра лета

Зімовы вечар. Наша дружная сям'я за сталом. Тата рэжа батон. Мама разлівае чай па кубках. Потым маці прыносіць

слоік з малінавым варэннем. Пакой напаўняецца малінавым водарам. Мы намазваем варэнне на лустачкі батона. П'ём чай і ўспамінаем лета. (40 слоў)

Паводле М. Янчанкі

Паведаміць пра напісанне слова *напаўняецца*.

Тлумачальны дыктант

- Пасля запісу падкрэсліце словы, якія абазначаюць прадметы, адной рыскай, вусна пастаўце пытанні да іх.

Клапатлівы сын

Была субота. У Вані захварэла мама. Хлопчык не пайшоў гуляць з сябрамі ў футбол. Ён прыгатаваў матулі чай з малінавым варэннем. (23 словы)

Паводле К. Хадасевіч-Лісавай

Паведаміць пра напісанне слова *футбол*.

- Пасля запісу падкрэсліце словы, якія абазначаюць прадметы, адной рыскай.

Сляпы дождж

Міколка гуляў на вуліцы. На галаву ўпалі кропелькі. Закапаў цёплы і прыемны дожджык. Свяціла сонейка. Міколка радаваўся. Сонца свеціць — і дождж. Сляпы дождж! Будзе вясёлка. І сапраўды пасля дажджу на небе з'явілася вясёлка. (35 слоў)

Паводле Г. Сямёнавай

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Выбарачны дыктант

- Запішыце словы, якія абазначаюць прадметы.

Дзьмухаўцы

Дзьмухаўцы — вельмі цікавыя кветкі. Ноччу яны сціскаюцца ў тугія пупышкі. Раніцай запальваюць свае жоўтыя сонейкі. Вечарам зноў спаць кладуцца. Закрываюць вяночкі перад дажджом. У добрае надвор'е жаўцеюць увесь дзень.

Паводле Р. Ігнаценкі

Паведаміць пра напісанне слова *дзьмухаўцы*.

Свабодны дыктант

- Запомніце і запішыце словы, якія абазначаюць прадметы.

Пірагом з гарбатай	вымыла талерку,
мішку частавала,	кубачак і лыжку
сподачкі і шклянкі	і закалыхала
са стала прыбрала,	зморанага Мішку.

Т. Кляшторная

Прыназоўнік

Пісьмо па памяці

- Пасля запісу верша падкрэсліце прыназоўнікі.

Добра ў лузе ў час палудны!
Лёгка там дыхнуць!
Хмаркі белыя марудна
за лясы плывуць.

Я. Колас

Папераджальны дыктант

- Пасля запісу падкрэсліце ў тэксце прыназоўнікі.

Вечар

Села на купчастыя сосны сонца. Запалала на небасхіле
белая грэчка. Сціхлі скакуны ў траве і птушкі ў лазняку. Вечер
супакоіўся і схаваўся ў гушчары ельніку. (26 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

- Пасля запісу падкрэсліце ў тэксце прыназоўнікі.

Мудрыя дзьмухаўцы

Раніцай я глянуў на дзьмухаўцы ў садку. З жоўтых сонейкаў
утварыліся круглыя белыя пухоўкі. Яны былі на высокіх
тонкіх ножках.

Чаму дзьмухаўцы так раптоўна выцягнуліся? Мне патлумачылі.
Так насенне далей разляціцца. Больш на зямлі жоўтых сонейкаў
успыхне. (39 слоў)

Паводле Р. Ігнаценкі

Тлумачальны дыктант

- Пасля запісу падкрэсліце ў тэксце прыназоўнікі.

У старым парку раслі дуплаватыя дрэвы. Ёх аблюбавала вялікая савіная сям'я. Птушкі знаходзілі корм у садах і на падворках. Людзі радаваліся. На агародах і ў садах памéнела грызуноў. (28 слоў)

Паводле М. Пазнякова

- Пасля запісу падкрэсліце ў тэксце прыназоўнікі.

Памочнік

За цэлы дзень намяло шмат снегу. Андрэйка абуў валёнкі, апрануў паліто і выйшаў на двор. Хлопчык прынёс лапату і ўзяўся за работу. Ён прачысціў дарожку да хлява і да студні. (31 слова)

Паводле Я. Галубовіча

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Творчы дыктант

- Пры запісе тэксту дапоўніце яго патрэбнымі прыназоўнікамі.

Папаўзень

Я ўбачыў ... (на) падаконніку папаўзня. Ён шукаў ... (у) шчылінах мух і казюрак. Я пастукаў ... (у) акно. Папаўзень не звярнуў увагі.

Я змайстраваў кармушку. Стаў класці ... (у) яе арэхі і жалуды. Лушчыў насенне дзядоўніку. Так я пасябраваў ... (з) папаўзнем. (39 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце тэкст, устаўляючы патрэбныя літары. Падкрэсліце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў, хвалістай лініяй.

Ідзе в..сна. У палях загулі ручайкі. Р..кі разарвалі лё.. . Растаў апошні сне.. у лесе. Днём прып..кае сонца. На ўзгорках паказаліся першыя кве..кі. (22 словы)

Пісьмо па памяці

- Пасля запісу верша падкрэсліце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў, хвалістай лініяй.

Веснавое сонца
росы падбірае.
Вылецела ў поле
пчолка залатая.

Я. Журба

Папераджальны дыктант

- Пасля запісу тэксту падкрэсліце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў, хвалістай лініяй.

Гняздо

Вясной у суседнім двары пасяліліся сарокі. Сваё гняздо птушкі зрабілі на разлапістай елцы. Сарокі сплялі яго з дробных галінак. Гняздо нагадвала вялікі шар. (24 словы)

Паводле У. Ягоўдзіка

- Пасля запісу тэксту падкрэсліце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў, хвалістай лініяй.

Кветка

Вольга даглядала кветкі. Аднойчы дзяўчынка заўважыла ў вазоне новы парастак. На ім быў белы бутончык. Прайшло некалькі дзён. Над зялёнымі лісткамі ўзнімалася вялікая кветка. Яе чырвоныя пялёсткі нагадвалі язычкі полымя. Так кветка аддзячыла дзяўчынцы за клопат. (37 слоў)

Паводле М. Янчанкі

Паведаміць пра напісанне слова *аддзячыла*.

Тлумачальны дыктант

- Пасля запісу тэксту вусна пастаўце пытанні да слоў, якія абазначаюць прыметы прадметаў.

Птушаня

Настачка ішла ў краму. Каля сцяжынкі яна заўважыла дзіўны шэры камячок. Пад высокай ялінай ляжала маленькая птушачка. Гэта было птушаня шэрай савы. (23 словы)

Паводле А. Вашчанкі

- Пасля запісу тэксту падкрэсліце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў, хвалістай лініяй.

Міколка выйшаў на вуліцу. На зямлі ён заўважыў нешта белае і лёгкае. Нібы маленькія пухнаценькія воблачкі прысели. Міколка падышоў бліжэй. Гэта былі звычайныя дзьмухаўцы. Раней яны былі жоўтыя. Зараз дзьмухаўцы прыгожа серабрыліся ў зялёнай траве. (35 слоў)

Паводле Г. Сямёнавай

Паведаміць пра злітнае напісанне слова *нешта*.

Выбарачны дыктант

- Запішыце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў.

Сойка

Сойка — адна з самых прыгожых лясных птушак. Апярэне ў яе рыжаватага колеру. Канцы крылаў і хвост цёмныя. Надхвосце беллага колеру. На галаве чубок. На шчочках чорныя лапікі. Найбольш здзіўляюць дзівосныя блакітныя люстэркі на крылах. (35 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

- Запішыце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў. Запішыце адгадку.

Хто мы?

Загадка-разгадка

Сасновыя,
шкляныя,
дубовыя,
стальныя —
без нас не ўявіш
дома, і дачы, і кватэры:
мы розныя, вядома,
але ж усе мы... (дзверы).

К. Жук

Словы, якія абазначаюць дзеянні прадметаў

Спісванне з дадатковым заданнем

- Спішыце тэкст, устаўляючы патрэбныя літары. Падкрэсліце словы, якія абазначаюць дзеянні прадметаў, дзвюма лініямі.

Дождж

Пад раніцу быў дождж. Ён шамацеў па з..млі. Пасля яго паз..лянела лаза. Бяро..кі і асінькі стаялі ў расе. (19 слоў)

Паводле Я. Брыля

Пісьмо па памяці

- Пасля запісу верша падкрэсліце словы, якія абазначаюць дзеянні прадметаў.

На бярозцы пад акном
я шпаку прыладзіў дом.
Толькі адысці паспеў —
шпак адразу прыляцеў.

Т. Кляшторная

Папераджальны дыктант

- Пасля запісу тэксту падкрэсліце словы, якія называюць дзеянні прадметаў, дзвюма лініямі.

Вясной

Доўга цягнулася халодная зіма. Але вось і прыйшла сонечная вясна. Высока ў небе чуваць звонкія галасы жаўрукоў. Заспявалі свае вясёлыя песні берасцянкі. Падала голас чорная жаўна. (27 слоў)

Паводле М. Даніленкі

Тлумачальны дыктант

- Пасля запісу тэксту пастаўце пытанні да слоў, якія абазначаюць дзеянні прадметаў.

Моцны дождж закончыўся нечакана. Сонечныя промні зноў пазалацілі наваколле. На небе з'явілася прыгожая вясёлка. Я з братам паспяшаўся па грыбы. (20 слоў)

Паводле А. Жураўлёва

Паведаміць пра напісанне слова *нечакана*.

- Пасля запісу тэксту падкрэсліце словы, якія называюць дзеянні прадметаў.

Лось

Лось — лясны асілак. Але нікога не крыўдзіць. Рагамі і капытамі лось бароніцца ад лютых драпежнікаў.

Рогі лася нагадваюць карону. Раз у год лось скідвае яе з галавы. На яе месцы вырастае новая. Па ласінай кароне вызначаюць узрост жывёліны. (39 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка, звярнуць увагу на асобнае напісанне слоў *не крыўдзіць*.

Выбарачны дыктант

- Запішыце словы, якія абазначаюць дзеянне прадмета.

Вечарам пайшоў дождж. Бухалі перуны. Крамсалі неба маланкі. У голлі ліп і дубоў чуўся гул ветру. Дождж шумеў усю ноч.

Пад раніцу навальніца сціхла. Далёка за пушчу паплылі хмары. Выглянула сонейка.

Паводле Я. Галубовіча

СКАЗ

Спісванне з дадатковым заданнем

- Са слоў складзіце сказы і запішыце іх. Падкрэсліце ў сказах словы, якія абазначаюць прадмет, прамой лініяй (_____), прымету — хвалістай (~~~~~) і дзеянне — дзвюма лініямі (=====).

баравікі Пад лапкамі яловымі хаваліся

Па маладым абабкі бярэзніку ў раслі траве і рыжыкі лісічкі знайшоў Петрык

ваўнянка У ляжыць кошыку (21 слова)

Папераджальны дыктант

Ажыны

Якія прыгожыя ягады ажыны! Чорныя і з таямнічым бляскам. Смак у іх салодкі з гарчынкай. Ажыны ўмеюць за сябе пастаяць. Галінкі іх шыпамі пакрыты. Не так проста іх назбіраць! Трэба мець уменне і цяпенне. (35 слоў)

Паводле М. Янчанкі

Патлумачыць значэнне слова *ажыны* (рус. *ежевика*).

Жалуды

Што ў жалудах прывабнае?

Ноччу прыйдуць пад дуб дзікі. Яны будуць ласавацца спелымі жалудамі.

Наведае дуб вавёрка. Яна да жалудоў вялікая ахвотніца. Бярэ ў рот жалуды і носіць у дупло.

Пабудуць пад дубамі і іншыя жыхары лесу. Ведаеш якія? (40 слоў)

Паводле Р. Ігнаценкі

Тлумачальны дыктант

- Пасля запісу тэксту падкрэсліце ў першым і апошнім сказах словы, якія абазначаюць таго, пра каго гаворыцца ў сказе, і што пра яго гаворыцца.

Бусел

З верхавіны дуба зляцеў бусел. Ён павольна ходзіць па лугавіне. Бусел ківае ў такт хадзьбе доўгай чырвонай дзюбай. Ён шукае спажывы для сяброўкі. Бусліха ў гэты час сядзіць у гняздзе. Буслы клапацяцца пра сваю сям'ю. (36 слоў)

Паводле Я. Крамка

- Пасля запісу тэксту ў другім, трэцім і пятым сказах падкрэсліце словы, якія абазначаюць таго, пра каго гаворыцца ў сказе, і што гаворыцца пра яго.

Пасля дажджу

Пасля дажджу я пайшоў да рэчкі. Лёгкі ветрык даносіў смольны водар. У кветках гудзелі паласатыя чмялі. У роснай траве стракаталі конікі.

Над рэчкаю плыў лёгкі туманок. Люстранымі зайчыкамі паблісквалі хвалі. Над чаротам лёталі стракозы. *(36 слоў)*

Паводле Я. Галубовіча

Творчы дыктант

- Дапоўніце сказы словамі. Падкрэсліце словы, якія абазначаюць, пра каго ці пра што гаворыцца ў сказе і што гаворыцца.

Смачныя булчкі напекла
 На ўскрайку лесу ... духмяныя ландышы.
 З талага снегу ўтварыўся вясёлы
 Празрыстая вада ... з вялікіх ледзяшоў.

- Дапоўніце сказы словамі ў адпаведнасці з пытаннямі. Падкрэсліце словы, якія абазначаюць, пра каго або пра што гаворыцца ў сказе і што гаворыцца.

Дзеці збіралі *(што? дзе? як?)*.
 Надышоў вечар *(куды? які? калі?)*.
 Вярнуліся шпакі *(адкуль? калі? якія?)*.
 Зашумелі бярозы *(ад чаго? якія?)*.

ТЭКСТ

Спісванне з дадатковым заданнем

- Прачытайце сказы. Размясціце іх у такой паслядоўнасці, каб атрымаўся тэкст. Спішыце тэкст, устаўляючы прапушчаныя літары.

Мышка

- ☐ Не сумуй, мая ты малютка,
- ☐ Пагубляла мы..ка бо..ікі.
- ☐ Хворая ляжыць яна ў ло..ку.
- ☐ Ой, памерзлі ў мы..кі но..кі.
- ☐ Уцякала мы..ка ад ко..іка.
- ☐ будзеш ты здороваю ху..ка. (27 слоў)

А. Бадак

- Прачытайце сказы. Размясціце іх у такой паслядоўнасці, каб атрымаўся тэкст. Спішыце тэкст.

- ☐ Мы абавязкова пойдзем яшчэ раз у цырк.
- ☐ Учора была нядзеля.
- ☐ Нам спадабаліся клоўны і жанглёры.
- ☐ Нашы месцы былі ў першым радзе.
- ☐ Мы хадзілі ў цырк. (25 слоў)

Папераджальны дыктант

- Паслухайце тэкст. Падбярыце да яго заглавак. Запішыце тэкст пад дыктоўку.

Вакол мурашніка заўсёды кіпіць работа. Мурашкі дружна цягнуць сухія галінкі і кавалачкі кары. Яны рамантуюць сваё жыллё. Іх браты спяшаюцца дамоў са здабычаю. Мурашкі знішчаюць мільёны лясных шкоднікаў.

Людзі здаўна шануюць мурашак. Абгароджваюць мурашнікі. (34 словы)

Паводле У. Ягоўдзіка

- Паслухайце тэкст. Падбярыце да яго заглавак. Запішыце тэкст пад дыктоўку.

Падыходжу я да яблыні. А тут вожык гасцюе. Піхнуў мордачкай яблык у траве. Перакуліўся на спінку і ўспароў яго на іголкі. Потым пабег з ім у сваё гняздо. А я стаю і дзіўлюся з вожыка. Які спрытны! (37 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Тлумачальны дыктант

- Вызначце тэму тэксту. Пасля запісу тэксту знайдзіце і падкрэсліце словы, якія абазначаюць прадмет, прымету прадметаў і дзеянне прадметаў.

Першыя прыкметы вясны

Ноччу трымаўся марозік. А вось днём прыгрэла сонейка. Снег хутка раставаў. У канавах і ручаінах звонка цурчала вада. Сонца шчодро грэла зямлю. Паказаліся на свет коцікі на вярбе. Выкінулі клейкія лісцікі бярозы. Зазелянела трава. (37 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

- Паслухайце тэкст. Падбярыце да яго заглавак. Запішыце тэкст пад дыктоўку.

Канец ліпеня. Пазней пачало ўставаць сонейка.

Большасць птушак прымоўкла. Толькі некаторыя працягваюць свае спевы. Але што гэта за песні! Куды падзеліся іх весялосць і моц?

Лета надламалася. У зялёнай кроне бярозы з'явіўся першы жоўты ліст. Вястун залатой восені. (38 слоў)

Паводле Р. Ігнаценкі

Творчы дыктант

- Паслухайце тэкст. Пра што гаворыцца ў ім? Падбярыце і запішыце заглавак да тэксту. Запішыце тэкст пад дыктоўку, замяняючы словы *яна, яе* патрэбным словам.

Здаўна яна была любімай ежай беларусаў. Яе называюць другім хлебам. З яе робяць смачныя стравы. Людзі склалі песню і танец пра яе.

КАНТРОЛЬНЫЯ СПІСВАННІ (II КЛАС)

Для ўстаноў адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання (I паўгоддзе, 25–30 слоў*)

Пачатак зімы

Мінула восень. Наступіла зіма. У пачатку снежня мароз скаваў зямлю. Схаваў пад лядовым панцырам рэкі і балоты. Выпаў першы снег. Белым пухам пакрыліся маладыя елачкі і хвойкі. (29 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

З зарасніку выйшаў янот. У роце звярок трымаў вялікую яловую шышку. Ён падкінуў шышку і стаў гуляцца з ёю. Так робіць кот з мышшу. Хутка лясны рамантык знік у дуброве. (30 слоў)

Паводле Р. Ігнаценкі

Задумала восень сабе абновы пашыць. Пайшла выбіраць самыя прыгожыя колеры. Падабрала рабінавыя пацеркі да абновы. Выйшаў у яе незвычайны ўбор. Паглядзелася восень у люстра возера. Якая прыгажуня! (27 слоў)

Паводле М. Даніленкі

Хораша ў лесе зімой! Колькі цікавага можна ўбачыць! Сёння асабліва цудоўны дзень. Знікла марозная шэрань. Выглянула сонейка. На высокай елцы засвяціліся золатам спелыя шышкі. Пасыпаліся з шышак крылатыя зярняtkі. (29 слоў)

Паводле Ф. Рамашкі

Восень апранае дрэвы ў залатыя строі. Любімыя мясціны клічуць грыбнікоў. Іх чакаюць баравікі і апенькі. А мы ідзем у журавіны. Восенню яны з кіслінкай. Балотныя ягадкі людзі збіраюць з даўніны. (24 словы)

Паводле У. Ягоўдзіка

Сойка

З восені ў садзе засталіся грушы. Халодным зімовым днём прыляцела сюды сойка. Яна сарвала дзюбай грушу і паляцела да лесу. Будзе чым паласавацца і пераचाкаць маразы. (27 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

* Колькасць слоў у кантрольных спісваннях неабходна ўдакладняць па нарматыўных дакументах апошняй рэдакцыі.

Для ўстаноў адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання (I паўгоддзе, 20–25 слоў*)

Восень

Наступіла позняя восень. Стала вельмі холадна. З неба паліліся нудныя дажджы. Пахаваліся ў норах змеі. Адляцелі ў вырай птушкі. (20 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

У лістападзе

Хутка мінае дзень. Пасля абеду пачынае змяркацца. У лістападзе цёмныя і доўгія ночы. Прырода замірае да самай вясны. (20 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

Зімой

Прыйшла зіма. Яна зачаравала лясы і палеткі ў белае царства. Моцна шчыпле мароз. Пануе цішыня. Першай вясёлы галасок падае сінічка. (21 слова)

Паводле У. Ягоўдзіка

Вераб'і

Наступіў сонечны зімовы ранак. У казачнай шэрані стаяць дрэвы. На галінках вішні і рабіны сядзяць пушыстыя камячкі. Гэта вераб'і. (20 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

Завіруха

З хмурага неба пасыпаў густы снег. Вечарам узняўся моцны вецер. Ён шастаў па нашым падворку. За акном лютавала завіруха. (20 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Лясныя ласункі

Збірала Любачка на ўзлессі каляровыя лісточкі. Раптам павеяў вецер. На галаву пасыпаліся арэшкі. Дзяўчынка на-збірала іх поўную кішэню. Будзе чым частаваць вавёрку зімой! (25 слоў)

Паводле Ф. Рамашкі

* Колькасць слоў у кантрольных спісваннях неабходна ўдакладняць па нарматыўных дакументах апошняй рэдакцыі.

КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКТАНТЫ (II КЛАС)

Для ўстаноў адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання (II паўгоддзе, 35—40 слоў)

Званочки

Їдзе Паўлік па лузе. Дакрануўся да званочка. Ён звініць. Задзірае Паўлік сінюю чашачку. А там пчолка трапечка крыламі і звініць. Падымае Паўлік другі званочак. І ў тым пчолка звініць. Амаль у кожным званочку сядзіць і звініць пчолка. (38 слоў)

Паводле В. Хомчанкі

Вясна

Вясна пачалася раптоўна. Гарачае сонца за некалькі дзён растапіла снег. Пацяклі з узгоркаў звонкія ручайкі. На рацэ трэснуў лёд. За тыдзень разводдзе сплыло ў Нёман. Цёплае сонца ажывіла зялёную траву. Надрэчча ўпрыгожылася пухнатымі коцікамі вербалозу. (36 слоў)

Паводле А. Камароўскага

У сакавіку

Вось і прыйшоў сакавік. Часцей стала прыграваць сонейка. Каля платоў і агародаў з'явіліся лапікі зямлі. Збягаюць да ракі ручаі. Абапал узмежка ўжо жоўта гараць дзьмухаўцы. Да коцікаў на вярбе паляцелі з вулляў пчолы. (35 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Свята мурашак

Сонца сагнала снег. Палянкі і сцяжынкi прасохлі. Падсохлі лясныя ўскраіны. Мурашкі выйшлі на святло. Чаму яны адразу кінуліся на бярозу? Па жылах дрэва пайшоў салодкі сок. Мурашкі спяшаюцца паласавацца ім. Дзень і ноч яны смочуць салодкую вільгаць. (39 слоў)

Паводле К. Кірзенкі

Дапамога

Жанчына акучвала бульбу. Побач шпачыха збірала чарвякоў. Яна насіла іх птушанятам. Раптам адно шпачанё выпала

з доміка. Яно бездапаможна павісла на кусце бульбяніку. Шпачыха захвалялася. Ад нецярпення яна перабірала лап-камі. Жанчына прыйшла на дапамогу. Яна пасадзіла шпачанё ў шпакоўню. (40 слоў)

Паводле П. Саковіча

КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКТАНТЫ (II КЛАС)

Для ўстаноў адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання (II паўгоддзе, 25—30 слоў)

Плылі па небе дзве хмары. Сышліся яны на бой. Моцна загрымеў гром. Пасыпаліся змейкі маланак. Схапіліся вялікія сілы. Доўга бліскацелі маланкі. Заплакалі хмары халоднымі слязамі. (25 слоў)

Паводле З. Верас

Спякотны летні дзень. Прыйшлі мы ў дуброву. Дыхнула свежасцю. На доўгіх сцяблінках калышуща белыя кветкі. У самае ціхае надвор'е гойдаюцца гэтыя кветкі. Завуць іх ветраніцай дуброўнай. (26 слоў)

Паводле Ф. Рамашкі

Птушыныя клопаты

Веснавое сонейка купаецца ў лужыне на ўзлессі. Раптам у лужыну ўпала сухая сасновая шышка. У ціхае надвор'е такое здараецца рэдка. Гэта варона чысціць гняздо. (26 слоў)

Паводле Р. Ігнаценкі

Іна любіць мёд. Пасеяла яна зярняткі каля пчаліных вул-ляў. Выраслі пахучыя кветкі. Цэлымі днямі над імі кружыліся пчолы. У канцы лета каштавала Іна свежы мёд. (25 слоў)

Паводле Ф. Рамашкі

Бусліная сям'я

У буслоў з'явілася чатыры птушаняці. Бацькі завіхаліся над імі. Яны прыносілі жабянят. Потым зноў ляцелі на луг. Бусел і бусліха старанна даглядалі дзяцей. (25 слоў)

Паводле І. Муравейкі

III КЛАС

ПАЎТАРЭННЕ

Гукі і літары. Алфавіт

Спісванне

Дзеці Беларусі

У першы цудоўны дзянёк вераснёвы
светлае свята на нашай зямлі.
Зранку на вуліцах смех і размовы —
гэта ў школу ўсе дзеці пайшлі. (24 словы)

Я. Жабко

Дадатковыя заданні

- У словах *дзянёк, дзеці, цудоўны, пайшлі* назавіце гукі, параўнайце колькасць гукаў і літар.
- Слова першага сказа размяркуйце ў алфавітным парадку, пазначыўшы зверху лічбамі.
- У словах з гукамі [ц], [ц'] падкрэсліце літары, якія гэтым гукам адпавядаюць.

Пісьмо па памяці

- Навучыцеся правільна вымаўляць скарагаворку. Запішыце яе па памяці.

Васіль вёз сена воз.
Раптам рой узняўся вос.

А. Дзеружынскі

Дадатковыя заданні

- Назавіце пару слоў, якая адрозніваецца адной літарай, і пару слоў, якая адрозніваецца адным гукам.
 - Падкрэсліце літары, якія абазначаюць мяккія зычныя гукі.
 - Слова *ўзняўся* падзяліце рыскамі (|) для пераносу.
- Навучыцеся правільна вымаўляць скарагаворку і запішыце яе па памяці.

У Яніны ў жніўні,
а ў сяброўкі Маі
імяніны ў маі.

М. Пазнякоў

Дадатковыя заданні

- Слова — назвы месяцаў падзяліце на склады.
- У слове *сяброўкі* назавіце галосныя і зычныя гукі.
- У словах *скарагаворкі* пастаўце націск.

Запіс слоў пад дыктоўку

Новы танк, Максім Танк, Янка Купала, купала брата, еду з горкі, паеду ў Горкі, мой дружок Міша, сабака Дружок.

Дадатковыя заданні

- Адкажыце, што абазначаюць і на якія пытанні адказваюць словы *брат, паеду, дружок, сабака, новы*.
- У словах пастаўце націск.
- У слове (з) *горкі* назавіце галосныя і зычныя гукі.

Папераджальны дыктант

Белым колерам цвіце ў палях грэчка. Трывожна кружаць кнігаўкі. Птушкі збіліся ў чароды. Яны гатовы ляцець у вырай. Курлыкаюць жураўлі. У сонечныя дні з'яўляецца ў небе серабрыстае павуцінне. Гэта павучкі перабіраюцца на новае месца жыхарства. Складана ўбачыць самога гаспадара павуцінкі. (40 слоў)

Паводле А. Жука

Дадатковыя заданні

- Палічыце колькасць гукаў і літар у слове *ляцець*.
- Слова чачвёртага сказа падзяліце для пераносу рыскамі (|).
- У словах першага, другога, трэцяга сказаў пастаўце націск, назавіце націскны склад.

Пра мястэчка Ружаны

Рэчка Ружанка вельмі няспешная. На берагах гэтай ціхай рэчкі плыве спакойнае жыццё. У старадаўнія часы Ружанка абвівала ўзвышша. Тутэйшы гаспадар пабудоваў на ім мураваны палац. Ён даў паселішчу імёны дачок — Ружы ды Ганны. Пачалі людзі называць селішча Ружанамі. (41 слова)

Паводле А. Бензерука

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў, і падкрэсліце іх хвалістай лініяй.
- Падкрэсліце прыназоўнікі адной лініяй.
- У словах апошняга сказа пастаўце націск.

Тлумачальны дыктант

Памочніца

Мама і тата кожную раніцу ідуць на работу. Ніна з бабуляй працуюць дома. Ніна дастае з гнёздаў курыныя яйкі. Аднойчы яна схавала яйка ў валёнак за печку. Прайшло некалькі тыдняў. Дастала валёнак, а там жоўтае куранятка. (37 слоў)

Паводле П. Ткачова

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Дадатковыя заданні

- У словах *валёнак*, *куранятка*, *гнёздаў*, *прайшло* падкрэсліце літары, якія абазначаюць галосныя гукі.
- У словах *бабуляй*, *тыдняў*, *печку* падкрэсліце літары, якія абазначаюць зычныя гукі.
- Пастаўце націск у словах апошняга сказа.

Наша краіна

Наша краіна называецца Беларусь. Сталіца Беларусі — горад Мінск. Ён стаіць на рацэ Свіслач. Самы старажытны горад Беларусі — Полацк. Самае вялікае возера — Нарач. (24 словы)

Паведаміць пра пастаноўку працяжнікаў.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў, і падкрэсліце іх хвалістай лініяй.
- У словах *краіна*, *Мінск*, *стаіць*, *вялікае* вызначце колькасць складоў.
- Размяркуйце словы, якія заўсёды пішучца з вялікай літары, у алфавітным парадку і пазначце гэта лічбамі над словамі.

Выбарачны дыктант

- Выберыце (на слых) з верша назвы грыбоў. Запішыце, размяшчаючы словы ў алфавітным парадку.

Мае сябры

На палянцы ў бары
ёсць грыбы — мае сябры.
Пад ялінай — баравік,
сярод моху — махавік.
Падбярэзавік сівы
выглядае з травы.

А бліжэй да сцежкі —
дзе тоўстыя сыраежкі.
Каля пня старога
лісічак —
многа-многа.
Папрацуй, мой ножык,
хай паўнее кошык!

М. Мятліцкі

- Запішыце імёны дзяцей. Лічбамі пазначце іх у алфавітным парадку.

Сядзелі на ганку
Іра, Даша, Янка,
Люда, Дзіма, Коля,
Надзя, Зіна, Оля,
Косця, Пеця, Саша,
Толя, Юра, Маша,
Галя, Вера, Клім...
Ты ідзеш за ім?

А. Зэкаў

- Запішыце парамі імёны людзей і назвы гарадоў. Раствлумачце правапіс слоў.

Геаграфія

Лепшы ў свеце
для Барыса
горад з назваю Барысаў.
Вельмі любяць,
уявіце,
Ліду — Ліда,
Віцебск — Віця,
Слава — Слаўгарад.
А Люба
для сябе адкрыла Любань.
Назвы
родныя здавён
нагадалі
шмат імён.

У. Мазго

Вымаўленне і правапіс галосных

Пісьмо па памяці

Ручаёк

Паімчайся ручаёк
міма горкі ў лясок.
Ручаёчак, не бяжы,
свае ножкі пакажы.

А. Пысін

Дадатковыя заданні

- Пастаўце ў словах націск.
- У першым сказе падкрэсліце словы, якія абазначаюць, пра што гаворыцца ў сказе і што пра гэта гаворыцца.
- Падзяліце слова *паімчаўся* рыскамі (|) для пераносу.

Папераджальны дыктант

Прагулка

Быў спякотны дзень. Дзед з унукам гулялі ў садзе. У густой засені ціха шчабяталі птушкі. Хлопчык прыглядаўся да дрэў. На іх віселі маленькія грушы. Яны былі падобныя да зялёных званочкаў. У канцы саду расла маладая ліпа. На яе пахучых кветках было шмат пчол. (44 словы)

Паводле П. Рунца

Дадатковыя заданні

- Пастаўце націск у словах першага і другога сказаў.
- Знайдзіце тры аднаскладовыя словы і падкрэсліце іх.
- Назавіце гукі ў слове *дзед*.

Вясна

У самым разгары вясна. Стаіць бязветраны дзень. Прыпякае яркае сонца. Ужо вярнуліся з выраю птушкі. Лясы ажылі пасля зімовага сну. Апрунуліся ў вянкi зялёнай лістоты бярозы і клёны. Адзін дуб пакуль не спяшаецца. Але і на яго галінках з'явіліся пупышкі. (41 слова)

Паводле Я. Галубовіча

Дадатковыя заданні

- Пастаўце націск у словах *вясна, лясы, прыпякае, зялёнай, бярозы, спяшаецца*.
- У словах першага сказа падкрэсліце літары, якія абазначаюць галосныя гукі.
- У перадапошнім сказе падкрэсліце словы, якія нельга падзяліць для пераносу.

Тлумачальны дыктант

Рыбы восенню

Вось і прыйшла восень. Вада ў рэках празрыстая і халодная. Рыбы рыхтуюцца да зімы. Мянтуз пакідае сваё летняе сховішча пад берагам. Ён пачынае жыраваць у мелкай вадзе.

Плоткі, акуні, галаўні збіраюцца ў чароды. Толькі шчупак па-
люе ў адзіноце. (40 слоў)

Паведаміць пра пастаноўку косак. Звярнуць увагу на напісанне
слова *прыйшла*.

Дадатковыя заданні

- У другім сказе назавіце словы, якія абазначаюць прадметы і прыметы прадметаў.
- Словы апошняга сказа падзяліце для пераносу рыскамі (|).
- У чацвёртым сказе вызначце словы, якія абазначаюць, пра каго гаворыцца ў сказе і што пра яго гаворыцца.

Запаслівыя снегіры

Зімой на рабіне я ўбачыў снегіроў. Яны харчаваліся яга-
дамі. Птушкі наталілі голад. Потым сталі сашчыпваць ягады і
кідаць уніз. Мяне гэта здзівіла.

Прыйшла вясна. Стаў сыходзіць снег. Толькі цяпер я зразу-
меў снегіроў. Птушкі прыляцелі ў сад зноў. Яны сталі пад-
біраць ягады. Якія запаслівыя! (45 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Паведаміць пра злітнае напісанне слова *ўніз*.

Дадатковыя заданні

- У словах трэцяга сказа падкрэсліце літары, якія абазначаюць галосныя гукі.
- У словах *кідаць, зімой* вызначце колькасць гукаў і літар.
- У перадапошнім сказе падкрэсліце слова, якое нельга падзяліць для пераносу.

Вымаўленне і правапіс зычных. Правапіс зычных, парных па звонкасці- глухасці

Пісьмо па памяці

Залатыя стужкі
на бярозцы мілай.
Хутка, хутка птушкі
паляцяць у вырай.

В. Жуковіч

Дадатковыя заданні

- Назавіце двухскладовыя словы.
- У апошнім сказе падкрэсліце словы, якія абазначаюць, пра каго гаворыцца ў сказе і што пра гэта гаворыцца.
- Назавіце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў.

Тлумачальны дыктант

На палянцы

Дзьмуў лёгкі ветрык. Зялёныя бярозкі таямніча шапталіся. За бярозкамі шарэла аўсянае поле. Ад гэтага хараства хораша рабілася на душы. Цераз сцежку скокнула казулька з тонкімі рожкамі. Пачуўся рэзкі крык птушкі. Я падышоў блізка да бярозкі. На галінцы сядзела маленькая зязюлька. Яна прасіла есці. (45 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Паведаміць пра напісанне слова *дзьмуў*.

Дадатковыя заданні

- У чацвёртым сказе падкрэсліце літары, якія абазначаюць зычныя гукі.
- Пастаўце націск у словах другога сказа.
- Падлічыце колькасць гукаў і літар у слове *зязюлька*.

Выбарачны дыктант

- Выберыце (на слых) словы з парнымі па звонкасці-глухасці зычнымі гукамі, якія патрабуюць правэркі. Запішыце. Падбярыце правярочныя словы.

Навыперадкі

Расой абмыўшы ножкі,
бялюткія, як снег,
бярозкі ля дарожкі
не прыпыняюць бег.

Матляе вецер коскі —
яны аж да зямлі.
Бягуць, бягуць бярозкі.
Адсталі “Жыгулі”.

Р. Бохан

Праваніс слоў з падоўжанымі зычнымі гукамі. Праваніс літар д — дз, т — ц, ў — у

Пісьмо па памяці

Шпак вясёлы на шпакоўні,
у яго настрой цудоўны.
Не праспаў ён ранне,
не праспаў сняданне.

Я. Крупенька

Дадатковыя заданні

- Словы з падоўжанымі зычнымі гукамі падзяліце рыскамі для пераносу.
- Падкрэсліце літару, якой няма ў рускай мове.
- У словах першага сказа пастаўце націск.

Тлумачальны дыктант

Першы снег

Зямля доўга ляжала голая. Адноўчы ноччу выпаў снег. Ён укрывае ўсё цёплай коўдрай.

Ромка апрануў зімовае адзенне. Дастаў лыжы і памчаўся ў поле. Раздолле для хлопца!

Ромкаў бацька таксама радуецца. Маладыя яблынькі ў садзе цяпер не замерзнуць. Карэнне іх добра ўкрыта снегам. (44 словы)

Паводле В. Хомчанкі

Дадатковыя заданні

- Словы з падоўжанымі зычнымі гукамі падзяліце рыскамі для пераносу.
- У першым сказе падкрэсліце слова, якое абазначае дзеянне прадмета.
- У слове *бацька* палічыце колькасць гукаў і літар.

Выбарачны дыктант

- Запішыце сказы, у якіх ёсць словы з падоўжанымі зычнымі гукамі. Словы з падоўжанымі зычнымі, з гукам [ў] падзяліце рыскамі для пераносу.

Навальніца

Цэлы дзень панавала зацішша. Вечарам узняўся вецер. Ён гайдаў лісце на голлі дрэў. Ноччу пайшоў дождж. У небе

з'явілася яркае свячэнне. Гэта бліснула маланка. На імгненне стала страшна. Загрымеў гром. Дождж супакоіўся толькі на світанні. У наваколлі запахла квеценню грэчкі. Зашумела спелае збожжа.

Творчы дыктант

- Пасля запісу тэксту падкрэсліце літары, якія абазначаюць падоўжаныя зычныя гукі. Вусна прыдумайце працяг тэксту.

Варона

Кожны ведае варону. Гэта шэрая птаха з чорнымі крыллем і галавою. Пладзіцца яна на ўзлессі. Жывіцца ўлетку хрушчовымі чарвякамі. Але можа нарабіць шкоды. Яна хапае часам гусянят, качанят і куранят. Вось аднойчы...

Паводле К. Каганца

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Праваніс слоў з зацвярдзелымі зычнымі гукі

Пісьмо па памяці

Надышоў красавік,
пахне ўжо вясною.
Цэлы дзень грачыны крык
не дае спакою.

М. Хведаровіч

Дадатковыя заданні

- Падкрэсліце літары, якія абазначаюць зацвярдзелыя зычныя гукі і галосныя пасля іх.
- Палічыце колькасць гукаў і літар у слове *дзень*.
- Назавіце словы, якія нельга падзяліць для пераносу.

Тлумачальны дыктант

Навальніца

Пасля поўдня стала парыць. Потым захмарыла. Загрымеў гром. Неба паласавалі бліскавіцы. Трывожна зашумеў лес. Зараўла навальніца. Лінуў дождж. Праз гадзіну навальніца

скончылася. Высока ў небе стала прыпыкаць сонца. Цяклі ручайкі. На вуліцы стаялі лужынкi вады. (36 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Дадатковыя заданні

- У словах першых трох сказаў падкрэсліце літары, якія абазначаюць зацвярдзелыя зычныя гукі, і галосныя пасля іх.
- У апошнім сказе падкрэсліце словы, якія абазначаюць, пра што гаворыцца ў сказе і што гаворыцца.
- Падзяліце для пераносу слова *навальніца*.

Выбарачны дыктант

- Выберыце (на слых) з прыказак словы, у якіх ёсць зацвярдзелыя зычныя гукі. Запішыце. Падкрэсліце літары, якія абазначаюць зацвярдзелыя зычныя гукі, і галосныя пасля іх.

Чалавек жыве век, а добрая справа — два.

Кніга маўчыць, ды вучыць, як трэба жыць.

Шчыраму сэрцу і чужая болька колка.

Посуд любіць чысціню.

Высокае дрэва здалёк відаць.

Праваніс слоў з раздзяляльнымі знакамі

Папярэджальны дыктант

Салдацкая крыніца

Каля нашай вёскі салдаты былі на вучэнні. Стаяла спёка. Адзін салдат захацеў піць. Ён дастаў рыдлёўку і расчысціў крынічку. Салдат напіўся сам і набраў вады для сяброў. Праз тыдзень салдаты паехалі з вёскі. Крыніца засталася. Усе жыхары п'юць тую ваду. (42 словы)

Паводле В. Хомчанкі

Звярнуць увагу на напісанне слова *расчысціў*.

Дадатковыя заданні

- Вызначце колькасць складоў у словах першага сказа.
- Палічыце колькасць гукаў і літар у словах *тыдзень*, *адзін*.
- У апошнім сказе падкрэсліце словы, якія абазначаюць, пра каго гаворыцца ў сказе і што гаворыцца.

Тлумачальны дыктант

Папугай

У мяне з'явіўся маленькі папугай. Пер'е ў яго прыгожае. Ён есць зярняткі і п'е ваду.

Папугая мне падарыў старэйшы брат Ілья. Уся наша сям'я радавалася з'яўленню папугайчыка. Асабліва мае малодшыя сёстры Дар'я і Ульяна. (35 слоў)

Дадатковыя заданні

- Падкрэсліце літары, паміж якімі пішацца апостраф.
- Палічыце колькасць гукаў і літар у слове *маленькі*.
- Падзяліце словы апошняга сказа рыскамі для пераносу. Назавіце слова, якое нельга падзяліць для пераносу.

Барсік

Жыў у Мікіткі кот Барсік. Яны моцна сябравалі. Мікітка ідзе снедаць. Барсік за вераб'ямі назірае. Скачуць тыя каля пад'езда. Мікітка лье Барсіку ў сподачак малака. Коцік малако лакае. Мікітка чай п'е.

Аднойчы Барсік падвёў свайго гаспадара. Смятанку з гарлача злізаў. Бабуля падумала на хлопчыка. (45 слоў)

Паводле П. Ткачова

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Дадатковыя заданні

- Падзяліце слова *вераб'ямі* для пераносу.
- У першым сказе падкрэсліце літары, якія абазначаюць галосныя гукі.
- У апошнім сказе падкрэсліце словы, якія абазначаюць, пра каго гаворыцца ў сказе і што гаворыцца.

Выбарачны дыктант

- Адгадайце загадку-рыфмаванку. Вызначце словы з раздзяляльным знакам, запішыце іх і падзяліце для пераносу рыскамі.

Вераб'іхі з вераб'ямі
градкі ўспушваюць граблямі.
Вераб'янты
сеюць зярняты...
— Не работа — брак! —
гарлапаніць... (грак).

В. Зуёнак

ТЭКСТ

Папераджальны дыктант

На зямлю апускаецца ноч. Усё заціхае. Перасталі спяваць птушкі. Край неба блішчыць шырокай чырвонай стужкай.

Лёгкія хмаркі афарбаваліся ў залаты колер. Белаватай пялёнкай уздымаецца туман над лугамі. Цёмната ўсё гусцее. Вось узышла вячэрняя зорка.

За лесам яснее. Гэта месячык запаліў ліхтарык і пачаў асвятляць зямлю. (45 слоў)

Паводле Я. Коласа

Дадатковыя заданні

- Падбярыце заглавак да тэксту.
- Падкрэсліце словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў, у першым сказе другога абзаца.
- У першым сказе падкрэсліце словы, якія абазначаюць, пра што гаворыцца ў сказе і што гаворыцца.

Тлумачальны дыктант

На возеры пасяліліся лебедзі. Яны плавалі і харчаваліся тут. Сярод густога чароту лебедзі зрабілі гняздо.

Аднойчы на беразе возера з'явіўся чалавек з ружжом. Трывожна загаласілі лясныя жыхары. Папярэдзілі ўсіх сваім крыкам. Схаваліся лебедзі ў высокім чароце.

З кустоў выйшаў ляснік. Цяпер можна не баяцца. (44 словы)

Дадатковыя заданні

- Падбярыце да тэксту заглавак.
- Складзіце план тэксту.
- У першым сказе падкрэсліце словы, якія абазначаюць, пра каго гаворыцца ў сказе і што гаворыцца.

Свабодны дыктант

- Прыдумайце заглавак да тэксту.

У Цімошкі на агародзе раслі сланечнікі. Аднойчы на агарод прыляцелі вераб'і. Яны паселі на галоўкі сланечнікаў. Цімошка запляскаў у далоні. Вераб'і з шумам узляцелі. Потым яны зноў паселі на сланечнікі. Вырашылі Цімошка

з мамай абвязаць сланечнікі марляй. Яны сталі падобныя на дзяўчынак у хустачках. Зноў прыляцелі вераб'і. Але дастаць зярняткі яны ўжо не змаглі.

Паводле І. Муравейкі

Творчы дыктант

- Паслухайце пачатак тэксту. Прыдумайце і запішыце працяг тэксту (2–3 сказы).

У лесе

Доўга блукаў я па лесе. Стаміўся і прысеў адпачыць на карэнне сасны. Павяваў лёгкі ветрык. У лесе распываўся ціхі шум. Каля твару надакучліва звінеў камар. Нейкая птушка падавала прыцішаны голас.

Раптам над галавою трэснула галінка. Я ўбачыў вавёрку. Яна трымала ў лапках зялёную шышку...

Паводле З. Бяспалага

СКАЗ

Пісьмо па памяці

- Леся!
- Ты дзе была?
- У лесе.
- Што там рабіла?
- Печку ляпіла.
- Для чаго печка?
- Грыбы сушыць.
- А дзе грыбы?
- Пад горкай.
- А хто назбірае?
- Вавёрка.

Л. Мароз

Дадатковыя заданні

- Палічыце колькасць пыталых і апавядальных сказаў.
- Назавіце трохскладовыя словы.
- У словах, якія абазначаюць дзеянні прадметаў, пастаўце націск.

Папераджальны дыктант

Зямля прачынаецца

Сяргейка пабег па сцяжынцы ў сад. Там хлопчык убачыў дзядулю. Ён зграбаў леташняе лісце. Навошта дзядуля гэта робіць? Зямля пасля зімы прачынаецца. Так ёй лягчэй дыхаць. Паглядзеў Сяргейка вакол. У промнях сонца падымаліся струменьчыкі пары. Зямля прачыналася ад зімовага сну. (42 словы)

Паводле П. Ткачова

Дадатковыя заданні

- Прачытайце пыталы сказ з адпаведнай інтанацыяй. Падкрэсліце слова, з якога ён пачынаецца.
- У другім і апошнім сказах вызначце дзейнік і выказнік, устанавіце сувязь з даданымі членамі сказа па пытаннях.
- У першым сказе знайдзіце і падкрэсліце прыназоўнікі.

Зімовы лес

Нечакана выпаў снег. У лесе такая прыгажосць! Кожны куст і кожнае дрэва быццам абкладзены ватай. Бярозкі яшчэ

больш пабялелі. Дубкі, клёны і ясені інакш выглядаюць. Сівы мох на камлях быццам больш пасівеў. Далёка на снезе відаць след любога звера. (41 слова)

Паводле Б. Сачанкі

Паведаміць пра пастаноўку коскі, напісанне слова *абкладзены*.

Дадатковыя заданні

- Вызначце, на што ўказвае заглавак тэксту: на тэму ці асноўную думку.
- Знайдзіце словы з парнымі звонкімі/глухімі зычнымі, якія трэба правяраць. Назавіце правяральныя словы.
- Прачытайце клічны сказ з адпаведнай інтанацыяй.

Тлумачальны дыктант

Вясною гэта дрэўца адно з першых распускаецца. Тонкімі карункамі зелянее яно каля дома. А як прыгожа цвіце рабіна! Па зялёнай кроне раскіданы пышныя суквецці. У канцы лета рабіна загараецца полымем. Восенню да рабіны прылятаюць розныя птушкі. Яны ласуюцца сакавітымі ягадамі і зімой. (42 словы)

Паводле Р. Ігнаценкі

Дадатковыя заданні

- Падбярыце да тэксту заглавак.
- Прачытайце клічны сказ з адпаведнай інтанацыяй.
- У перадапошнім сказе вызначце дзейнік і выказнік, устанавіце сувязь з даданымі членамі сказа па пытаннях.

Веснавыя кветкі

Была вясна. Дзеці прынеслі ў клас букет веснавых кветак. Яны хвалілі іх водар. Толькі Волечка ціха сядзела за партай без кветак. Яна разгарнула сшытак. Усе ўбачылі малюнкі прыгожых веснавых кветак. З блакітнага неба на кветкі падалі промні сонца. (40 слоў)

Паводле В. Гарбука

Дадатковыя заданні

- У другім сказе знайдзіце і падкрэсліце галоўныя члены сказа.
- Словы *толькі, сядзела* падзяліце для пераносу.
- У апошнім сказе падкрэсліце словы, якія абазначаюць прадметы.

Жартаўніца

На дрэвах ляжыць снег. Я стаю пад бярозай. Не магу адарваць вачэй ад лесу. Раптам на галаву падае камяк снегу. Хто кінуў? Узнімаю галаву. Другі камяк трапляе ў твар. Хто так жартуе? Гэта сінічка! Яна пераскоквае з галінкі на галінку.
(41 слова)

Паводле З. Бяспалага

Дадатковыя заданні

- Прачытайце пыталыя і клічны сказы з адпаведнай інтанацыяй.
- У першым і чацвёртым сказах вызначце дзейнік і выказнік, устанавіце сувязь з даданымі членамі сказа па пытаннях.
- Падлічыце колькасць гукаў і літар у слове *ляжыць*.

Творчы дыктант

- Складзіце са слоў кожнага радка сказы і запішыце іх. Вызначце тэму тэксту.

Страшны звер

Дзеці, адпачыць, спыніліся, на, узлеску.
Малыя, пад дрэвамі, на, траву, палеглі, мяккую.
гук, Раптам, пачуўся, дзіўны.
Дзеці, на, асцярожна, пайшлі, гукі.
Яны, слоік, на, ўбачылі, бярозцы.
чмель, У, ім, калматы, валтузіўся.
баязлівых, палохае, людзей, Так, лес, часам. (39 слоў)

Паводле Р. Ігнаценкі

СЛОВА

Значэнне слова

Папераджальны дыктант

Цудаў у лесе шмат. Чырвоныя ягады шыпшыны на белых кустах. І зялёныя венічкі чарнічніку. І лісіныя ды заечыя сляды на снезе.

Мы налюбаваліся заснежаным лесам. Чырвоным жарам гарэлі ў кошыках буйныя гронкі каліны. Зеланела лісце малініку. Залаціліся яловыя шышкі. Радавалі вока крамяныя баравікі. (43 словы)

Паводле Р. Ігнаценкі

Дадатковыя заданні

- Вызначце тэму тэксту, падбярэце да яго заглавак.
- Растлумачце значэнне слоў *шыпшына, венічкі, буйныя, гронкі, залаціліся, крамяныя*. Сярод гэтых слоў знайдзіце слова, якое ўжыта ў тэксце ў пераносным значэнні.
- У перадапошнім і апошнім сказах падкрэсліце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанні да дадanych членаў сказа.

Тлумачальны дыктант

Сцяпанкава кармушка

Сцяпанка снедаў. Раптам у шыбу нехта пастукаў. Сцяпанка глянуў на акно. На падаконніку сядзеў шэры верабейчык.

Сцяпанка вырашыў зрабіць кармушку. Дастаў з шафы пустую бутэлку і насыпаў пшаніцы. У садзе хлопчык прымацаваў да яблыні дошчачку. Над ёй прывязаў бутэлку. З рыльца на дошчачку пасыпаліся зярняtkі. (48 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Дадатковыя заданні

- Растлумачце значэнне слоў *шыба, шафа, рыльца*. Якія з іх з'яўляюцца мнагазначнымі?
- У пятым сказе падкрэсліце галоўныя члены, устанавіце сувязь з даданымі членамі сказа па пытаннях.
- У апошнім сказе знайдзіце і падкрэсліце прыназоўнікі.

Лета

Прыйшло лета. На дрэвах вырасла лісце. Яно весела трапечацца на сонейку.

Колькі прыгожых кветак можна ўбачыць! Вакол іх лятаюць матылькі і пчолкі. У паветры стаіць шум ад іх крылаў.

Некаторыя птушкі ўжо вывелі дзетак. Яны клапатліва шчабечуць каля сваіх гняздзечак. (41 слова)

Паводле Я. Коласа

Паведаміць пра напісанне слова *трапечацца*.

Дадатковыя заданні

- Падбярыце з тэксту сінонімы да слоў *радасна, наступіла*.
- Падбярыце з тэксту антонімы да слоў *цішыня, зіма*.
- У перадапошнім сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік.

Выбарачны дыктант

- З прыказка выберыце (на слых) антонімы. Выпішыце іх парамі.

Лепей горкая праўда, як салодкая мана.

Праўда няпраўду перацягне.

Лепш павага, чым знявага.

Сёння зробіш — заўтра як знойдзеш.

Думаі з вечара, рабі з рання.

Любіш узяць — любі і аддаць.

Мір будзе, а вайна руйнуе.

Склад слова

Пісьмо па памяці

Маладзее весні гай,
радасна звініць ручай.
Смела выбеглі на ўзлескі
ў сініх хустачках пралескі.

А. Прохараў

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце аднакаранёвыя словы і вызначце ў іх карань.
- Разбярыце па саставе слова *сініх*.
- Укажыце колькасць гукаў і літар у слове *звініць*.

Папераджальны дыктант

Школа касманаўтаў

Ты хочаш паляцець у космас? Для гэтага трэба навучыцца кіраваць касмічнай ракетай. Яшчэ трэба ведаць зорнае неба. Касманаўты займаюцца спортам. Ём важна мець добрае здароўе. У цэнтры касмічнай падрыхтоўкі яны праходзяць складаную трэніроўку. На зямлі іх рыхтуюць да палёту. (41 слова)

Паводле В. Барыззіна

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце роднасныя словы, абазначце ў іх корань.
- Да слова *зямля* падбярыце роднасныя словы, назавіце корань.
- У чацвёртым сказе вызначце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанне да даданага члена сказа.

Тлумачальны дыктант

Парад грыбоў

Надумаўся грыбны цар зрабіць парад грыбоў. Першы выйшаў мухамор. Ён стаяў перад кропляй расы і любавалася сабой. Пабеглі лісічкі ў жоўтых капялюшыках. Потым выбеглі сыраежкі. Важна прайшлі рыжыкі. Хуценька прабеглі ваўнянкі. Паважна прайшла сям'я груздоў. Баравік падаў знак. Грыбы рушылі наперад. (43 словы)

Паводле К. Каліны

Паведаміць пра злітнае напісанне слова *наперад*.

Дадатковыя заданні

- У кожным сказе знайдзіце і падкрэсліце словы, якія абазначаюць дзеянне прадмета.
- Знайдзіце роднасныя словы з каранем **-бег-**. Абазначце ў гэтых словах корань і прыстаўку.
- У словах чацвёртага сказа абазначце канчаткі.

Выбарачны дыктант

- Выберыце (на слых) роднасныя словы. Запішыце і вызначце ў іх корань.

Гасцёўня, гасціннасць і госці —
у словах ёсць роднае штосьці.

Гасцёўня збірае гасцей:
гасцёўце у нас як часцей!
Гасцёўня гасцямі багата.
Вітаць вас — для нас гэта свята.

В. Жуковіч

- Запішыце аднакаранёвыя словы, разбярыце іх па саставе.

Вярба,	распушылі
вярба,	коцікі,
вярбінка...	пышныя,
Ветрыкі	вярбовыя.
вясновыя	

А. Дзеружынскі

Праваніс прыставак

Пісьмо па памяці

Звязала Насця для сінічкі
з пуховых нітак рукавічкі.
А як памераць іх — не знае.
Сінічка тая ўцякае.

У. Карызна

Дадатковыя заданні

- Абзначце прыстаўкі ў словах *звязала, памераць*.
- Разбярыце па саставе слова *пуховых*.
- Вывядзіце колькасць гукаў і літар у слове *памераць*.

Папэраджальны дыктант

Пчолкі

Настала вясна. Яркая свеціць сонейка. На дрэвах раскрыліся пупышкі і з'явіліся лісточкі.

Пчолкі выбраліся з вуля. Яны падляцелі да яблыні. Кветкі на ёй адсутнічалі. На вішні таксама няма адкрытых кветчак. Пад кусцікам пчолкі ўбачылі фіялчку. Яна адкрыла сваю чашачку. Наеліся пчолкі і паляцелі. (45 слоў)

Паводле К. Ушынскага

Дадатковыя заданні

- У словах *раскрыліся, падляцелі, адкрытых, адкрыла* абазначце прыстаўкі.
- У другім абзацы знайдзіце аднакаранёвыя словы. Абазначце ў іх корань.
- У другім сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік.

Доўгі дзень, цёплы дзень
адплывае за аблогі.
Сіні цень, сонны цень
адпаўзае ў кут далёкі.
Збеглі зайкі ўсе ў лясы,
змоўклі птушак галасы.
І буслы ў гняздо схавалі
свае доўгія насы. (31 слова)

Г. Бураўкін

Паведаміць пра пастаноўку косак.

Дадатковыя заданні

- Разбіраўце па саставе слова *сонны*.
- У апошнім сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік.
- Назавіце словы з нулявым канчаткам.

Тлумачальны дыктант

У пачатку вясны

Ціхая раніца. У полі яшчэ ляжыць снег. Толькі пачарнелі ўзгоркі. Лужынкi за ноч сцягнуліся лядком. Але ўжо вясна ідзе. Прыляцелі з выраю шпакі. Яны спяваюць свае прыгожыя песні! Птушкі радуюцца першым дням вясны. (36 слоў)

Паводле Я. Коласа

Дадатковыя заданні

- У словах *узгоркі, сцягнуліся, спяваюць* абазначце прыстаўкі.
- Разбіраўце слова *лядком* па саставе.
- У чацвёртым сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанні да дадanych членаў сказа.

Раніцай

Дзяніска вечарам збіраўся ў школу. У рукзак ён паклаў усё неабходнае.

Раніцай хлопчыка разбудзіла матуля. Дзяніс падхапіўся з ложка. Хлопчык адчыніў акно і ўзрадаваўся. Ярка свяціла сонейка.

Дзяніска заслаў ложак і зрабіў зарадку. Потым ён памыўся і паснедаў. У добрым настроі Дзяніска адправіўся ў школу. (46 слоў)

Дадатковыя заданні

- У апошнім абзацы знайдзіце дзеясловы, абазначце ў іх прыстаўкі.
- Знайдзіце ў тэксце антонімы, выпішыце іх.

Размеркавальны дыктант

- У адзін слупок запішыце словы з прыстаўкай **з-**, у другі — з прыстаўкай **с-**. У словах абазначце прыстаўку, падкрэсліце першую літару кораня.

Сказаць, збэгаць, зрабіць, спісаць, змайстраваць, зляпіць, скараціць, склеіць, скасіць, здзівіць, спяваць, зліць, зрэзаць, сціснуць, ссыпаць.

Выбарачны дыктант

- Выберыце ў прыказках (на слых) словы з прыстаўкамі. Выпішыце іх. Абазначце прыстаўкі.

Адной рукой і вузла не завяжаш.

Вышэй за пяту не падскочыш.

Жыццё пражыць — не песеньку спець.

Слова не верабей: выпусціш — не зловіш.

Шыла ў мяшку не схаваеш.

Адзін раз зманіш — другі не павераць.

Як прывітаешся, так і адкажуць.

Лянота горшая за хваробу, лекаў не падбярэш.

ЧАСЦІНЫ МОВЫ

Назоўнік

Пісьмо па памяці

Зіма

Сёння першы дзень зімы.
І сняжынкі ловім мы.
А сняжынкі-жартаўніцы:
на руках адна вадзіца.

Н. Галіноўская

Дадатковыя заданні

- Вызначце род і лік назоўнікаў.
- Абазначце канчаткі назоўнікаў у першым сказе.
- Вызначце колькасць гукаў і літар у слове *вадзіца*.

Папераджальны дыктант

Гэтая расліна ваду бярэ з глебы. А ежу здабывае кветкай. Яна падобная на збаночак. Муха пачуе пах збаночка і ляціць да яго. Ускочыць муха ў збаночак, а вылезці не можа. Так мухалоўка корміцца сваёй здабычай. (35 слоў)

Паводле М. Корзуна

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Дадатковыя заданні

- Падбярыце заглавак да тэксту.
- На якія пытанні адказваюць назоўнікі *расліна, кветка, збаночак, муха, пах, ежа, мухалоўка*?
- У чацвёртым сказе знайдзіце і падкрэсліце словы, якія абазначаюць дзеянне прадмета.

Тлумачальны дыктант

У сонечнай далечыні каласілася жыта. На ўзмежках ад спякоты пабялелі валошкі. Мроілася разагрэтае сонцам паветра. На небе з'явілася чорная навальнічная хмара. У цішыні мякка ўдарылі першыя кроплі. Моцна рвануў вецер. На зямлю хлынула сцяна вады. Наваколле асвятліла сіняватая маланка. (39 слоў)

Паводле А. Жука

Дадатковыя заданні

- Вызначце род і лік назоўнікаў у першым і другім сказах.
- Разбярыце слова *зямлю* па саставе.
- У другім сказе вызначце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанні да дадanych членаў сказа.

Лепшы сябар

Міколка ішоў у школу. Раптам перад ім з'явіўся сабака. Ён быў худы, галодны. Хлопчык працягнуў сабаку свой абед. Той хутка праглынуў бутэрброд з каўбасой. Потым пачаў лашчыцца каля ног і лізаць рукі. Міколка забраў сабаку з сабой дамоў. Так з'явіўся ў Міколкі лепшы сябар — сабака Гоша.
(48 слоў)

Паводле Г. Анцыповіч

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў трэцім сказе, пастаноўку працяжніка ў апошнім сказе.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў тэксце назоўнік, род якога не супадае ў беларускай і рускай мовах, і ўкажыце яго род.
- Вызначце лік назоўнікаў у апошнім сказе.
- Разбярыце слова *галодны* па саставе.

Размеркавальны дыктант

- Запішыце назоўнікі ў два слупкі: у першы — назоўнікі, ужытыя ў вершы ў форме адзіночнага ліку; у другі — у форме множнага ліку.

Ёсць за хатай лес густы:
ёсць там елкі,
ёсць кусты,
ёсць каліна,
ёсць маліна,
ёсць шмат ягад,
ёсць рабіна,
ёсць арэхі,
ёсць грыбы...
Лес частуе нас, сябры!

У. Мацвееўка

Свабодны дыктант

Галінкі прачнуліся

Мама вярнулася з работы вясёлая. Яна прынесла букецік з галінак вярбы. Маці сказала дзецям, што яны падкажуць надыход вясны.

Іванка і Аленка паставілі вазу на акно. Яны даглядалі галінкі. Аленка падлівала ваду ў вазу. Дзеці чакалі з'яўлення коцікаў і наступлення вясны.

Аднойчы галінкі прачнуліся! На адной галінцы з'явіліся маленькія лісцікі. На другой галінцы дзеці ўбачылі пухнатыя коцікі.

Паводле Н. Маеўскай

Прыметнік

Пісьмо па памяці

Ружовы верш

Ружовы фламінга ў ружовай вадзе
ружовае пер'е перабірае.
У небе ружовым чароды аблок
ружовае сонца пераганяе.

Н. Мічкова

Дадатковыя заданні

- Вызначце род, лік прыметнікаў.
- Абзначце канчаткі прыметнікаў.
- Слова *пер'е* падзяліце для пераносу.

Папераджальны дыктант

Гаручая вада

Цудоўную ваду знайшлі бурыльшчыкі ў нашых мясцінах. Ударылі магутныя чорныя фантаны каля Гомеля. Людзі накіравалі іх у трубы. Пацякла гаручая вада ў вялізныя бакі. Пасля апрацоўкі яе заліваюць у маторы машын, самалётаў. Яны мчацца з вялікай хуткасцю. А называюць тую ваду наф-тай. (44 словы)

Паводле А. Караленкі

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце прыметнікі, вызначце іх іх лік і род.
- Разбярыце слова *мясцінах* па саставе.
- У першым сказе вызначце дзейнік і выказнік, устанавіце сувязь з даданымі членамі сказа па пытаннях.

З касмічнай вышыні

З касмічнай вышыні Зямля не выглядае вялікай. Яна сапраўды круглая. Такое можна ўбачыць толькі з космасу! Зямля выглядае блакітнай.

Неба ў космасе чорнае. Кожная зорка на ім белая і буйная. Сонца таксама выглядае інакш. Яно вялізнае, белае. У час заходу робіцца чырвоным. Яно сплюшчваецца ў вузкую палоску. (50 слоў)

Паводле П. Клімука

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў тэксце прыметнікі, назавіце іх.
- Разбярыце слова *блакітнай* па саставе.
- Прачытайце клічны сказ з адпаведнай інтанацыяй.

Тлумачальны дыктант

Залаты збаночак

На лузе хлопчыкі знайшлі дзіўную расліну. Сцябло ў яе крывое. Яно нібы складзена з зялёных алоўкаў. Паміж імі ўтварыліся каленцы. Ад каленцаў звісаюць доўгія вузкія лісцікі. На тонкай ножцы вісіць блішчасты збаночак. Гэта расліна называецца мухалоўка. (38 слоў)

Паводле М. Корзуна

Дадатковыя заданні

- Падкрэсліце прыметнікі хвалістай лініяй, вызначце іх лік і род.
- У перадапошнім сказе вызначце дзейнік і выказнік, устанавіце сувязь з даданымі членамі сказа па пытаннях.
- У словах першага сказа абазначце канчаткі.

Стаялі халодныя дзянькі. Маленькія вераб'і падляцелі да скрынкі з зямлёй. Там яны знайшлі насенне леташніх кветак. Чым не спажыва для галодных птушак?

За вераб'ямі з'явіліся шустрыя сінічкі. Грудкі ў іх жоўценькія. Галоўкі сінія з адлівам. На крылах белыя палоскі.

Сапраўдныя прыгажуні! Вясёлыя сінічкі пашчабяталі і паляцелі. (46 слоў)

Паводле Т. Мушынскай

Дадатковыя заданні

- Прыдумайце загаловак да тэксту.
- Укажыце лік прыметнікаў.
- Абазначце канчаткі прыметнікаў.

Выбарачны дыктант

- Выберыце (на слых) прыметнікі з назоўнікамі, да якіх яны адносяцца. Выпішыце іх.

Вось дык мячык!

На лясной палянцы шмат духмяных малін. І тут чырванеюць, і там чырванеюць. Святланка нават разгубілася, дзе ж лепей збіраць. Нечакана на галінцы дрэўца ўбачыла вялізны мячык. Вось дык знаходка! Узяла доўгі пруток, каб скінуць мячык. Дакранулася да яго.

У тую ж хвіліну каля мячыка закружыўся рой. Ён кінуўся да Святланкі. Заплакала дзяўчынка і давай уцякаць. Нават пра кошык забылася. Брат Міколка, адмахваючыся ад вусаў зялёнай галінкай, пайшоў па кошык.

Паводле Ф. Рамашкі

Дзеяслоў

Пісьмо па памяці

- Пасля запісу прыказак падкрэсліце дзеясловы.

Не бяры, калі не палажыў.

Не кажы гоп, пакуль не пераскочыў.

- Запішыце загадку разам з адгадкай.

Каля носа ўецца,

а ў рукі не даецца.

На крылатым свеце

самы вольны... (вечер).

С. Панізнік

Дадатковыя заданні

- Падзяліце дзеясловы для пераносу рыскамі (l).
- Вызначце час дзеясловаў.
- Разбярыце слова *крылатым* па саставе.

Папераджальны дыктант

Знаёмства

Шчання першы раз убачыла траву. У траве яно заўважыла жоўтую кветку. Шчанюк доўга глядзеў на яе. Раптам на га-лоўку кветкі сеў матылёк. Шчання напалохалася і адскочыла. Але цікаvasць перамагла. Маленькі сабачка падпоўз і ткнуўся ў кветку носам. Матылёк паляцеў. Ён таксама напалохаўся. Вось дык пазнаёміліся! (46 слоў)

Дадатковыя заданні

- Вызначце род і лік дзеясловаў прошлага часу.
- У першым і другім сказах абазначце суфікс дзеясловаў прошлага часу.
- У чацвёртым сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік, устанавіце сувязь з даданымі членамі сказа з дапамогай пытанняў.

Дэльфіны

Пра іх многа гавораць і пішуць. Імі захапляюцца ў марскіх акварыумах.

Далёкія продкі дэльфінаў жылі на сушы. Дэльфіны перасяліліся ў мора і змянілі сваё аблічча. Яны нараджаюць жывых дзяцей і кормяць іх малаком. Нырае дэльфін на глыбіню трыста метраў. Яшчэ яны ўмеюць спяваць і размаўляць паміж сабой. (48 слоў)

Паводле В. Мысліўца

Паведаміць пра напісанне слоў *дэльфіны, акварыум*.

Дадатковыя заданні

- У апошнім сказе падкрэсліце дзеясловы.
- Вызначце час і лік астатніх дзеясловаў у тэксце.
- У трэцім сказе вызначце дзейнік і выказнік, устанавіце сувязь з даданымі членамі сказа з дапамогай пытанняў.

Зімовай раніцай на балкон пачалі злятацца сінічкі. Я вынес ім кавалачкі сала і насыпаў семак. Сінічкі накінуліся на ежу. Птушкі яшчэ доўга сядзелі і цінькалі. Гэта на мороз.

Так яно і сталася. Мароз набіраў сілу.
Наступнай раніцай сінічкі зноў прыляцелі. Яны збіліся ў клубочак. Здагадаліся, што так ім цяплей будзе. (50 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў апошнім сказе.

Дадатковыя заданні

- Прыдумайце заглавак да тэксту.
 - Разбярыце слова *зімовай* па саставе.
 - У трэцім сказе падкрэсліце галоўныя члены.
- Вызначце тэму запісаных прыказак. Падкрэсліце дзеясловы дзвюма лініямі.

У гультая рукі не баляць.
Языкам сена не накосіш.
Пад ляжачы камень вада не цячэ.
Ён і муху з носа не згоніць.

Тлумачальны дыктант

Пералётныя госці

Наш карабель быў не так далёка ад берага. Раптам мора дыхнула сцюжай. Пайшоў калючы дробны дождж. Усю ноч на моры лютаваў шторм. Раніцою ён сціх і мы ўбачылі дзіўную карціну. У кутках карабля знайшлі зацішак шэрыя прамоклыя птушачкі. Гэта былі нашы перапёлчкі! Яны вярталіся з цёплых краёў. (49 слоў)

Паводле Л. Касіля

Дадатковыя заданні

- У трэцім сказе вызначце дзейнік і выказнік, устанавіце сувязь з даданымі членамі сказа з дапамогай пытанняў.
- Вызначце час дзеясловаў.
- Вызначце колькасць гукаў і літар у слове *карабель*.

Я зляпіў Дзеда Мароза. Замест вачэй уторкнуў чорныя вугольчыкі. Нос зрабіў з вялікай морквы. У рукі даў скрыначку і насыпаў туды зярнят.

Праз некаторы час да скрыначкі прыляцела сінічка. Потым снягір апусціўся побач. Нахабны верабей залез у кармушку з нагамі. Птушкі ўсё падзяўблі і разляцеліся. (45 слоў)

Паводле В. Хомчанкі

Паведаміць пра напісанне слоў *Дзед Мароз* з вялікай літары.

Дадатковыя заданні

- Прыдумайце загаловак да тэксту.
- Вызначце час дзеясловаў.
- У першым абзацы абазначце суфіксы дзеясловаў прошлага часу.

Сакавік

Сакавік — першы месяц вясны. У сакавіку ўжо прыкметна скарачаюцца ночы. Сонца свеціць ласкава і прыветліва. Паветра становіцца больш светлым і празрыстым. З’яўляюцца першыя кветкі. З выраю вяртаюцца пералётныя птушкі.

У сакавіку пачынаецца рух сокаў у дрэвах. Адсюль і назва месяца.

Прырода абуджаецца ад зімовага сну. Пачынаюцца земляробчыя работы. (49 слоў)

Па матэрыялах зборніка “Маладзічок”

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Дадатковыя заданні

- Вызначце час дзеясловаў.
- Разбярыце па саставе прыметнік *пералётныя*.
- У сказах апошняга абзаца падкрэсліце дзейнік і выказнік, устанавіце сувязь з даданымі членамі сказа па пытаннях.

Творчы дыктант

- Вызначце час дзеясловаў (вусна). Змяніце час дзеясловаў на прошлы і запішыце тэкст.

На ўзлеску пахне чаборам. Ціха стаяць маленькія елачкі. Толькі на асінцы дрыжаць лісточкі. Каго асінка баіцца? Сцішыцца вецер. Стане асінка ўся зялёная.

Паводле Ф. Рамашкі

- Запішыце пачатак і працяг (2–3 сказы) тэксту, выкарыстоўваючы дзеясловы прошлага часу мужчынскага роду.

Мара

Міколка марыў пра маленькага шчанюка. На дзень нараджэння яму падарылі робата. Міколка назваў яго Царом. Ён быў разумны. Нават крыху размаўляў і спяваў. Хутка робат надакучыў Міколку.

Аднойчы Міколка ішоў у школу. Раптам перад ім з'явіўся сабака.

Паводле Г. Анцыповіч

- Дзеясловы цяперашняга часу запішыце ў форме прошлага часу. Укажыце іх род.

Мароз яшчэ парою дакучае. Снег яшчэ не знімае з зямлі белай посцілкі. Але сонейка ўжо мацней грэе і залівае палі.

Янка выбягае ў садок. Яго бацька ўважліва аглядае кожнае дрэва. Ён адпілоўвае сухія галінкі.

Хлопчык вырашае дапамагчы бацьку. Ён ачышчае пні і сукі ад моху. (45 слоў)

Паводле З. Верас

- Паслухайце пачатак тэксту. Прыдумайце і дапішыце працяг тэксту.

З ранку да вечара стараліся вавёрачкі. Яны рыхтаваліся да зімы. Толькі адна вавёрачка ленавалася. Сонца высока падымаецца, а яна яшчэ спіць. Скакала з галінкі на галінку і весялілася. Думала, лету канца не будзе.

Тут і восень наступіла.

Паводле Я. Галубовіча

- У час запісу карысных парад да дзеясловаў далучыце слова *не*.

Размаўляй у час яды.

Размаўляй у бібліятэцы без патрэбы.

Перабівай старэйшых у час размовы.

У кнізе малюй і пішы.

Ламай галінкі дрэў.

Спазняйся ў школу.

КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКТАНТЫ (ІІІ КЛАС)

Для ўстаноў адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання (І паўгоддзе, 40—45 слоў*)

Смакухі

Увесь дзень выў вецер. Ападалі на зямлю першыя сняжынкi. У шыбіну стукалася галінкаю маладая арабінка. Вечарам марозік прыціснуў. Я падышоў да акна і глянуў на шпакоўню. У ёй пасяліліся дзве сінічкі. Прыгожанькія такія! Сінічкі ўжо спалі. Каля шпакоўні вісеў кавалачак сала. Хай пачастуюцца раніцай! (45 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Зімовая казка

Зімовы дзень канчаецца. Сонца кідае на зямлю свой залаты прамень. Бялеюць завеяныя снегам елачкі і пні. У белым убранні кусты і дрэвы. Нізка над дрэвамі крумкач праляцеў. Са снегу вырвалася чародка рабчыкаў. Птушкі прыгожа ляцяць над белай палянкай. Навокал цішыня. Зімовы дзень патухае. (45 слоў)

Паводле Р. Ігнаценкі

Паведамiць пра напісанне слова *завеяныя*.

Арынка гасціла ў бабулі Кацярыны. Адночы ў ціхі дзень яны выправіліся ў лес. Сустрэлі іх векавыя сосны і пералескі. Бабуля распавядала ўнучцы пра розныя зёлкі. На шляху яны ўбачылі ландыш. Зрываць яго кветкі нельга. Мала іх засталася ў нашых лясах. (40 слоў)

Паводле М. Даніленкі

Школьны музей

У школе задумалі адкрыць музей. Старэйшыя вучні рабілі шкляную вітрину. Там будуць стаяць кнігі пра родны край.

* Колькасць слоў у кантрольных дыктантах неабходна ўдакладняць па нарматыўных дакументах апошняй рэдакцыі.

Малодшыя вучні збіралі прадметы. Вера знайшла прыгожы ручнік. Алесь узяў у бабулі гарлач. Міша прынёс дзядулеў ордэн. Кожны адшукаў цікавую рэч. (40 слоў)

Паведаміць пра напісанне слоў *адкрыць, адшукаў*.

Чмяліны мёд

Дзядуля знайшоў пад мохам камячок воску. Гэта былі чмяліныя соты. Я ўзяў саломіну і высмактаў салодкі мёд. Так зрабіў і на наступны дзень. Адноўчы прыйшоў я з саломінай, а соты пустыя. Чмялі зрабілі іншыя соты. Мне стала сорамна. (40 слоў)

Паводле В. Віткі

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Бяроза

На палянцы расла высокая бяроза. Восенню высыпаліся з яе крылатыя зярняткі. Вецер падхапіў і панёс іх. Далёка ад бярозы ўпала зярнятка ў зямлю. Прайшоў цёплы дождж. Зярнятка набрала і пусціла маленькі карэньчык. Паказаўся малады парастак. З маленькага зярняці пачала расці бярозка. (42 словы)

Паводле М. Марчанкі

Снегавік

Хлопчыкі і дзяўчынкі ляпілі снегавіка. Спачатку яны паставілі адзін на адным тры камякі. Замест шапкі надзелі вядзерца. Сухія галінкі паўтыкалі замест рук. Для носа Сярожа прынёс моркву. Для вачэй дзяўчынкі знайшлі гузікі. Дубчык прымацавалі замест рота. Прыгожы снегавік атрымаўся! (40 слоў)

Паводле Т. Мушыньскай

КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКТАНТЫ З ГРАМАТЫЧНЫМ ЗАДАННЕМ (ІІІ КЛАС)

Для ўстаноў адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання (ІІ паўгоддзе, 45–50 слоў*)

Пчаліныя клопаты

Запрасіла вясна ў госці пчаліны рой. Спадабалася тут пчолам. Сады цвітуць. Прыгожыя кветкі на лугах дыхаюць водарам. Адноўчы вылецелі пчолы на луг. А там пракосы ляжаць. Падаліся яны на палеткі канюшыны. І тут усё скошана. Што рабіць? Выручыў пчолак ліпень. Расквеціў ён ліпы духмянымі мядовымі кветкамі. (48 слоў)

Паводле К. Каліны

Граматычнае заданне

1. Разбярэце па саставе слова:
І варыянт — пчаліны;
ІІ варыянт — мядовымі.
2. Вызначце род і лік назоўнікаў:
І варыянт — у сказе **Падаліся яны на палеткі канюшыны.**
ІІ варыянт — у сказе **Расквеціў ён ліпы духмянымі мядовымі кветкамі.**
3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа:
І варыянт — у сказе **Запрасіла вясна ў госці пчаліны рой.**
ІІ варыянт — у сказе **Прыгожыя кветкі на лугах дыхаюць водарам.**

Пачатак вясны

Вясна толькі пачалася. Яшчэ няма кветак. Нядаўна паказалася трава. Восам не церпіцца з'явіцца на свет. Ёх чакае салодкае жыццё! Вось толькі памыліліся яны з прагнозам. Раптам пахаладала. Зацерушыў снег. Спыніліся і застылі ў бярозах сокі. Коцікі вербалозу не хацелі распранаць свае шалупінкі. Вось такі пачатак вясны. (48 слоў)

Паводле П. Саковіча

* Колькасць слоў у кантрольных дыктантах неабходна ўдакладняць па нарматыўных дакументах апошняй рэдакцыі.

Граматычнае заданне

1. Абзначце прыстаўку ў слове:
І варыянт — **распранаць**;
ІІ варыянт — **зацерушыў**.
2. Падкрэсліце галоўныя члены сказа:
І варыянт — у сказе **Нядаўна з'явілася трава**.
ІІ варыянт — у сказе **Вясна толькі пачалася**.
3. Знайдзіце ў тэксце і падкрэсліце:
І варыянт — два назоўнікі;
ІІ варыянт — два дзеясловы.

Дзяцел

Міша збіраў на паляне смаржкі. Раптам хлопчык заўважыў на сасне птушку. Верх галавы ў яе быў чырвоны. Спінка і крылы чорныя з белымі палоскамі. Брушка белае. Гэта быў малы стракаты дзяцел. Міша падышоў да яго вельмі блізка. Дзяцел не звяртаў на яго ўвагі. Ён спяшаўся зрабіць сабе гняздо. (49 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Паведаміць пра напісанне слова *смаржкі*.

Граматычнае заданне

1. Разбярывце па саставе слова:
І варыянт — **палоскамі**;
ІІ варыянт — **брушка**.
2. Знайдзіце назоўнікі, вызначце іх род і лік:
І варыянт — у сказе **Міша збіраў на паляне смаржкі**.
ІІ варыянт — у сказе **Раптам хлопчык заўважыў на сасне птушку**.
3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа:
І варыянт — у сказе **Міша падышоў да яго вельмі блізка**.
ІІ варыянт — у сказе **Дзяцел не звяртаў на яго ўвагі**.

Разліў Нёмана

Грымаць крыгі. Яны з глухім шумам разбіваюцца і крышацца. Выйшаў Нёман з берагоў. Вада заняла ўвесь луг. Вось плыве шырокая крыга. За ёй важна коціцца стары дуб. Яшчэ летась стаяў ён над самым Нёманам. Але размыла вада бераг. Упаў сухі дуб. Панесла яго вада, як лёгкую трэску. (49 слоў)

Паводле Я. Коласа

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Граматычнае заданне

1. Разбярывце па саставе слова:
I варыянт — **размыла**;
II варыянт — **панесла**.
2. Вызначце род і лік назоўніка:
I варыянт — у сказе **Вось плыве шырокая крыга**.
II варыянт — у сказе **За ёй важна коціцца стары дуб**.
3. Падкрэсліце дзейнік і выказнік:
I варыянт — у сказе **Выйшаў Нёман з берагоў**.
II варыянт — у сказе **Але размыла вада бераг**.

Госці з хутара

Вярнуліся з выраю шпакі. Адна сям'я не знайшла ў вёсцы прытулку. Пасялілася на ўскрайку лесу ў дупле старой ліпы.

Жыць там сумна. Як на хутары. Кожны дзень шпакі прылятаюць на наш двор. Збіраюць розныя анучкі, пер'е і нясуць да ліпы. Так шпакі ладзяць сабе гняздо. (48 слоў)

Паводле Х. Жычкі

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Граматычнае заданне

1. Разбярывце па саставе слова:
I варыянт — **старой**;
II варыянт — **розныя**.
2. Вызначце час дзеяслова:
I варыянт — у сказе **Вярнуліся з выраю шпакі**.
II варыянт — у сказе **Кожны дзень шпакі прылятаюць на наш двор**.
3. Падкрэсліце дзейнік і выказнік:
I варыянт — у сказе **Так шпакі ладзяць сабе гняздо**.
II варыянт — у сказе **Адна сям'я не знайшла ў вёсцы прытулку**.

IV КЛАС

ПАЎТАРЭННЕ

Аднастайнае напісанне караня ў аднакаранёвых словах. Правапіс прыставак. Падваенне зычных на стыку прыстаўкі і караня, караня і суфікса

Тлумачальны дыктант

Ветлівая сінічка

Стаяла сонечнае надвор'е. Дзяніска з бацькам прымацавалі на балконе кармушку. Вераб'ям накрышылі хлеба. Сініцам паклалі кавалачкі сала.

Першым з'явіўся верабей. Ён з'еў некалькі крошак хлеба. Праз некаторы час прыляцела цэлая вераб'іная сям'я. Да іх далучыліся сінічкі. Вераб'і з'елі хлеб. Сініцы пачаставаліся салам. Потым адна сінічка падляцела да шыбы. Яна асцярожна стукнула дзюбай у шкло. Так сінічка падзякавала людзям за пачастунак. (62 словы)

Паводле Т. Мушынскай

Дадатковыя заданні

- Рыскамі (I) падзяліце словы з апострафам для пераносу.
- Вызначце колькасць гукаў і літар у словах (з) *бацькам, людзям*.
- Знайдзіце аднакаранёвыя словы. Абзначце ў іх карань.

Фіялка

Вясной пад ліпаю расцвіла маленькая фіялка. Яна з цікавасцю ўсё разглядала і здзіўлялася. Да яе высокіх суседак падляталі прыгожыя матылькі. А да фіялкі ніхто не прылятаў.

Раптам фіялка пачула прыемнае гудзенне. Гэта пчала аблятала кветку. Яна падляцела да кветкі і апусцілася на пялёсткі. Пчала ўзяла кропельку нектару і ўзнялася ў неба. Маленькая фіялка ўзрадавалася. Яна адчула сябе самай шчаслівай на веснавой зямлі. (63 словы)

Паводле К. Каліны

Дадатковыя заданні

- У першым абзацы знайдзіце словы з прыстаўкамі, абазначце прыстаўкі.
- Разбярыце словы *аблятала, веснавой* па саставе.
- У першым сказе падкрэсліце галоўныя члены, пастаўце пытанні да дадanych членаў сказа.

Шпачыныя песні

З бяроз злятае апошняя лістота. Агаліліся ў садзе грушы і слівы. Цяпер відаць шпакоўні. Яснае асенняе неба. Толькі позняй восенню яно празрыстае і бяздоннае. Раптам чуюцца сумныя пошвісты. Нехта спявае развітальную песню. Я ўзнямаю галаву. Так і ёсць. Каля майго дома на галінках расселіся шпакі. Яны паціху пасвітваюць, перамаўляюцца. Можа, яны ўспамінаюць вясеннія дні? (56 слоў)

М. Даніленка

Паведаміць пра пастаноўку косак.

Дадатковыя заданні

- Выдзеліце прыстаўкі ў словах *злятае, бяздоннае, спявае, расселіся*.
- У першым сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанні да дадanych членаў сказа.
- Знайдзіце роднасныя словы з каранем **-шпак-**. Разбярыце іх па саставе.

Раніцай Ілья з'еў кашу і выпіў чай. Хлопчык узяў рюкзак і пайшоў у школу.

Ілья выйшаў з пад'езда. У гэты час пад'ехала машына. З цяжкай сумкай выйшла цётка Дар'я. Ілья хуценька расчыніў перад ёй дзверы. Жанчына падзякавала хлопчыку. Хлопчык акуратна прычыніў дзверы пад'езда. Ілья азірнуўся навокал. Надвор'е было сонечнае. Чырыкалі вераб'і.

У добрым настроі хлопчык накіраваўся ў школу. (58 слоў)

Паводле В. Сцяпуркі

Паведаміць пра напісанне слова *расчыніў*.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў тэксце роднасныя словы. Абазначце частку слова, якой яны адрозніваюцца.
- Назавіце словы з апострафам, у якіх апостраф стаіць пасля прыстаўкі.
- Разбярыце слова *расчыніў* па саставе.

Папераджальны дыктант

Навальніца

Была сярэдзіна жніўня. Стаяла ціхая, светлая раніца. Раптам узняўся вецер. На небе з'явіліся дажджавыя хмары. Не стала ластавак над зямлёй. Схаваліся вераб'і. Збеглі ў кусты бэзу куры.

Успыхнула першая бліскавіца. Пачуўся ўдар грому. Па шыбах збягалі першыя зіхатлівыя струменьчыкі. Праз колькі хвілін аглушальна стрэліў пярун. Зямля задрыжэла. Неба як прарвала. К абеду навальніца скончылася. (55 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Дадатковыя заданні

- У словах *узняўся, з'явіліся, схаваліся, збеглі, успыхнула, збягалі, скончылася* абазначце прыстаўкі.
- У сказах другога абзаца падкрэсліце дзейнік і выказнік.
- У словах першага і другога сказаў абазначце канчаткі.

Прыйшла восень

Адгукала яркім полымем квецені гарачае лета. Лагодная, ціхая восень лёгкім павуціннем павісла над палямі. У паветры запахла духмянымі антонаўкамі. Вераснёўскае неба выпаласкана дажджамі. Жоўкнуць нахіленыя над вадою бярозы. Яны скідаюць лісце ў празрыстае шкло вады. Праз хмызняк збягае ў раку звонкая крынічка. Далёка за ракою азваўся ціхім водгуллем жураўліны кліч. Бывай, лета! (54 словы)

М. Ваданосаў

Дадатковыя заданні

- Выдзеліце прыстаўкі ў словах *адгукала, павісла, запахла, скідаюць, збягае*.
- Вызначце час і лік дзеясловаў.
- У першым сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанні да дадanych членаў сказа.

Адлятаюць жоравы ад нас у кастрычніку. Маладыя жоравы збіраюцца з бацькамі ў вялікае падарожжа. Гучным крыкам яны абвешчаюць аб гэтым усяму свету. Пачынаецца вялікі пералёт у цёплыя краі на зімоўку.

Жоравы ўзнімаюцца ў паветра і набіраюць вышыню. На чале кожнага кліна ляціць вопытны павадыр. Ляцяць птушкі высока над зямлёй. Першы вялікі прыпынак жоравы робяць каля ракі Дунай. Далятаюць яны да Егіпта. (61 слова)

Паводле В. Вольскага

Паведаміць пра напісанне слова (да) *Егіпта*.

Дадатковыя заданні

- Абазначце прыстаўкі ў словах *адлятаюць, абвяшчаюць, узнімаюцца, далятаюць*.
- Разбярэце словы *вышыню, вопытны* па саставе.
- У другім сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанні да дадanych членаў сказа.

Размеркавальны дыктант

- Запішыце словы ў два слупкі: у першы слупок — з прыстаўкай на з-, у другі — з прыстаўкай на с-.

Бясшумны, расчасаць, скласці, знесці, развязаць, зрабіць, распісаць, злічыць, разбіць, расфарбаваць, збегчы, сцішыцца, збіраць.

- Запішыце словы ў два слупкі: у першы слупок — з прыстаўкай раз-, у другі — з прыстаўкай рас-. Абазначце ў словах прыстаўку, падкрэсліце першую літару кораня.

Раззлавацца, рассмяяцца, расследаваць, раззброіць, рас-сакрэціць, рассадзіць, раззалаціць, раззнаёміцца.

Выбарачны дыктант

- Запішыце словы з прыстаўкамі, абазначце прыстаўкі.

Збаночак

Сеў на кола ганчар,
з гліны выкруціў шар,
горла, вушкі прырабіў
і ў печы абпаліў.
Паглядзіце, ужо гатовы
залаты збаночак новы.

Г. Багданава

- Запішыце словы з падоўжанымі зычнымі гукамі. Падкрэсліце літары, якімі на пісьме перадаюцца падоўжаныя зычныя гукі.

Купалле

Летам адзначаецца земляробчае свята Купалле. Яно прысвечана росквіту жыватворных сіл зямлі, ахове і зберажэнню збажыны, ушанаванню сонца, вады, расліннасці. Перад святам дзяўчаты збіраюць кветкі, плятуць вянкi. Яны рыхтуюць запасы лекавых раслін.

Урачыстасць святкаванню надае купальскае вогнішча. Яго раскладаюць на ўзлессі, паляне, узгорку, беразе ракі. Моладзь купаецца ў рацэ, наладжвае скокі цераз вогнішча. Гуляння не спыняецца ўсю ноч. Ноччу моладзь адпраўляецца на пошукі папараць-кветкі.

Па матэрыялах зборніка “Маладзічок”

Творчы дыктант

- Знайдзіце і выпішыце словы з падоўжанымі зычнымі гукамі. Падкрэсліце літары, якімі на пісьме перадаюцца падоўжаныя зычныя гукі. З гэтымі словамі складзіце пяць сказаў на тэму “Ветлівы чалавек”.

Ад світаньня да змярканьня
ўсім кажу я:

— Прывітанне!

Сумны чалавек, злуецца,
а пачуе — усміхнецца.

В. Грыб

Лік і род назойнікаў. Змяненне прыметнікаў па родах і ліках. Лік і час дзеясловаў

Пісьмо па памяці

Дождж

На маленькіх тонкіх ножках
па сцяжыначках-дарожках
да вясковых нашых стрэх
дожджык дробненькі прыбег.

К. Цвірка

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце прыметнікі, вызначце іх лік і род.
- Разбярыце па саставе словы *дожджык, маленькіх, вясковых*.
- Падкрэсліце дзейнік і выказнік. Якімі часцінамі мовы з'яўляюцца гэтыя словы?

Ляцяць і ляцяць сняжынкі,
спадаюць на ціхі дол.
Чысцюткай-чысцюткай беллю
заслалі палі вакол.

П. Броўка

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце назоўнікі, вызначце іх лік.
- Разбярыце словы *сняжынкі, спадаюць* па саставе.
- Знайдзіце дзеясловы і вызначце іх час.

Папэраджальны дыктант

Надыход вясны

Выкацілася на неба вялікае сонца. Я іду па бярозавік. Трашчыць пад нагамі тонкі лядок лужынак. Я бачу высокую ліпу. Яшчэ месяц назад на яе галінках гушкаліся снегіры.

І вось павольна наступіла вясна. Закапала са стрэх. Пачарнелі дарогі.

Жаўцее ў сажалках лотаць. Вербы каля ракі ўсыпаны жоўтымі коцікамі. Паказалася зялёная трава. На бярозе зачаравана заспяваў салавей. (57 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў тэксце аднакаранёвыя словы. Вызначце, якімі часцінамі мовы яны з'яўляюцца.
- Знайдзіце ў тэксце прыметнікі, вызначце іх лік.
- Знайдзіце ў першым абзацы дзеясловы, вызначце іх час.

Возера Свіцязь

Пра возера Свіцязь ходзяць розныя легенды. Адна з іх такая. Нібыта на гэтым узвышшы некалі стаяў непакорны горад. Жыхары яго больш за жыццё любілі волю. Чужынцы выпрабавалі моц нашых прашчураў. Аднойчы на горад

напала ваяўнічая зграя ворагаў. Усе мужчыны загінулі ў той няроўнай бойцы. Доўга плакалі ад гора жанчыны і дзеці. З іх слёз утварылася цэлае возера. Так на месцы паселішча з'явілася возера Свіцязь. (66 слоў)

Паводле У. Ліпскага

Дадатковыя заданні

- У першым сказе знайдзіце дзеяслоў, вызначце яго час і лік.
- Вызначце лік і род назоўнікаў у другім абзацы тэксту.
- У словах сказа **Чужынцы выпрабавалі моц нашых прашчураў** падкрэсліце галоўныя члены сказа, вусна пастаўце пытанні да даданых членаў сказа.

Зімой

Стаіць моцны мароз. Вуглы хат і кожны плот трашчаць. Ідзе снег. На шыбах з'явіўся лёд. Мяне пацягнула ў лес.

Бярозкі ўсыпаны малінавымі клубкамі. Гэта снегіры ся-дзяць. Грозна апусціўся на дуб крумкач. Пад елачкай пры-таіўся зайка. Ён вушкі на спінку паклаў і вочы заплюшчыў. У гушчары забарабаніў дзюбкай дзяцел. А вавёрачка на сас-не зарадку робіць. Зачэпіцца лапкамі за галінку і вісіць уніз галавой. (63 словы)

Паводле Я. Галубовіча

Дадатковыя заданні

- У сказах пра вавёрачку знайдзіце назоўнікі, вызначце іх лік і род.
- У першым абзацы знайдзіце дзеясловы, вызначце іх час і лік.
- У сказе **У гушчары забарабаніў дзюбкай дзяцел** падкрэсліце галоўныя члены сказа, вусна пастаўце пытанні да даданых членаў сказа, вызначце, якімі часцінамі мовы яны з'яўляюцца.

Чарвякі і п'яўкі застаюцца ў вадзе. Яны закапаліся ў глей, у пясок. Вада яшчэ не замерзла. На гладкай паверхні цёмнай ракі зрэдку выскочваюць бурбалкі. Гэта галодныя рыбка чак-аюць ежы. Вось на вадзе ўпаў чырвоны асінавы лісцік. Адразу яго пачнуць прагна хапаць галодныя рыбка. Яны думаюць, што гэта матылёк. Кінеш у вадзе хлебныя крошкі, рыбка за-кружацца вакол ежы. Праз хвіліну ўсё знікае. Зноў гладкая паверхня. (64 словы)

Паводле А. Клыкава

Паведаміць пра пастаноўку косак.

Дадатковыя заданні

- Вызначце час дзеясловаў.
- Разбярыце па саставе словы *рыбкі, асінавы*.
- У першым сказе знайдзіце назоўнікі, вызначце іх лік.

Восень

Буслы даўно пазляталі з гнёздаў. Луг ужо скошаны. Яшчэ нядаўна тут красаваліся зялёныя травы і кветкі. Над імі з вясёлымі песнямі лёталі пчолкі. Жыта на полі скошана і звезена. Ужо не трапечуцца ў небе жаваранкі. Прайшла, адцвіла, адкрасавала вясёлая пара лета. Накладае восень свой след. Не чуваць спакойнае гаворкі ціхага ветру з каласкамі збожжа. Толькі кароткія пянёчкі ячменю, пшаніцы засталіся на полі. (63 словы)

Паводле Я. Коласа

Паведаміць пра пастаноўку косак.

Дадатковыя заданні

- У словах апошняга сказа вызначце род назоўнікаў.
- У першым сказе падкрэсліце галоўныя члены, пастаўце пытанні да даданых членаў сказа.
- Разбярыце словы *пчолкі, пянёчкі, каласкамі* па саставе.

Радасць

Стаіць дрэннае надвор'е. З самай раніцы лье дождж. Вераб'і пахаваліся пад стрэхі дамоў.

Маленькая Ульянка сядзіць каля акна. Яна чакае пашталёна. Вось пад'ехала машына. З яе выйшаў пашталён Ілья Васільевіч. Ён прынёс Ульяне пісьмо ад сяброўкі. Колькі было радасці! Дзяўчынка падзякавала пашталёну за пісьмо.

Надвор'е не змянілася. Але Ульяна ўжо не звяртала на гэта ўвагі. (56 слоў)

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў тэксе назоўнікі ніякага роду.
- Разбярыце па саставе слова *пад'ехала*.
- У трэцім сказе падкрэсліце галоўныя члены, пастаўце пытанні да даданых членаў сказа.

Тлумачальны дыктант

Живая галінка

Надвячоркам Лёня з маці ішлі з дзіцячага сада. Каля тратуара раслі таполі. Дзядзька абразаў верхавіны галінак. Лёня са смуткам пазіраў на галінкі. Потым ён падняў адну. Дома Лёня паставіў яе ў ваду з цукрам.

Стаяла галінка на акне і піла салодкую ваду. Набухалі на ёй пупышкі.

Аднойчы падышоў Лёня да галінкі і радасна здзівіўся. Верхнія пупышкі лопнулі. З іх паказаліся вострыя зялёныя лісцікі. (65 слоў)

Паводле П. Рунца

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў другім абзацы тэксту назоўнікі. Вызначце іх лік і род.
- Вызначце карань у словах *галінкі, паставіў, салодкую, лісцікі*.
- Знайдзіце ў тэкście аднакаранёвыя словы. Вызначце, якімі часцінамі мовы яны з'яўляюцца.

Падарунак ветра

Надыходзіць зіма. Ціха і павольна падае пушысты снег. Чаму падае снег?

Жыў на свеце вецер. Доўга лятаў ён па бязмежнай прасторы. Раптам убачыў горы. На іх вершалінах былі белыя капелюшы. Ветрык набраў у свае кішэні снегу. Прыляцеў ён дадому і пачаў вытрасаць снег долу. Снег пакрыў зямлю белай коўдрай. На вуліцу з шумам і смехам высыпалі дзеці. Пачалася вясёлая гульня. (62 словы)

Паводле С. Тарасова

Дадатковыя заданні

- Слова *бязмежнай* разбярыце па саставе.
- У перадапошнім сказе знайдзіце назоўнікі, вызначце іх лік і род.
- У словах сказа **Снег пакрыў зямлю белай коўдрай** падкрэсліце галоўныя члены сказа, вусна пастаўце пытанні да даданых членаў сказа, вызначце, якімі часцінамі мовы яны з'яўляюцца.

Пакінулі свае дзорныя вышкі канюкі. Гэта пільныя абаронцы палёў ад шкодных мышэй. На апусцелых нівах па-

лёўкам няма чаго рабіць. Яны перабіраюцца бліжэй да чалавека і да збожжа. След у след за палёўкамі перасяляюцца сюды ласкі. Ад маленькай і спрытнай ласкі палёўкам цяжка схавацца. Ласка мае доўгае гнуткае тулава на кароткіх ножках. Яна можа пралезці за мышамі ў вузкую шчыліну.
(59 слоў)

Паводле В. Вольскага

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Дадатковыя заданні

- У першым сказе падкрэсліце галоўныя члены, пастаўце пытанні да даданых членаў сказа.
- У словах сказа **Ласка мае доўгае гнуткае тулава на кароткіх ножках** абазначце канчаткі.
- У першых трох сказах знайдзіце назоўнікі з залежнымі ад іх прыметнікамі. Вывядзіце лік і род.

Падзяка

У трамвай праз прэдня дзверы ўваходзіў старэнькі дзядок. Яму было цяжка падымацца з нізкай прыступкі. Юра ўсхапіўся з лаўкі і падаў дзядулю руку. Дзядуля падзякаваў хлопчыку. Юра прапанаваў дзядулю сесці на яго месца. Усю дарогу Юра і дзядуля размаўлялі. Пры развітанні дзядуля папрасіў перадаць дзякуй настаўніцы. Хлопчык здзівіўся.

За што перадаваць дзякуй незнаёмай настаўніцы? (55 слоў)

Паводле А. Пальчэўскага

Дадатковыя заданні

- Вывядзіце колькасць гукаў і літар у словах *старэнькі, дзядуля*.
- Разбярыце словы *дзядок, нізкай* па саставе.
- У словах трэцяга сказа пастаўце націск.

Выбарачны дыктант

- Выберыце з прыказак (на слых) словы з літарай **я** ў першым складзе перад націскам. Выпішыце іх.

Родная зямля мякчэй, як чужая пярына.

Мядком дружбы не заменіш.

Нашы сябры — па ўсёй зямлі.

Чаму навучышся, за плячамі насіць не будзеш.

На яду мастак, а на працу так-сяк.

Нагаварыў на мяшок, а справы — на вяршок.

Дадатковыя заданні

- Вызначце род і лік выпісаных назоўнікаў.
 - Абазначце карань у выпісаных словах.
 - Прыгадайце прыказкі, у якіх ужываецца **не** з дзеясловам.
- Вызначце (на слых) словы з парнымі па звонкасці-глухасці зычнымі гукамі, якія трэба правяраць. Запішыце іх разам з правяральнымі словамі.

Сцежка, казка, сябар, адгадка, ручка, кніжка, голас, гарбуз, рыска, моладзь, чытач, атрад, карань, бераг, абед, цукерка, абрус, мыш, гарох.

Дадатковыя заданні

- Сярод запісаных слоў знайдзіце словы з нулявым канчаткам, абазначце яго.
 - Вызначце род выпісаных назоўнікаў.
 - Назавіце словы, якія складаюцца з караня, суфікса і канчатка.
- Выберыце (на слых) словы з апострафам. Запішыце іх.

Пад'ехаў да гары Тарас.
На горку ўз'ехаў. З'ехаў раз
і заявіў: “Круты пад'ём!
Паедзем у аб'езд кругом!”

Е. Базілінская

Дадатковыя заданні

- Вызначце, якімі часцінамі мовы з'яўляюцца выпісаныя словы.
- Абазначце прыстаўкі ў выпісаных дзеясловах.
- Вызначце род назоўнікаў.

Размеркавальны дыктант

- Размяркуйце словы (на слых) у два слупкі: у першы — з раздзяляльным мяккім знакам, у другі — з апострафам.

Вугаль, апенькі, альбом, надвор'е, вераб'і, п'юць, сям'я, аб'ява, бяроза, бар'ер, пер'е, павільён, мільярд, мадэльер, п'еса, аб'ём, паштальён, батальён, Купалле, льецца, пад'ёмны.

Паведаміць, што словы, у якіх няма раздзяляльных знакаў, не трэба запісваць.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце дзеясловы. Вызначце іх лік.
 - Вызначце род назоўнікаў.
 - Разбярэце па саставе словы *бяроза, паштальён, пад'ёмны*.
- Размяркуйце (на слых) і запішыце словы ў тры слупкі: у першы — імёны, у другі — імёны па бацьку, у трэці — прозвішчы.
- Ілья, Юр'ева, Савельеўна, Лук'янавіч, Ульяна, Мар'я, Вераб'еў, Дар'я, Васільеўна, Дзям'ян, Авяр'ян, Пракоф'еў, Анатольевіч, Марэсьеў, Ільінскі.

Творчы дыктант

- Запішыце тэкст. Прыдумайце яго працяг і заканчэнне.
- Мы ехалі на машыне ў вёску. Дарога ўвесь час была добрая. Нечакана ўбачылі аб'яву. У ёй паведамлялася пра рамонт дарогі. Знак каля аб'явы паказваў аб'езд. Мы з'ехалі з шашы. Праз лес накіраваліся ў вёску Загор'е. Раптам мы ўбачылі...

Паводле Т. Шылько

ТЭКСТ

Папераджальны дыктант

Максімка збіраўся ў госці да бабулі. У яе сёння дзень нараджэння. Хлопчык вырашыў зляпіць бабулю з гліны. Вось яна абрадуецца!

Працаваў Максімка ахвотна. Ён размяў гліну і зляпіў бабуліну галаву. Потым хлопчык зрабіў шчокі і нос. Хутка з'явіліся рот і падбародак. На месца вачэй Максім уціснуў два шэрыя каменьчыкі.

Бабуля атрымалася вельмі прыгожай. Радасны Максімка пайшоў дамоў. (57 слоў)

Паводле І. Муравейкі

Дадатковыя заданні

- Прыдумайце загаловак да тэксту.
- Вызначце тып тэксту.
- У сказах першага абзаца знайдзіце словы з прыстаўкамі, абазначце прыстаўкі.

Сланечнікі

Паўлік пасадзіў зярняткі сланечніка. Праз некаторы час з зямлі паказаліся тры зялёныя сцяблінкі. Ішлі дні. Паўлік паліваў свае сланечнікі. Яны раслі хутка. Адзін нават на цэлую галаву абагнаў Паўліка. Адноўчы хлопчык асцярожна нахіліў сцябло. Там ён убачыў радочкі жоўтых кветчак. Сонечныя промні раптам асвятлілі сланечнік. Ён успыхнуў, як сонца. Паўлік узрадаваўся. Былі добрыя спадзяванні на ўраджай. (57 слоў)

Паводле П. Рунца

Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Дадатковыя заданні

- Вызначце ў тэксце сэнсавыя часткі, дайце ім загаловкі (вусна).
- Вызначце тып тэксту.
- Вызначце колькасць гукаў і літар у словах *пасадзіў*, *ураджай*, *адзін*. Падзяліце іх на склады.

Тлумачальны дыктант

Выратаванне чмяля

Хлопчык вяртаўся дамоў. Перад ім адкрылася вялікая паляна. Раптам хлопчык у траве ўбачыў чмяля. Чмель не мог узляцець. На спіне ў яго сядзела мурашка.

Хлопчык падняў з зямлі ссохлую галінку. Ён хацеў скінуць мурашку. Вызваліць крылатае насякомае ад бяскрылага не ўдавалася. Хутка чмель пераадолеў дарогу і скіраваўся на паляну. Толькі на ёй хлопчык злаўчыўся і скінуў мурашку.

Вызвалены чмель узняўся ў паветра. (64 словы)

Паводле В. Жуковіча

Паведаміць пра напісанне слова *ссохлую*.

Дадатковыя заданні

- Прыдумайце іншы загалолак да тэксту. Вызначце тып тэксту.
- У словах *адкрылася*, *убачыў*, *узляцець*, *падняў* абзначце прыстаўкі.
- Разбярыце словы *галінку*, *мурашка* па саставе.

Верабейка

Сонца грэе промнямі наваколле. З казырка пад'езда падаюць кроплі. Надзя падставіла руку. Кропля ўпала на далоньку. Прыляцеў верабейка. На Надзю скоса пазірае. Дзяўчынка пырснула на яго вадою. Верабейка паляцеў пакрыўджаны. Шкада стала маленькую птушачку. Надзя дастала з кішэні некалькі зярнят сланечніка. Баіцца верабейка. Ды голад перасіліў. Падляцеў верабейка і хуценька ўхапіў зернейка. Вярнуўся на галінку і са смакам яго струшчыў. (61 слова)

Паводле А. Якімовіча

Дадатковыя заданні

- Вызначце тып тэксту. Вусна падзяліце тэкст на сэнсавыя часткі, дайце ім загалоўкі.
- У першым сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік і пастаўце пытанні да даданых членаў сказа.
- У другім сказе знайдзіце назоўнікі і вызначце іх лік і род.

Выбарачны дыктант

- Вызначце (на слых) і запішыце асноўную частку тэксту.

Смак яблыка

Антось забыў пра антонаўкі ў скрынях. Бацька палез на гарышча. Ён вярнуўся з кошыкам духмяных яблыкаў.

Антось выбраў самы прыгожы яблык. Ён надкусіў антонаўку і адчуў незвычайны смак. З асаладай хлопчык удыхнуў пах яблыка. Раптам ён быццам трапіў у лета. Ён апынуўся на любімай лясной паляне. Ягады паспелі нібыта ўсе разам. Антось назбіраў цэлую жменю і кінуў у рот. Закусіў ён кісліцай.

Вось такі смак быў у яблыка.

Паводле П. Саковіча

Свабодны дыктант

- Прыдумайце заглавак да тэксту. Вызначце тып тэксту. Запішыце пад дыктоўку, замяняйце, дзе трэба, паўтор слоў.

Лятаў чмель па лузе. Раптам з неба пасыпаліся дробныя дажджынкі. Падзьмуў вецер. Крыльцы ў чмяля змоклі.

Каля сцяжынкі рос цюльпан. Цюльпан раскрыў свой бутон. Чмель скочыў у цюльпан. Цюльпан закрыўся. Чмель апынуўся ў хатцы без акон. Сыпаўся на зямлю дождж. А чмялю ў хатцы было цёпла і ўтульна.

Пад раніцу навальніца заціхла. Высока ў чыстым небе заспявалі жаўрукі. Развітаўся чмель з цюльпанам, падзякаваў за дабрыню і шчырасць. Ён паляцеў мядок збіраць.

Паводле Я. Галубовіча

- Вызначце тып тэксту. Палічыце колькасць пытальных сказаў у тэксце.

Падарожнік

Дарога крокаў на пяць шырынёй. Так здаецца людзям. Выйшаў чарвячок на асфальт з ляснога боку. Зялёненькі такі і не дужа доўгі. Пачаў вымяраць несканчоную шырыню дарогі. Вандроўка гэтая вартая самага далёкага і рызыкаўнага палёту ў космас. Куды і дзеля чаго імкнецца? Што чакае яго на другім баку? Якая неспазнаная галактыка?

Шморгалі па асфальце шыны грузавікоў і легкавушак. А ён упэўнена ішоў ды ішоў сабе. Я пажадаў чарвячку шчаслівай дарогі. (70 слоў)

Паводле В. Зуёнка

Творчы дыктант

- Вызначце тып тэксту і дадайце да запісанага тэксту тры сказы пра жывёл восенню.

У верасні ночы халодныя. Раніцай на траве зіхацяць буйныя кроплі расы. Над балотамі сцелецца густы туман.

У сінім небе не чуваць звонкага спеву жаваранка. Даўно ўжо няма салаўя. Па камянях каля рэчкі не скачуць жвавыя пліскі. Усе гэтыя птушкі паляцелі на поўдзень. Мы не ўбачым іх да наступнай вясны.

Паводле В. Вольскага

- Вызначце тып тэксту і прыдумайце яго працяг.

Жучок

Антось і Петрык сабраліся ў грыбы. Хлопчыкі не хацелі браць сабаку. Ён ганяў маладых птушак. Ды Жучок увязаўся за імі.

Ішлі сябры па лесе. Петрык нахіліўся над грыбам. Раптам у траве нешта заварушылася. Жучок стралою кінуўся туды. Сабака схапіў за хвост гадзюку і заматаў галавою...

Паводле У. Ляўданскага

СКАЗ

Сказы з аднароднымі членамі (дзеянікмі, выказнікмі, даданымі членамі)

Пісьмо па памяці

Завірухі адгулі.
Сцюжы больш не сцюжацца.
Пчолкі, мушкі, матылі
над вярбою кружацца.

В. Гардзей

Дадатковыя заданні

- Падкрэсліце аднародныя члены сказа.
- Знайдзіце аднакаранёвыя словы. Абзначце ў іх корань.
- Разбярывце слова *вярбою* па саставе.

Дажджавік апрунула восень.
Журавы на чужыну ляцяць.
Толькі кроны
задумлівых сосен
не змаўкаюць,
злёна шумяць.

М. Чарняўскі

Дадатковыя заданні

- Падкрэсліце аднародныя члены сказа.
- Знайдзіце дзеясловы, вызначце іх час і лік.
- Разбярывце слова (*на*) *чужыну* па саставе.

Папераджальны дыктант

Крыжадзюбы

Зімой на галінках дрэў можна ўбачыць незвычайных птушак. Яны лазяць, куляюцца, вісяць уніз галавой. Сваімі скрыжава-нымі дзюбамі яны вылушчваюць насенне з шышак. Гэта крыжадзюбы. Яны не баяцца снегу, марозу. Дзяцей крыжадзюбы выводзяць і летам, і марознай зімой. У самы люты мароз кормяць крыжадзюбы маленькіх птушанят. Корму малым хапае. У гняздзе птушанятам заўсёды цёпла і ўтульна (56 слоў)

Паводле В. Вольскага

Паведаміць пра злітнае напісанне слова ўніз.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце сказы з аднароднымі членамі, падкрэсліце аднародныя члены сказа. Вусна пастаўце пытанні да адпаведных членаў сказа.
- Разбярыце словы *маленькіх, дзюбамі* па саставе.
- Знайдзіце ў тэксце аднакаранёвыя словы. Абазначце карань у гэтых словах.

Вавёрчыны арэхі

На паляванні я знайшоў вавёрчыну кладоўку. У дупле ляжалі буйныя, чыстыя, спелыя арэхі. Як вавёрка адрознівае спелыя арэхі ад няспелых?

Была ціхая асенняя раніца. Я сеў адпачыць пад дрэва. Зверху пасыпаліся арэхі. Вавёрка трэсла іх з арэшыны. Потым нагнула мордачку і панюхала арэшак. Выбрала адзін і заскакала да бліжэйшай елкі. Так вавёрка нацягала нямала арэхаў. Вавёрчыны арэхі былі больш цёмныя і цяжкія. Яна выбірала спелыя арэхі па паху. (70 слоў)

Паводле Н. Нікольскага

Паведаміць пра пастаноўку косак.

Дадатковыя заданні

- У тэксце знайдзіце прыметнікі, вызначце іх лік.
- Знайдзіце сказы з аднароднымі членамі, пастаўце пытанні да іх.
- Разбярыце слова *натрэсла* па саставе.

Тлумачальны дыктант

Люты

Люты — час мяцеліц, завірух, моцных маразоў. Але ўсё часцей хмарнае неба становіцца незвычайна блакітным. Сонца пачынае свяціць ярка, цёпла.

Люты для птушак і жывёл вельмі цяжкі. Чалавек павінен дапамагчы ім, падкарміць. Добрым кормам для звяроў з'яўляюцца проса, ячмень, авёс.

Жыхары лесу адчуваюць надыход вясны, наладжваюць гульні. Вавёркі з цоканнем, верашчаннем ганяюцца адна за адной. Зайцы спаборнічаюць між сабой па скачках, бегу. (62 словы)

Па матэрыялах зборніка “Маладзічок”

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка ў першым сказе.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце сказы з аднароднымі членамі, падкрэсліце аднародныя члены сказа. Вусна пастаўце пытанні да аднародных членаў сказа.
- У першым сказе трэцяга абзаца ўкажыце часціны мовы.
- Разбярыце слова *хмарнае* па саставе.

У нашай вёсцы пасаджана шмат дрэў. Каля кожнай хаты расце то клён, то бяроза, то ліпа. Збіраюцца там вялізнай чарадой вераб'і і звонка чырыкаюць. Іншы раз уздымуць вялікі гармідар. Бабуля не вытрымлівае, выходзіць з хаты і гоніць іх. Вераб'і палохаюцца. Шэрай хмаркай уздымаюцца яны з дрэў. Бабка зачыняе дзверы. Птушкі вяртаюцца. Яшчэ званчэй яны абмяркоўваюць свае вераб'іныя справы. (58 слоў)

Паводле Я. Пархуты

Дадатковыя заданні

- У сказах з аднароднымі членамі падкрэсліце дзейнік і выказнік. Вусна пастаўце пытанні да аднародных членаў сказа.
- Вызначце лік і род (дзе магчыма) назоўнікаў з прыметнікамі *вялізнай чарадой, шэрай хмаркай, вераб'іныя справы*.
- Палічыце колькасць гукаў і літар у словах *пасаджана, гоніць*.

Творчы дыктант

- Пры запісе тэксту дадайце патрэбныя па сэнсе аднародныя члены сказа.

Верасень

Восеньскія месяцы — гэта (*што?*) ..., ..., ... (*верасень, кастрычнік, лістапад*). Па календары першым месяцам восені лічыцца верасень. Змяняюць зялёную вопратку на асенняе ўбранне (*што?*) ..., ... (*сады, лясы*). Лісце на дрэвах становіцца (*якім?*) ..., ..., ... (*жоўтым, барвовым, карычневым*). Яно набывае розныя колеры і адценні. Цямнеюць толькі лапкі (*чаго?*) ... і ... (*ялін і сосен*). Золатам зіхаціць лісце (*на чым?*) на ..., ..., ... (*бярозах, ліпах, клёнах*). У садах паспелі (*што?*) ..., ... (*яблыкі, грушы*). Людзі збіраюць ураджай (*чаго?*) ..., ..., ... (*бульбы, морквы, буракоў*). (59 слоў)

Паводле В. Вольскага

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

СЛОВА

Склад слова

Пісьмо па памяці

Подем, лесам, пералескамі,
па зямлі, вясной абуджанай,
красавік ідзе з пралескамі
па праталінах і лужынах.

С. Шушкевіч

Дадатковыя заданні

- Абзначце канчаткі і асновы назоўнікаў.
- Вывзначце род і лік назоўнікаў.
- Падкрэсліце аднародныя члены сказа. Назавіце словы, да якіх яны адносяцца.

Папераджальны дыктант

Родныя шпакоўні

Дзеці змайстравалі шпакоўні. Шпакі любяць свае домікі. Кожную вясну выводзяць у іх шпачанят. Час і непагадзь зрабілі сваю справу. Некаторыя шпакоўні давлялося рамантаваць. Домікі старыя, але родныя, цёплыя і ўтульныя. Птушкам шкада пакідаць іх. Цяжка развітвацца шпакам з гэтымі бярозамі, грушамі і слівамі. Тры шпакі сядзяць асобна і самотна пасвітваюць. Не хочацца ім адлятаць у вырай. Бывайце, сябры! Абавязкова прылятайце вясной у свае домікі. *(66 слоў)*

Паводле М. Даніленкі

Дадатковыя заданні

- Роднасныя словы з коранем **-шпак-** разбярыце па саставе.
- Знайдзіце сказы з аднароднымі членамі. Назавіце сродкі сувязі аднародных членаў сказа.
- У словах другога сказа абзначце канчаткі і асновы.

Тлумачальны дыктант

Мая бусліная сям'я

Якая дружная сям'я ў буслоў! Мама з татам стараюцца не абдзяліць буслянят. Яны кормяць кожнага бусліка.

Я вырашыў дапамагчы ім. Налавіў печкуроў і плотак. Пералажыў рыбу ў каструлю. Я залез на страху. Уладкаваў каструлю побач з гняздом. Бусліха зірнула ў каструлю, узяла рыбінку. Яна карміла буслянят рыбай. Я аж падскачыў ад радасці.

Бусліха з буслом весела заклекаталі. Бусляняты задаволены заківалі дзюбамі. (64 словы)

Паводле І. Муравейкі

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце аднакаранёвыя словы і абазначце ў іх корань.
- У словах сказа **Бусліха зірнула ў каструлю, узяла рыбінку** абазначце канчаткі, асновы.
- Знайдзіце сказы з аднароднымі членамі, падкрэсліце аднародныя члены сказа. Назавіце сродкі сувязі аднародных членаў сказа.

Творчы дыктант

- Ад кораня **-мураш-** з дапамогай пытанняў утварыце і дапішыце патрэбныя па сэнсе словы. Абазначце ў аднакаранёвых словах корань.

Шмат у лесе (чаго?) ... (мурашнікаў). Некаторыя з іх маленькія. Усяго толькі з купіну. Можна сустрэць вялізныя (што?) ... (мурашнікі). Ня кожнага не будзем спыняцца. І дзе-ля чаго? (Ад каго?) ... (Ад мурашак) не схаваешся! Не вокам яны бачаць, а вусікамі-антэнамі. Сігнал прымаюць ад сваіх разведчыкаў. І паўстае (які?) ... (мурашыны) заслон перад шкоднікамі. Бягуць і бягуць (хто?) ... (мурашкі). Нясуць здабычу (у што?) ... (у мурашнік). (Для каго?) ... (Для мурашак) гэта дарога жыцця. Шамаціць і шапоча (які?) ... (мурашыны) шлях. (64 словы)

Паводле В. Зуёнка

Паведаміць пра напісанне словаспалучэння *вусікамі-антэнамі*, пастаноўку коскі.

ЧАСЦІНЫ МОВЫ

Назоўнік

Пісьмо па памяці

Беларускія краявіды...
Перазвоны азёр і бароў.
Над палеткамі бульбы і жыта —
песня велічных курганоў.

А. Грачанікаў

Дадатковыя заданні

- Вызначце склон, выдзеліце канчаткі назоўнікаў.
- Разбярыце слова *перазвоны* па саставе.
- Падкрэсліце аднародныя члены сказа. Вызначце, якімі часцінамі мовы яны з'яўляюцца.

Папераджальны дыктант

Вясёлка

Пры возеры гулялі ў хованкі праменьчыкі. Яны былі розных колераў. Праменьчык фіялетавага колеру захацеў на другі бок возера. Ён абапёрся на купіну і выгнуўся дугою. Другі канец ён апусціў на процілеглы бераг. Праменьчык засвяціўся ад радасці. Так зрабіў кожны праменьчык. Праз хвіліну ў небе павісла чароўная стужка. У ёй былі ўсе сем колераў. Радавалася ім усё жывое на зямлі. Стужка гарэла весела. Людзі вырашылі назваць яе проста. Вясёлка! (69 слоў)

Паводле Я. Пархуты

Дадатковыя заданні

- У тэксце знайдзіце назоўнікі адзіночнага ліку, вызначце іх род і склон.
- У словах *колераў*, *колеру*, *дугою* абазначце канчатак і аснову.
- У першым сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанні да дадзеных членаў сказа.

Юны герой

Пачынае світаць. Спіць юны трубач Пеця Клыпа. Раптам ад узрываў задрыжалі сцены Брэсцкай крэпасці. Пеця пабег да салдатаў. Байцы займалі кругавую абарону. Але склалася цяжкае становішча. Не хапала боепрыпасаў.

Пеця з сябрам папаўзлі да склада з боепрыпасамі. Тут былі скрынкі з патронамі, гранатамі. Склад стаў каштоўнай знаходкай для абаронцаў крэпасці. Баі разгарэліся з новай сілай. (57 слоў)

Паводле А. Авецкіна

Паведаміць пра напісанне слова *боепрыпасы*.

Дадатковыя заданні

- У перадапошнім сказе вызначце склон назоўнікаў.
- Знайдзіце сказ з аднароднымі членамі, падкрэсліце іх.
- У сказе **Байцы займалі кругавую абарону** падкрэсліце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанні да дадanych членаў сказа, зверну пазначце, якімі часцінамі мовы з'яўляюцца гэтыя словы.

Тлумачальны дыктант

Вясна

Пасля зімы абуджаецца прырода. З сярэдзіны сакавіка пачынаецца рух сокаў у дрэвах. Вяртаюцца з выраю птушкі. Жаваранкі радуюць нас сваёй бясконцай песняй. У парках і садах званочкам разліваецца сініца. У канцы сакавіка збіраюцца на такавішчах цецерукі. У вавёрак і зайчых з'яўляецца прыплод. Прачынаюцца ад зімовай спячкі мядзведзі і барсукі. Рыбы пакідаюць зімавальныя ямы і плывуць на мелкаводдзе. Сонечнымі днямі адаграюцца мухі, павукі, матылі. Само паветра пахне вясною. (68 слоў)

Паведаміць пра напісанне слоў *з'яўляецца, мелкаводдзе*.

Дадатковыя заданні

- Вызначце склон назоўнікаў у першых трох сказах.
- Знайдзіце сказы з аднароднымі членамі, падкрэсліце аднародныя члены сказа.
- Вызначце лік дзеясловаў.

У спёку

Больш за месяц трымалася гарачыня. Дзядуля стаяў са шлангам пад самай вялікай яблыняй. Халодны струмень вады зіхацеў на сонцы. Раптам на галінцы ён заўважыў маленькую птушачку. Яна падстаўляла бакі пад вадзяныя пырскі. Крыльцы яе трапяталі. Ва ўсім адчувалася радасць ад купання. Але вось птушачка зляцела ўніз. Дзед радасна ўсміхнуўся госці. Задаволеная птушачка падалася ў суседні лес. (58 слоў)

Паводле П. Ткачова

Дадатковыя заданні

- У другім сказе абазначце канчаткі і асновы назоўнікаў, пазначце іх скланенне.
- У апошнім сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанні да дадanych членаў сказа.
- У сказе **Яна падстаўляла бакі пад вадзяныя пырскі** вызначце склон назоўнікаў.

Творчы дыктант

- Пры запісе пад дыктоўку пастаўце назоўнік *рабіна* ў патрэбную скланавую форму, укажыце склон назоўніка.

Рабіна

Побач з маім балконам расце (*рабіна*). Гэтую (*рабіна*) пасадзіў мой тата. Ён быў яшчэ хлопчыкам. Цяпер дрэва вышэй за трэці паверх.

Я люблю назіраць за (*рабіна*) вясной. У красавіку на дрэве з'яўляюцца пупышкі. Пазней на іх месцы можна ўбачыць лісце. Яно не падобна на лісце таполяў або бярозак. Яно нагадвае далонь. У маі на (*рабіна*) з'яўляюцца пушыстыя сукавецці. Яна стаіць такая прыгожая, урачыстая! Вакол (*рабіна*) радасна гудуць пчолы. (69 слоў)

Паводле Т. Мушынской

Паведаміць пра асобнае напісанне слоў не падобна.

- Пры запісе пад дыктоўку пастаўце назоўнікі ў патрэбную форму. Укажыце склон назоўнікаў. Абазначце канчаткі.

Бусел

Жывуць (*бусел*) бадай што ва ўсім (*свет*). Любяць яны найбольш лясістыя і балоцістыя (*месца*). Вось чаму іх заўсёды сустранеш у Беларусі. Бусел — птушка разумная і назіральная. Ён ахвотна селіцца ў (*вёска*). Буслы адрозніваюць сваіх (*гаспадар*) ад чужых. Яны не баяцца (*дзіця*) і (*пастух*). А палюнічага блізка не падпускаць. Бусел знішчае безліч шкодных (*насякомыя*), (*мышы*), (*вужакі*). У канцы (*ліпень*) буслы рыхтуюцца да адлёту ў вырай. (65 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Прыметнік

Папераджальны дыктант

Разумны рэмез

Цяжка адарваць позірк ад маленькай і прыгожай птушкі. Спінка ў рэмеза рыжая, галава і шыйка белыя. Ад вострай дзюбкі да вуха цягнуцца чорныя палоскі. На грудзях і баках можна заўважыць карычневыя стракацінкі.

Рэмез — разумная птушка. Знясе яна вясною першае яечка і абкладзе пухам. Так робіць з кожным яечкам. Навальніца бушуе. Вецер галіны долу гне. Гняздзечка гойдаецца. А кожнае яечка ў мяккай пасцельцы ляжыць. (65 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Патлумачыць значэнне слова *стракацінкі* (рознакаляровыя палоскі, плямы). Паведаміць пра пастаноўку коскі і працяжніка.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў тэксце прыметнікі адзіночнага ліку, вызначце іх род і склон.
- Абазначце канчаткі прыметнікаў.
- У другім абзацы вызначце час дзеясловаў.

Ласка

Прыгожае імя далі нашы прашчुरы гэтаму звярку. Ён сапраўды вельмі прыгожы. На спіне карычневае футра. Па баках і на живоціку — белае. Зімою ласка ўся становіцца белай. Гняздо звярок можа зрабіць пад падлогаю ў хаце. Ласка высцілае яго сенам, мышынымі шкуркамі, птушынымі пёркамі. Такое гняздзечка вельмі цёплае. Ласка знішчае мышэй і пацукоў. Людзі задаволены надзейным суседам. (56 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка ў чацвёртым сказе.

Дадатковыя заданні

- Вызначце тып тэксту.
- Вызначце склон прыметнікаў, выдзеліце канчаткі.
- Знайдзіце два словы, у якіх націск не супадае ў рускай і беларускай мовах (*імя, спіне*). Пастаўце ў іх націск.

Тлумачальны дыктант

Калінавыя ягады

Настала зіма. У лесе не было ніводнага зялёнага лісціка. Жанчына з маленькім хлопчыкам прыйшлі ў лес. Хлопчык убачыў каліну. На ёй было многа чырвоных ягад. Радасны хлопчык запляскаў у далоні. Ён асцярожна рваў чырвоныя калінавыя ягады. Хлопчык стараўся не паламаць кволяы галінкі. З ягад маме зрабляць лякарства. (49 слоў)

Паводле А. Васілевіч

Дадатковыя заданні

- Вызначце лік і склон прыметнікаў, выдзеліце канчаткі.
- Укажыце часціну мовы, якой з'яўляецца кожнае слова ў трэцім сказе.
- У чацвёртым сказе падкрэсліце галоўныя члены, пастаўце пытанне да даданага члена сказа.

Мінск

Мінск — адзін з самых старажытных гарадоў Беларусі. Яго пабудавалі вельмі даўно. На месцы цяперашняга горада быў звычайны рынак. Людзі прыежджалі з навакольных вёсак. Нашы продкі прыплывалі і на чаўнах. Яны куплялі і мянялі на рынку розныя тавары. Таму і месца гэтае ў старадаўні час называлася Менск. З часам рынак пачаў абрастаць драўлянымі будынкамі. На месцы рынку вырас цэлы горад. (60 слоў)

Паводле А. Якімовіча

Дадатковыя заданні

- Вызначце лік, род, склон прыметнікаў.
- Знайдзіце сказ з аднароднымі членамі, падкрэсліце аднародныя члены сказа.
- Разбярэце слова (з) *навакольных* па саставе.

Выбарачны дыктант

- Запішыце сказы, у якіх ёсць прыметнікі.

У сакавіку

Наступіў цёплы сакавік. Празрыстае паветра бадзёрыла пахучым водарам. Неба ўжо было высокае і чыстае. Зранку стаяў густы туман. Усё быццам белай ватай абкладзена. У паветры пахла леташняй травой і лісцем.

Шэры снег зусім раскіс, ператварыўся ў кашу. Яго заста-
валася ўсё менш і менш. На палянках і каля дарог з’явіліся
праталіны. Нарэшце прыляцелі шпакі.

Паводле Я. Галубовіча

Дадатковыя заданні

- Вызначце род, лік, склон прыметнікаў, абазначце канчаткі.
 - У другім сказе падкрэсліце галоўныя члены. Вусна пастаўце пытанні да дадanych членаў сказаў.
 - Разбярыце слова *пахучым* па саставе.
- Выберыце (на слых) прыметнікі, выпішыце іх, абазначце канчаткі.

Адкрываю,	як агеньчык
як свет,	добрых тваіх вачэй,
нанова	светлае —
беларускае	як маланка,
роднае слова,	гнеўнае —
пералівістае —	як пярун,
як каменьчык,	ціхае —
вясёлкавае —	як калыханка,
як ручэй,	вечнае —
цёплае —	як Беларусь!

А. Канпелька

Творчы дыктант

- Змяніце форму прыметнікаў па сэнсе. Укажыце лік, род і склон прыметнікаў.

Брусніцы

У *(жнівеньскі)* лесе мы збіраем брусніцы. У нашых мяс-
цінах гэта *(рэдка)* ягада. Таму мы загадзя прыкмячаем *(брус-
нічны)* мясцінкі. Растуць брусніцы звычайна на *(сонечны)*
ускрайках бароў. Гэта ягады *(чырвоны)* колеру з *(бялуткі)*
бачкамі. Вісяць яны паміж *(цвёрды зялёны)* лісцікаў. Іх гронкі
апускаюцца да зямлі.

Пасля кожнага паходу маці варыць *(бруснічны)* варэнне.
Мы ласуемся пенкамі, завязваем слоікі, у сервант ставім. Так
слоік за слоікам хаваецца ў серванце лета. *(67 слоў)*

Паводле М. Янчанкі

Паведаміць пра напісанне слова *сервант*.

- Дапоўніце тэкст прыметнікамі.

У грыбы

Раніцай мы пайшлі ў (які?) лес у грыбы. Многа вырасла іх тут пасля (якога?) дажджу. Ходзім па (якім?) лесе, глядзім уважліва. Навокал ружавеюць (якія?) сыраежкі. У (якім?) бярэзніку тоўпяцца (якія?) падбярэзавікі. У (якім?) ельніку прытаіліся грузды. Нарэшце я заўважыў (якія?) і (якія?) баравікі. Схаваліся яны ў (якой?) траве. Набралі мы грыбоў (якія?) кошыкі і пайшлі дадому. (58 слоў)

Паведаміць пра злітнае напісанне слова *дадому*.

Займеннік

Папэраджальны дыктант

Дзядоўнік

У двары расце куст дзядоўніку. Яго яшчэ называюць лопахам. Летам дзядоўнік зялёны і цвіце малінавымі кветкамі. Увосень дзядоўнік робіцца шэрым. І куды дзяюцца яго сіла і адвага! На ім выраслі і паспелі калючыя шарыкі. Цяпер дзядоўнік ужо сам просіць за яго чапляцца.

Ранняя зімой куст дзядоўніку нібыта расцвіў яркімі кветкамі. Толькі тыя кветкі былі жывыя. Яны пырхалі і шчабяталі. Гэта шчыглы і снегіры абляпілі куст. Птушкі карміліся семечкамі дзядоўніку. (70 слоў)

Паводле В. Хомчанкі

Дадатковыя заданні

- Вызначце асобу, лік і склон асабовых займеннікаў.
- У апошнім сказе падкрэсліце дзейнік і выказнік, пастаўце пытанні да даданых членаў сказа.
- Разбярыце слова *малінавымі* па саставе.

Тлумачальны дыктант

Вясёлая хмарка

Алеся вельмі любіла кветкі. У яе нават быў свой садок. У ім расло многа розных кветак. А яшчэ Алеся любіла глядзець на неба. Па ім часта бегалі хмаркі. Яны даганялі адна адну.

Вось такую вясёлую хмарку запрыкмеціла дзяўчынка. Яна заўсёды была падобная на кветку. Хмарка таксама любіла кветкі. Кожны дзень яна праплівала над садком. А вечарам палівала яго цёплым дожджыкам. Так Алеся і хмарка пасябравалі. (67 слоў)

Паводле А. Козела

Дадатковыя заданні

- Вызначце асобу, лік і склон асабовых займеннікаў.
- Разбярыце словы *хмарка*, *садком* па саставе.
- Знайдзіце сказ з аднароднымі членамі, падкрэсліце аднародныя члены сказа.

Выбарачны дыктант

- Адгадайце загадкі, запішыце адгадкі. Выберыце (на слых) асабовыя займеннікі. Выпішыце іх, вызначце асобу.

Калі на небе сонца ззяе,
я ў даганялкі з ім гуляю.
Мы бегаем — аж пыл сцяной:
то я за ім, то ён за мной.
Ды не дагнаў ні разу, не —
ні я яго, ні ён мяне. (*Цень*)

Каб не я,
каб не я,
каб не спінка мая,
як бы ты цераз паток
пераехаў на той бок? (*Мост*)

З вераб'інае яечка
ён велічынёю,
а живе ў ім дуб вялізны
да хмар вышынёю. (*Жолуд*)

Гультаю кажа так:
— Мне гультай не дружбак.
Хай мяне не чакае,
рот не разяўляе. (*Лыжка*)

І. Муравейка

Свабодны дыктант

- Пасля запісу тэксту вызначце род, лік, склон асабовых займеннікаў.

Крумкач на паляванні

Крумкач апусціўся на бярозу. Ён пасядзеў некалькі хвілін, потым спусціўся да зямлі. Злавіў мыш і паляцеў да густага ельніку. Праз нейкі прамежак часу крумкач вярнуўся. Ён сеў на бярозу і прыгледзеўся да зямлі. Вылезла мышка з норкі, трапіла ў кіпцюры крумкача. Так крумкач паляваў на мышэй. Ён насіў іх да гнязда і карміў сваю сяброўку. Яна ў гэты час сядзела на яечках.

Паводле Я. Галубовіча

Творчы дыктант

- Пры запісе пад дыктоўку замяніце словы *дзед*, *маці*, *Міхаська* асабовымі займеннікамі там, дзе неабходна. Вызначце склон асабовых займеннікаў.

Яблык

Дзед быў на рынку і купіў сабе яблык. Пакруціў *дзед* яблык. Хацеў з'есці, але перадумаў.

Дома дзед аддаў яблык унучцы Ніне. З работы прыйшла стомленая маці. Ніна аддала яблык *маці*. Маці падзякавала Ніне. З дзіцячага садка вярнуўся маленькі Міхаська. Маці вырашыла пачаставаць *Міхаську* яблыкам. Міхаська нават ножкамі затупаў ад радасці. Такі прыгожы яблык *Міхаську* далі!

Міхаська паглядзеў на ўсіх. *Міхаська* дастаў ножык, раздзяліў яблык на чатыры часткі. (68 слоў)

Паводле В. Хомчанкі

- Пры запісе пад дыктоўку замяніце словы *чаромха* асабовымі займеннікамі ў патрэбнай склонавай форме. Вызначце склон асабовых займеннікаў.

Чаромха

Чаромха цвіце вельмі прыгожа. Кветкі чаромхі белыя і пышныя. У час цвіцення здаецца, што чаромха абсыпана снегам. Прыемна пастаяць і палюбавацца прыгажосцю чаромхі.

У вазе чаромха доўга не стаіць. Чаромха хутка абсыпаецца.
Не ламайце галінкі чаромхі! Любуйцеся чаромхай у прыродзе.
(41 слова)

Паводле Х. Гурыновіча

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў трэцім сказе.

Дзеяслоў

Пісьмо па памяці

Поле поле

Пакуль не спякотнае
сонца над полем,

мы дружна капусту
з сяброўкамі полем.

М. Пазнякоў

Дадатковыя заданні

- Вызначце час, лік, асобу і спражэнне дзеяслова.
- Абазначце канчаткі назоўнікаў.
- Назавіце слова, у якім літар больш, чым гукаў.

Папераджальны дыктант

Наша лавачка

Мы з Талікам паставілі лавачку. Як толькі зрабілі, паселі і сядзім. Выходзіць з дому наш сусед дзед Андрэй. Ён глянуў на лавачку і здзівіўся. Нічога не было. А цяпер лавачка стаіць. Мы пасунуліся. Цяпер сядзім утрох. Дзед хваліць лавачку і нас.

Хутка выходзяць яшчэ адзін дзед і бабуля. Мы саступаем месца ім. Мы стаім. Два дзядулі і бабуля сядзяць на нашай лавачцы. Няхай сядзяць. Мы яшчэ паспеем насядзецца.
(70 слоў)

Паводле В. Хомчанкі

Паведаміць пра злітнае напісанне слова ўтрох.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў тэксце дзеясловы цяперашняга часу, вызначце іх лік, асобу і спражэнне, абазначце канчаткі.
- У словах *зрабілі, выходзіць, здзівіўся, насядзецца* абазначце прыстаўкі.
- Знайдзіце ў тэксце займеннікі, вызначце іх асобу і лік.

Раніца ў вёсцы

Да чаго прыгожая гэта вясновая раніца! У паветры яшчэ сыра. На лісці вішняку вісяць буйныя кроплі начных туманаў. На стрэхах ляжыць вільгаць. За сямом густа зелянее поле. Загоны перасякаюцца шырокімі звільнамі дарог.

Усходзіць сонца. Яно баязліва паказваецца на небасхіле. Першыя промні яго кладуцца цягучым золатам. Сонца падымаецца над лесам. Яно слізгае па дрэвах і западае ў прагаліны. Лес пачынае дыміцца густымі пахамі. (65 слоў)

Паводле Я. Скрыгана

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў тэксце дзеясловы цяперашняга часу, вызначце іх лік, асобу і спражэнне, абазначце канчаткі.
- Разбярыце слова *вясновая* па саставе.
- Вызначце тып тэксту.

Тлумачальны дыктант

Памочніца

Настачка дапамагае маці. Яна мые падлогу. Цяжка ўпраўляцца з вялікай анучай. Не слухае ануча Настачку, не хоча ваду выпускаць. Выкручвае яе Настачка з усіх сіл. А вада ўсё цячэ і цячэ. Як мама так спрытна ладзіць з ёю? Але і Настачка не адступае. Яна адолее анучу.

Справа ідзе на лад. Ад анучы баляць рукі. Але Настачку гэта не турбуе. Яна радуецца, што памыла падлогу. (65 слоў)

Паводле Я. Бяганскай

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў апошнім сказе.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў тэксце дзеясловы І спражэння, вызначце іх асобу і лік, абазначце канчаткі.
- Вызначце колькасць гукаў і літар у слове *выпускаць*.
- У першым і другім сказах падкрэсліце граматычную аснову. Пастаўце пытанні да дадanych членаў сказа.

Летнія месяцы

Чэрвень — першы летні месяц. У чэрвені каласуюць жыта і азімая пшаніца. Пачынаюць чырванець суніцы. Пахне мёдам канюшына.

Ліпень — самы гарачы месяц лета. Цвітуць ліпы. Пад павеамі лёгкага ветрыку пераліваюцца жыта, пшаніца, ячмень.

Жнівень — апошні месяц лета. На палях ідзе жніво. Вяскоўцы ўбіраюць багаты ўраджай. У садах спеюць яблыкі, грушы, слівы. У прыродзе адчуваецца набліжэнне восені.
(57 слоў)

Паводле В. Вольскага

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце ў другім і трэцім абзацах тэксту дзеясловы, абазначце іх канчаткі, вызначце спражэнне.
- Знайдзіце сказы з аднароднымі членамі, падкрэсліце аднародныя члены сказа, якімі часцінамі мовы з’яўляюцца гэтыя словы.
- У назвах месяцаў падлічыце колькасць гукаў і літар.

У навальніцу

Пасля паўдня ціхенька пачалі шалясцець таполі. Зава-рушылі галінкамі вербы. Закруціўся пясок на дарозе. Па-цямнела неба, загрымеў гром. Пачаўся лівень. Перуны білі недзе блізка. Дзеці з піскам і крыкам разбегліся. Надзя і Юзік прытуліліся да высокай раскідзістай таполі. Цётка Ган-на хуценька падбегла да іх. Яна адвяла спалоханых дзяцей у сенцы. У навальніцу хавацца пад дрэвамі нельга. Перуны найчасцей б’юць у іх. А дзеці гэтага не ведалі. (67 слоў)

Паводле Г. Кашуцкай

Патлумачыць значэнне слова *сенцы*. Паведаміць пра пастаноўку коскі.

Дадатковыя заданні

- Вызначце час і лік дзеясловаў. Назавіце дзеясловы, у якіх час і лік вызначыць немагчыма.
- Знайдзіце роднасныя словы да слоў *дзеці, пясок, падбегла*.
- Назавіце члены сказа, якімі з’яўляюцца словы — імёны дзяцей.

Размеркавальны дыктант

- Запішыце дзеясловы I і II спражэння паасобку ў два слупкі.

Прыбіраць, здабываць, выпраўляць, піліць, сачыць, кро-чыць, адказваць, звінець, сябраваць, збіраць, працаваць, зе-лянець, віншаваць, зіхацець.

Творчы дыктант

- Запішыце пачатак і працяг тэксту (3–4 сказы), у якіх будуць апісвацца змены ў прыродзе вясной. Укажыце лік і час дзеясловаў.

Вясной

Прыгажуня вярба прыбралася як на свята. На вярбе з’явіліся пухнатыя коцікі з жоўтымі пылінкамі. Яны нагадваюць вялікіх чмялёў. Палопаліся пупышкі ў таполяў, каштанаў, чаромхі. Ёх кроны нагадваюць лёгкія зялёныя аблачынкі. А вось...

Паводле Т. Мушынскай

- Запішыце працяг тэксту, як давялося пакаштаваць свежыя суніцы. Вызначце час дзеясловаў.

Суніцы

Як хутка растуць у роце салодкія суніцы! Не ведаю смачнейшага ласунку я на свеце.

З ягаднай сям’і суніцы паспяваюць першыя. Яны высыпаюць у канцы чэрвеня. Бяруць суніцы, калі сплыве туман і прападзе раса. Інакш яны памнуцца ў кошыку.

Суніцы сушаць, з іх ціснуць сок, вараць варэнне. Адна лыжачка сунічнага варэння зімою нагадае лета. Але самыя смачныя і карысныя суніцы свежыя... (59 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў трэцім сказе другога абзаца.

Неазначальная форма дзеяслова

Пісьмо па памяці

Зіма

Эх ты, зіманька-зіма!
Непагодная была:

ні праехаць, ні прайсці,
ні коніка правесці!

Я. Колас

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце дзеясловы ў неазначальнай форме. Абазначце ў іх суфікс.
- Вызначце лік, род прыметніка.
- Разбярыце словы *зіманька*, *коніка* па саставе.

Каб здароўе захаваць,
сілу духу ўмацаваць,
знае кожная сям'я,
што патрэбны рэжым дня.

А. Бараноўскі

Дадатковыя заданні

- Падкрэсліце дзеясловы ў неазначальнай форме. Абазначце ў іх суфікс.
- Слова *здароўе* падзяліце рыскамі (|) для пераносу.
- Вызначце колькасць гукаў і літар у слове *захаваць*.

Папераджальны дыктант

У космасе

У космасе ўсё траціць вагу. Падняць рукі вельмі лёгка. Хадзіць і бегаць немагчыма. Спаць можна толькі ў спальным мяшкі. Яго трэба прывязваць да борта карабля. А самога сябе трэба прывязваць да мяшка. Есці і піць у космасе складана. Боршч або суп знаходзіцца ў алюмініевых тубах. Яны падобныя да цюбікаў зубной пасты. Трэба адвінціць каўпачок, пракалоць дзірку. Пасля націскаць на тубу і смактаць. Жыць і працаваць у космасе складана. (70 слоў)

Паводле П. Клімука

Паведаміць пра напісанне слоў *немагчыма, алюмініевых*.

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце дзеясловы ў неазначальнай форме, абазначце ў іх суфікс.
- Разбярыце словы *зубной, дзірку* па саставе.
- У першым сказе падкрэсліце слова, у якім літар больш, чым гукаў.

Тлумачальны дыктант

Васількова дарога

За вёскай праходзіць палявая дарога. Па ёй прабягаюць шпаркія машыны і матацыклы. Васілёк любіць назіраць за імі. Па дарозе прывозіць у вёску пошту цётка Зіна. Васілёк чакае яе кожны дзень. Тата паехаў вучыцца ў далёкі горад. Хутка ён павінен прыслаць пісьмо. Але што гэта? На ўсю шырыню дарогі распаўзлася вялікая лужына. Хлопчыкі пайшлі збіраць каменне. Праз гадзіну ад гразкай лагчынкі следу не засталася. (65 слоў)

Паводле М. Пазнякова

Дадатковыя заданні

- Знайдзіце і падкрэсліце дзеясловы ў неазначальнай форме. Абазначце суфікс дзеясловаў у неазначальнай форме.
- У першым сказе ўкажыце часціну мовы, якой з’яўляецца кожнае слова.
- У словах *праходзіць, прабягаюць, прывозіць, паехаў, распаўзлася, збіраць* абазначце прыстаўкі.

Выбарачны дыктант

- Вызначце (на слых) у прыказках дзеясловы ў неазначальнай форме. Выпішыце іх. Назавіце пытанні, на якія яны адказваюць.

Добра таго вучыць, хто хоча ўсё ведаць.
Сказаць лёгка, ды зрабіць цяжка.
Хочаш многа знаць, трэба мала спаць.
Хто хоча шчасліва жыць, той працу павінен любіць.
Адным пальцам і гузік цяжка зашпіліць.

Творчы дыктант

- Запішыце пачатак і працяг тэксту, ужываючы дзеясловы ў неазначальнай форме.

3 поўным кошыкам!

Вось мы і вярнуліся дахаты. Ногі гудуць ад стомы. А кошык у руцэ не падняць. Збылася мудрая прыкмета. Пад самую дужку набралі грыбоў.

А колькі іх засталася ў лесе! Немагчыма падлічыць!

Паводле У. Ягоўдзіка

Паведаміць пра злітнае напісанне слова *немагчыма*.

- Запішыце тэкст. Знайдзіце дзеясловы ў неазначальнай форме, пастаўце пытанні да іх. Вусна раскажыце, як барсукі прачынаюцца вясной.

Барсукі

Восенню барсукі наведваюцца ў агароды. Там яны любяць пажывіцца морквай і буракамі. У верасні барсукі пачынаюць рыхтавацца да халоднай зімы. Яны прыводзяць у парадак нару. Спачатку выкідваюць з яе рознае смецце. Потым высцілаюць сваё логава лісцем і сухой травой. Яны робяць багатыя харчовыя запасы. Позняй восенню любяць пасмакаваць іх. У сярэдзіне лістапада лянiвiя барсукі засынаюць у логовах. (58 слоў)

Паводле В. Вольскага

КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКТАНТЫ (IV КЛАС)

Для ўстаноў адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання (I паўгоддзе, 55–65 слоў*)

Крумкач і падбярэзавікі

Я адправіўся ў грыбы. Балацінка была ўсыпана падбярэзавікамі. Але што гэта такое? Чыстыя падбярэзавікі ляжаць. Які гэта грыбнік адмовіўся ад грыбоў? Я падабраў падбярэзавікі, зрэзаў яшчэ чатыры. Зноў два падбярэзавікі ляжаць. Я падбіраю падбярэзавікі і бачу за кустамі птушку. Гэта крумкач. Ён абыходзіў грыбы і збіваў іх дзюбай. Чыстыя адкідаў. З астатніх падбярэзавікаў даставаў чарвякоў.

Так крумкач дапамагаў мне грыбы збіраць. (64 словы)

Паводле Я. Галубовіча

Восенню

Стаіць позняя восень. З таполяў і клёнаў апала апошняе лісце. Няўтульна маленькаму верабейку на голай таполі. Скача ён з галінкі на галінку. Не хапае яму вясёлага шалаху лісця. Цёплага сонейка не хапае верабейку. Халодны вецер з усіх бакоў пранізвае. Паскакаў маленькі верабейка і паляцеў сяброў шукаць.

Прайшоў час. На голае дрэва прыляцела дружная чародка вераб'ёў. Здаецца, на галінках лісце з'явілася. Адразу вясёлае лета ўспамінаецца. (65 слоў)

Паводле М. Янчанкі

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў перадапошнім сказе.

Выпаў снег

Аднойчы раніцай я прахапіўся і прысеў на ложку. Няўжо праспаў? У хаце было зусім светла. Але гадзіннік мяне супакоіў. Я прынік да шыбы і ўсё зразумеў.

На двары змрочныя будынкі, сад, платы стаялі заснежаныя. У хату ад іх лілося мяккае святло. Зямля, стрэхі, агарод накрыліся белым покрывам. Лёгкія пушынкі ляталі, кружыліся ў паветры. Я вельмі люблю гэту часіну. (60 слоў)

Паводле І. Грамовіча

* Колькасць слоў у кантрольных дыктантах неабходна ўдакладняць па нарматыўных дакументах апошняй рэдакцыі.

Серабранка

Над рачулкай Серабранкай навісла бяда. Гадоў колькі назад яна лічылася добрай ракою. Струмені вады круцілі млын. Сяляне малолі тут збожжа. Зараз Серабранка зарасла і абмялела.

Толік і яго сябры вырашылі падлячыць яе. Спачатку абсеклі лазняк. Каля крынічкі дзеці зрабілі месца для адпачынку. Рыдлёўкамі і сякерамі хлопчыкі разбурылі запруды. Вольна ўздыхнула вадзіца. Серабранка ўдзячна зашаптала хвалямі. Колькі яшчэ рэчак чакаюць нашай дапамогі! (62 словы)

Паводле М. Янчанкі

Павучок-падарожнік

У сонечныя дні праплыве ў небе серабрыстае павуцінне. Як яно з'явілася? Цяжка ўбачыць самога гаспадара павуцінкі. Маленькі, спрытны павучок выпускае з сябе павуцінку. Потым чапляе яе за травінку. Трымаецца за травінку і сам. Павуцінка трапеча на ветры. Сілы няма болей трымацца. Ляціць маленькі падарожнік. Зацэпіцца павуцінка за дрэва. Тады павучок хаваецца пад кару на ствале. Ніхто яго не ўбачыць, пакуль не праміне зіма. (65 слоў)

Паводле А. Жука

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў апошнім сказе.

Ёлачныя цацкі

Як упрыгожвалі навагоднія ёлачкі нашы далёкія продкі? Раней замест шароў на ёлачку вешалі розныя прысмакі. Гэта маглі быць яблыкі, фігуркі з цеста, арэхі. Ёх можна было здымаць з пушыстых галінак і есці. Пазней ёлачкі прыбіралі папярэвымі кветкамі, шышкамі, яечнымі шкарлупінамі. Навагодняя ёлачная цацка заўсёды нагадвала пра свята. Упрыгожаная ёлачка надавала добры настрой кожнаму чалавеку. (56 слоў)

Паводле А. Бараноўскага

Першы снег

Моцна скаваў мароз голуую зямлю. Халодная ледзяная кара пакрыла рэкі і азёры. Цвёрдую пасцель падрыхтаваў мароз для мяккага белага снегу. Вось ціха закружыў у паветры белы лёгкі пушок. Усё часцей залёталі гэтыя халодныя зімовыя матылькі. Хутка бялее зямля.

Весела выскачылі на вуліцу з хат дзеці. Рады яны першаму снегу. Бегаюць, крычаць, у снежкі гуляюць. Для іх цяпер раздолле. (60 слоў)

Я. Колас

Дзічка

Дзічка расла недалёка ад вёскі на ўзлессі. Летам яблыкі на дзічцы былі буйныя, чырвоныя. Віселі на галінках як ёлачныя шары.

Прыйшоў я пад дзічку зімою. Пад яблынькай было шмат слядоў. Гэта ноччу адведаць дзічку на палянку прыбегалі зайцы. Нечага тапталіся, шукалі панурыя дзікі. Скакалі рыжыя вавёркі. А лось нават ніжнюю галінку адшчыкнуў. Так ён пераканаўся, што дрэўца не замерзла. (60 слоў)

Паводле Р. Ігнаценкі

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў апошнім сказе.

У снежні

Снежаньскія дні самыя кароткія. Навокал бялюткімі хвалямі зіхаціць снег. На свежай парошы засталіся птушыныя сляды. Пад снежнымі камякамі паніклі лапы хвоек і ялін. А што пад белым покрывам? Ты ўбачыш лісцікі чарнічніку і хвошч. У бяскорміцу імі ратуюцца капытныя жывёлы. У сцюдзёныя дні цяжка даводзіцца сінічкам, папаўзням, сойкам. Звяроў і птушак чакаюць суровыя выпрабаванні. (56 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

Птушкі зімой

Прыйшла зіма. Нерухома застылі яліны і хвойкі. На вершаліне сасны завіхаецца дзяцел. Яму трэба добра падсілкавацца. Не хоча ён замерзнуць ноччу. Побач снуюць сінічкі, папаўзні і паўзункі. Каля дзятлавай кузні ім лягчэй пажывіцца. А вось крыжадзюбы не баяцца сцюжы, бяскорміцы. Кручкватымі дзюбамі яны лушчаць з шышак зярняткі. Зімой крыжадзюбы робяць сабе гнёзды, гадуюць птушанят. (56 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКТАНТЫ З ГРАМАТЫЧНЫМ ЗАДАННЕМ (IV КЛАС)

Для ўстаноў адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання (II паўгоддзе, 65–75 слоў*)

Вожык

У сакавіку на беразе возера я ўбачыў вожыка. Ён ляжаў клубочкам на голай абледзянелай зямлі. Я асцярожна падняў вожыка з зямлі, прынёс дадому.

Спачатку вожык вёў сябе асцярожна, палахліва. Ад любога шолыху звярок скручваўся ў клубочак. Праўда, ён з ахвотаю піў малако са сподачка. Не адказваўся ад долек антонаўкі.

Стала мацней прыграваць сонейка. На бярозках з'явілася лісце. Мой вожык засумаваў. Я выпусціў яго на волю. (66 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў трэцім сказе другога абзаца, злітнае напісанне слова *дадому*.

Граматычнае заданне

1. Разбярыце слова па саставе:

I варыянт — **бярозкі**;

II варыянт — **сподачак**.

2. Падкрэсліце аднародныя члены:

I варыянт — у сказе **Я асцярожна падняў вожыка з зямлі, прынёс дадому**.

II варыянт — у сказе **Спачатку вожык вёў сябе асцярожна, палахліва**.

3. Знайдзіце дзеясловы, вызначце іх час, лік і род:

I варыянт — у сказе **Мой вожык засумаваў**.

II варыянт — у сказе **Я выпусціў яго на волю**.

Незвычайнае спатканне

Мне давалося ўбачыць на невялікай адлегласці жывога аленя. Я сядзеў пад высокім грабам. Вакол панавала цішыня. Раптам хруснула галлё. На фоне зялёнага лісця мільганула нешта бурага колеру. Алень нібы вырас на лугавінцы. Дужае, стройнае цела на тонкіх нагах нібы скамянела. Гордая галава была ўпрыгожана рагамі. Вушы насцярожаныя.

* Колькасць слоў у кантрольных дыктантах неабходна ўдакладняць па нарматыўных дакументах апошняй рэдакцыі.

Я не вытрымаў і паварушыўся. Лёгкім рухам алень пераскочыў
цераз ствол паваленага дрэва. Ён знік у зялёным гушчары. (67 слоў)

Паводле В. Вольскага

Граматычнае заданне

1. Разбярэце слова па саставе:

І варыянт — **зялёнага**;

ІІ варыянт — **бурага**.

2. Вызначце род, лік, склон назоўнікаў:

І варыянт — у сказе **Алень нібы вырас на лугавінцы**.

ІІ варыянт — у сказе **Дужае, стройнае цела на тонкіх нагах
нібы скамянела**.

3. Падкрэсліце дзейнік і выказнік:

І варыянт — у сказе **Я сядзеў пад высокім грабам**.

ІІ варыянт — у сказе **Ён знік у зялёным гушчары**.

Смелы лебедзь

На беразе вадаёма стаіць з вудаю маленькі хлопчык. Каля
яго ног сядзіць вялікі сабака. На сярэдзіну вадаёма выплы-
ваюць два лебедзі. За бацькамі перабіраюць лапкамі вадуг іх
дзеткі. Кругом цішыня і спакой.

Раптам сабака з брэхам кідаецца ў вадуг. Ён усё бліжэй
падплывае да птушак. Лебедзь узнімаецца і б'е сабаку кры-
лом. Сабака хаваецца пад вадой. Потым ён зноў паказваецца
на паверхні. Цяпер сабака спяшаецца да берага. (67 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Граматычнае заданне

1. Разбярэце слова па саставе:

І варыянт — **дзеткі**;

ІІ варыянт — **лапкамі**.

2. Вызначце род, лік, склон назоўнікаў:

І варыянт — у сказе **Раптам сабака з брэхам кідаецца ў вадуг**.

ІІ варыянт — у сказе **Лебедзь узнімаецца і б'е сабаку крылом**.

3. Падкрэсліце дзейнік і выказнік:

І варыянт — у сказе **Цяпер сабака спяшаецца да берага**.

ІІ варыянт — у сказе **Каля яго ног сядзіць вялікі сабака**.

Першы палёт

У шпакоўні на рабіне сядзеў малады шпачок. Яму вельмі
хацелася ўзмахнуць крыльцамі і паляцець. Але ён яшчэ не
навучыўся лятаць.

На галінку з чарвяком у дзюбе прыляцела шпачыха. Шпа-
чок разявіў роцік. Але шпачыха пачала адлятаць ад шпакоўні.

Галодны шпачок высунуўся з акенца і паляцеў уніз. Ён адчайна замахаў крыльцамі і мякка прысямліўся. Шпачыха паклала ў рот сыну жаданы пачастунак. Такім спосабам шпачыха выбавіла са шпакоўні чатырох птушанят. (69 слоў)

Паводле Я. Галубовіча

Граматычнае заданне

1. Разбярыце слова па саставе:
І варыянт — (ад) шпакоўні;
ІІ варыянт — (на) галінку.
2. Вывзначце склон назоўнікаў:
І варыянт — у сказе Але шпачыха пачала адлятаць ад шпакоўні.
ІІ варыянт — у сказе Галодны шпачок высунуўся з акенца і паляцеў уніз.
3. Падкрэсліце дзейнік і выказнік:
І варыянт — у сказе На галінку з чарвяком у дзьобе прыляцела шпачыха.
ІІ варыянт — у сказе У шпакоўні на рабіне сядзеў малады шпачок.

Крылатыя вартаўнікі

Развіднела. Ціха на вуліцы і ў хаце. Ты спіш. Тым часам на маладыя лісточкі паўзуць чарвячкі, вусені. Налятаюць мошкі і жучкі. Не хвалюйся! Птушкі вартуюць ад шкоднікаў кожную сцяблінку, кожны лісток. Над дрэвамі кружацца ластаўкі, шпакі, стрыжы і дразды. У пачатку лета ў іх асабліва многа работы. У гнёздах сядзяць птушаняткі і просяць есці. Бацькі ляцяць па спажыву для сваіх дзяцей. Так працуюць крылатыя вартаўнікі. (67 слоў)

Паводле М. Марчанкі

Граматычнае заданне

1. Разбярыце слова па саставе:
І варыянт — лісточкі;
ІІ варыянт — сцяблінку.
2. Вывзначце лік і склон прыметнікаў:
І варыянт — у сказе Тым часам на маладыя лісточкі паўзуць чарвячкі, вусені.
ІІ варыянт — у сказе Так працуюць крылатыя вартаўнікі.
3. Падкрэсліце аднародныя члены:
І варыянт — у сказе Птушкі вартуюць ад шкоднікаў кожную сцяблінку, кожны лісток.
ІІ варыянт — у сказе Над дрэвамі кружацца ластаўкі, шпакі, стрыжы і дразды.

Лясны волат

Моцна трашчыць сухое галлё. З шумам прадзіраецца з гушчару нешта вялікае, дужае. Хістаюцца маладыя бярозкі. Пад напорам цела нікне да зямлі густы падлесак. Гэта зубр. Вось ён выходзіць на лясную паляну.

Я са здзіўленнем, хваляваннем углядваюся ў ляснога волата. Ён аброс густой кучаравай шэрсцю каштанавага колеру. Вялікая галава і грудзі зубра здзіўляюць сваёй веліччу.

У лясным паветры чуецца роўнае, глыбокае дыханне жывёлы. Зубр спыняецца ў задуменні, а потым рушыць далей. (72 словы)

Паводле В. Вольскага

Граматычнае заданне

1. Вызначце лік і род назоўнікаў:

І варыянт — у сказе **У лясным паветры чуецца роўнае, глыбокае дыханне жывёлы.**

ІІ варыянт — у сказе **Я са здзіўленнем, хваляваннем углядваюся ў ляснога волата.**

2. Падкрэсліце аднародныя члены:

І варыянт — у сказе **Зубр спыняецца ў задуменні, а потым рушыць далей.**

ІІ варыянт — у сказе **Вялікая галава і грудзі зубра здзіўляюць сваёй веліччу.**

3. Надпішыце над словамі часціну мовы, да якой яны адносяцца:

І варыянт — у сказе **Ён аброс густой кучаравай шэрсцю каштанавага колеру.**

ІІ варыянт — у сказе **У лясным паветры чуецца роўнае, глыбокае дыханне жывёлы.**

Смачная вада

Наш калодзеж стаіць пры самай вуліцы. Вада ў ім заўсёды светлая, чысценькая. Калодзеж капалі я і мой тата. Нам дапамагалі суседзі.

Цяпер каля хаты спыняюцца падарожныя і праезджыя. У гарачы дзень людзі наліваюць ваду ў біклажкі. Кожны хоча прагнаць смагу ў полі. Няма адбою і ад малых.

Чаму вада такая смачная? Мне растлумачыў тата. Вадзе не даюць застоивацца. Чым больш яе п'юць, тым яна смачнейшая. (67 слоў)

Паводле В. Віткі

Патлумачыць значэнне слова *біклажка* (невялікая драўляная ці металічная плоская пасудзіна для вады).

Паведаміць пра пастаноўку коскі ў апошнім сказе.

Граматычнае заданне

1. Разбярыце словы па саставе:
I варыянт — смачная;
II варыянт — чысценькая.
2. Вызначце лік і склон названых часцін мовы:
I варыянт — прыметніка ў сказе **У гарачы дзень людзі наліваюць ваду ў біклажкі.**
II варыянт — назоўніка ў сказе **Вадзе не даюць застоювацца.**
3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа:
I варыянт — **Наш калодзеж стаіць пры самай вуліцы.**
II варыянт — **У гарачы дзень людзі наліваюць ваду ў біклажкі.**

Летні луг

Наступіў яшчэ адзін летні дзень. Праз некалькі гадзін луг ператвараецца ў царства кветак. Колькі тут сабралася прыгожых красак! Побач з усмешлівымі белымі рамонкамі растуць блакітныя званочкі. Усюды раскашуе дзікая канюшына. У траве абавязкова заўважыце снежныя гронкі крываўніку. Пільней прыглядайцеся і ўбачыце жоўтыя вочкі малачаю. Побач блішчаць агеньчыкі смолак і лугавой герані. Вакол кветак зумкаюць пчолы. Вось падляцелі і бумкаюць чмялі. Моўчкі пырхаюць матылі. (65 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

Граматычнае заданне

1. Разбярыце слова па саставе:
I варыянт — снежныя;
II варыянт — блакітныя.
2. Знайдзіце ў сказе дзеяслоў, вызначце яго час і лік:
I варыянт — **Вакол кветак зумкаюць пчолы.**
II варыянт — **Усюды раскашуе дзікая канюшына.**
3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа:
I варыянт — **Побач з усмешлівымі белымі рамонкамі растуць блакітныя званочкі.**
II варыянт — **Праз некалькі гадзін луг ператвараецца ў царства кветак.**

Барсук

Схованка барсука звычайна знаходзіцца каля рэчкі ці балота. Днём барсук не вылазіць са сваёй схованкі. Звярок здабывае сабе корм вечарам і ноччу. Ён ловіць мышэй і жаб, збірае чарвякоў, насякомых. Ласуецца барсук дзікімі яблы-

камі і грушамі, карэннем раслін. На світанні звярок спяшаецца ў сваю нару. Там яго чакаюць галодныя барсучаняты. Барсукі — вельмі клапатлівыя бацькі. Яныносяць малым ежу. Аднажна бароняць іх ад лясных разбойнікаў. (65 слоў)

Паводле У. Ягоўдзіка

Паведаміць пра пастаноўку працяжніка.

Граматычнае заданне

1. Разбярыце слова па саставе:

І варыянт — лясных;

ІІ варыянт — звярок.

2. Вызначце лік, род і склон назоўніка:

І варыянт — каля рэчкі;

ІІ варыянт — на світанні.

3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа:

І варыянт — **Звярок здабывае сабе корм вечарам і ноччу.**

ІІ варыянт — **На світанні звярок спяшаецца ў сваю нару.**

Чый домік?

Міша з Толікам былі на экскурсіі ў лесе. У траве пад дрэўцам хлопчыкі заўважылі круглае гняздзечка. Чый гэта домік?

Раптам пад дрэўцам зашамацела сухое лісце. Хлопчыкі прыціхлі. Хутка паказалася рыжая мышка. Яна паднялася па высокай траве, знікла ў гняздзе. Праз хвіліну мышка заўважыла хлопчыкаў. Яна спалохана выскочыла з гнязда і схавалася ў траве. Няўжо гэта мышынае гняздо?

Хлопчыкі прыгнулі сухую траву. У гняздзе яны ўбачылі маленькіх мышанят. (69 слоў)

Паводле Р. Ігнаценкі

Паведаміць пра напісанне слова *экскурсія*.

Граматычнае заданне

1. Падбярыце з тэксту антонімы да прапанаваных слоў:

І варыянт — мокрае — ..., спусцілася — ... ;

ІІ варыянт — вялікіх — ..., заскочыла —

2. Знайдзіце ў сказе дзеяслоў, вызначце яго час, лік і род:

І варыянт — **Раптам пад дрэўцам зашамацела сухое лісце.**

ІІ варыянт — **Хутка паказалася рыжая мышка.**

3. Падкрэсліце галоўныя члены сказа:

І варыянт — **У гняздзе яны ўбачылі маленькіх мышанят.**

ІІ варыянт — **Раптам пад дрэўцам зашамацела сухое лісце.**

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Буторына, І. А. Літаратурныя зярняткі, або Развіццё творчых здольнасцей маленькага чытача : дапам. для настаўнікаў устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання / І. А. Буторына. — Мінск, 2012. — 200 с.
2. Вольскі, А. В. Літаратурнае чытанне : падруч. для 2-га кл. устаноў агул. сярэд. адукацыі з рус. мовай навучання / А. В. Вольскі, І. А. Гімпель. — Мінск, 2012. — 128 с.
3. Вясёлка : вершы, апавяданні, казкі, п'есы, песні / уклад. М. Я. Маляўка. — Мінск, 2012. — 280 с.
4. Вясёлка : часоп. — 1996—2014 гг.
5. Вяснянка : вершы, апавяданні, казкі беларус. пісьменнікаў. — Мінск, 1983. — 496 с.
6. Галубовіч, Я. Дзівосы роднай прыроды : апавяданні і казкі для дзяцей / Я. Галубовіч. — Мінск, 2012. — 168 с.
7. Галубовіч, Я. Хто рукавічку згубіў? : апавяданні, казкі : кн. для дзяцей дашк. і мал. шк. узросту / Я. Галубовіч. — Мінск, 2012. — 160 с.
8. Гурыновіч, Х. Лес на далоні : вершы, апавяданні : для дзяцей мал. шк. узросту / Х. Гурыновіч. — Мінск, 2001. — 142 с.
9. Жуковіч, В. А. Гуканне вясны : вершы, казкі, загадкі : кн. для дзяцей мал. шк. узросту / В. А. Жуковіч. — Мінск, 1992. — 94 с.
10. Жывая кніга прыроды : дапам. для педагогаў дашк. устаноў / уклад. І. С. Марачкіна. — Мінск, 1997. — 200 с.
11. Жывыя літары : дыдакт. матэрыял да ўрокаў навучання грамаце : дапам. для настаўнікаў падрыхт. кл. / уклад. З. М. Тамашэвіч, А. М. Якімовіч. — Мінск, 2002. — 144 с.
12. Залаты клубочак : загадкі, лічыльнікі, скарагаворкі / уклад. У. А. Васілевіч. — Мінск, 2007. — 96 с.
13. Экаў, А. Кенгуру ці кенгура? / А. Экаў. — Мінск, 2013. — 94 с.
14. Ігнаценка, Р. У зімовым садку : апавяданні / Р. Ігнаценка. — Мінск, 1981. — 23 с.
15. Клышка, А. Прыгаршчы языкаломак / А. Клышка. — Мінск, 2011. — 32 с.
16. Крынічка : чытанка : для дашк. і мал. шк. узросту / уклад. Р. М. Міронава. — Мінск, 2000. — 270 с.
17. Крынічка : хрэст. для дзяцей мал. шк. узросту / уклад. Р. І. Шастак. — 3-е выд. — Мінск, 2011. — 432 с.
18. Мазго, У. Прыгоды марахода : казкі, вершы, загадкі, песні, скарагаворкі, пацешкі, жарты : для мал. шк. узросту / У. Мазго. — Мінск, 2002. — 126 с.
19. Маладзічок : апавяданні, вершы, загадкі, казкі, прыказкі, прымаўкі / уклад. Т. І. Фаменка. — Мінск, 2009. — 238 с.
20. Муравейка, І. Растуць дзеці : вершы, апавяданні, казкі, загадкі / І. Муравейка. — Мінск, 2011. — 126 с.
21. Муравейка, І. Куды ні пойдзеш — цуды знойдзеш / І. Муравейка. — Мінск, 2001. — 160 с.
22. Мушынская, Т. Вожыкі ў футбол гуляюць : вершы, апавяданні, казкі : для дзяцей мал. шк. узросту / Т. Мушынская. — Мінск, 2008. — 136 с.
23. Незабудкі : вершы : для дзяцей мал. шк. узросту / уклад. У. І. Карызна, Я. І. Хвалеі. — Мінск., 2000. — 336 с.

24. Пазнякоў, М. Гульня слоў : гульні з літарамі і словамі / М. Пазнякоў. — Мінск, 2011. — 128 с.
25. Пазнякоў, М. Званочкі велічнай красы : вершы, скарагаворкі, загадкі : для дзяцей мал. шк. узросту / М. Пазнякоў. — Мінск, 2013. — 24 с.
26. Пазнякоў, М. У родным краі : для дзяцей мал. шк. узросту / М. Пазнякоў. — Мінск, 2009. — 144 с.
27. Пісьмянкоў, А. Мы з братам : вершы, казкі : для дзяцей дашк. узросту / А. Пісьмянкоў. — Мінск, 2003. — 64 с.
28. Рамашка, Ф. Жывы барометр / Ф. Рамашка. — Мінск, 1986.
29. Саковіч, П. Князь-карась : вершы, загадкі, усмешкі-пацешкі, казкі, абразкі, жартаўлінкі, баечкі ў прозе : для дзяцей мал. шк. узросту / П. Саковіч. — Мінск, 2011. — 96 с.
30. Сцяпура, В. С. Беларуская мова. Навучанне чытанню і пісьму. Сшытак 1 : 2-гі клас устаноў, якія забяспечваюць атрыманне агул. сярэд. адукацыі, з рус. мовай навучання / В. С. Сцяпура, Я. Я. Кузьміч, А. С. Кавалевіч. — 2-е выд. — Мінск, 2006. — 48 с.
31. Цвіце верас : вершы, апавяданні, казкі : для мал. шк. узросту / уклад. А. В. Вольскі. — Мінск., 1987. — 158 с.
32. Шах, С. М. Вучым гаварыць і думаць : вучэб.-метадыч. дапам. для лагapedaў / С. М. Шах. — Мінск, 1998. — 96 с.
33. Ягоўдзік, У. Год-карагод : апавяданні і мініяцюры : для мал. і сяр. шк. узросту / У. Ягоўдзік. — Мінск, 2013. — 160 с.
34. Ягоўдзік, У. І. Сонечныя пясчэсткі / У. І. Ягоўдзік. — Мінск, 2003. — 32 с.
35. Ягоўдзік, У. Лясныя таямніцы : апавяданні і мініяцюры : для мал. і сярэд. шк. узросту / У. Ягоўдзік. — Мінск, 2014. — 160 с.

ЗМЕСТ

Ад аўтараў	3
----------------------	---

II КЛАС

УСТУПНЫ МОЎНЫ КУРС для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання.	8
--	---

Гук [і], літары І, і	8
Апостраф	9
Гукі [г], [г’], літары Г, г	10
Гук [ч], літары Ч, ч . Спалучэнне гукаў [шч].	10
Гук [ў] і яго абазначэнне на пісьме	11
Гук [ц’], літары Ц, ц	12
Гук [р], літары Р, р	13
Гук [дз’] і яго абазначэнне на пісьме	14
Гук [дж] і яго абазначэнне на пісьме.	15

ГУКІ І ЛІТАРЫ	16
--------------------------------	----

Гукі і літары. Абазначэнне гукаў на пісьме літарамі.	16
Беларускі алфавіт	17
Правяпіс вялікай літары	18
Галосныя і зычныя гукі і іх абазначэнне на пісьме	19
Правяпіс слоў з літарай ў	21
Склад. Падзел слоў на склады	22
Перанос слоў	23
Націск	25
Правяпіс слоў з літарамі о, э — а	26
Правяпіс слоў з літарамі е, ё — я	27
Абазначэнне на пісьме мяккасці зычных гукаў літарамі е, ё, і, ю, я, ь (мяккім знакам)	29
Правяпіс літар д — дз	30
Правяпіс літар т — ц	31
Правяпіс слоў з зацвярдзелымі зычнымі гукамі	33
Правяпіс слоў з парнымі звонкімі і глухімі зычнымі гукамі ў канцы слоў і перад зычнымі	35
Правяпіс слоў з падоўжанымі зычнымі гукамі. Перанос слоў з імі.	37
Правяпіс слоў з раздзяляльнымі знакам — апострафам (’) і мяккім знакам (ь). Перанос слоў з імі.	40

СЛОВА	43
------------------------	----

Словы, якія абазначаюць прадметы	43
Прыназоўнік	45
Словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў.	46
Словы, якія абазначаюць дзеянні прадметаў	49

СКАЗ	51
ТЭКСТ	53
КАНТРОЛЬНЫЯ СПІСВАННІ (II КЛАС)	55
Для ўстаноў адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання (I паўгоддзе, 25–30 слоў)	55
Для ўстаноў адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання (I паўгоддзе, 20–25 слоў)	56
КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКТАНТЫ (II КЛАС)	57
Для ўстаноў адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання (II паўгоддзе, 35–40 слоў)	57
КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКТАНТЫ (II КЛАС)	58
Для ўстаноў адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання (II паўгоддзе, 25–30 слоў)	58

III КЛАС

ПАЎТАРЭННЕ	59
Гукі і літары. Алфавіт.	59
Вымаўленне і правапіс галосных	62
Вымаўленне і правапіс зычных. Правапіс зычных, парных па звонкасці-глухасці	64
Правапіс слоў з падоўжанымі зычнымі гукамі. Правапіс літар д — дз, т — ц, ў — у.	66
Правапіс слоў з зацвярдзелымі зычнымі гукамі	67
Правапіс слоў з раздзяляльнымі знакамі	68
ТЭКСТ	70
СКАЗ	72
СЛОВА	75
Значэнне слова.	75
Склад слова	76
Правапіс прыставак.	78
ЧАСЦІНЫ МОВЫ	81
Назоўнік.	81
Прыметнік	83
Дзеяслоў.	85
КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКТАНТЫ (III КЛАС)	90
Для ўстаноў адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання (I паўгоддзе, 40–45 слоў).	90

КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКАНТЫ З ГРАМАТЫЧНЫМ ЗАДАННЕМ (ІІІ КЛАС)	92
Для ўстаноў адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання (ІІ паўгоддзе, 45–50 слоў)	92

IV КЛАС

ПАЎТАРЭННЕ	95
Аднастайнае напісанне кораня ў аднакаранёвых словах. Правапіс прыставак. Падваенне зычных на стыку прыстаўкі і кораня, кораня і суфікса	95
Лік і род назоўнікаў. Змяненне прыметнікаў па родах і ліках. Лік і час дзеясловаў	99
ТАЭКСТ	107
СКАЗ	111
Сказы з аднароднымі членамі (дзеяніцамі, выказнікамі, даданымі членамі)	111
СЛОВА	114
Склад слова	114
ЧАСЦІНЫ МОВЫ	116
Назоўнік	116
Прыметнік	119
Займеннік	122
Дзеяслоў	125
Неазначальная форма дзеяслова	128
КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКАНТЫ (IV КЛАС)	131
Для ўстаноў адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання (I паўгоддзе, 55–65 слоў)	131
КАНТРОЛЬНЫЯ ДЫКАНТЫ З ГРАМАТЫЧНЫМ ЗАДАННЕМ (IV КЛАС)	134
Для ўстаноў адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання (II паўгоддзе, 65–70 слоў)	134
СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ	140